L'HORA DE LA GRAN PIETAT

TOTS coneixem l'estil de gasetilla que ha creat la premsa diària, perfectament inofensiu, segons el qual tota criatura que neix és robusta i tota persona que mor s'havia atret les simpaties dels que la coneixien, amb el seu tracte amable, etc.

El que no podíem mai suposar, és que arribés a establir-se el costum de la necrologia rebentaire, la dèria d'aprofitar l'hora del traspàs, tremenda de misteri, per a retreure en públic els defectes físics i fins de vegades els morals del difunt encara insepult. Si la insinceritat de la gasetilla rutinàriament elogiosa té plena excusa en la pietat de l'hora, en el respecte degut al finat i als seus sobrevivents i fins en la mateixa rutina que ja té redactat el solt una vegada per sempre, la grollera sinceritat de la rebentada necrològica no pot trobar cap justificació, ni cap atenuant, ni cap excusa. Si un home era malcarat, o escriptor mediocre, o professor somnolent, la més elemental pietat humana, sense ni arribar a religiosa, obliga a oblidar-ho momentàniament mentre el dol dels seus cou de fresc. Els judicis literaris, científics i fins morals sobre els germans morts, hauran de fer-se quan ja començaran a jaure, definitivament morts en aquell amorós sepulcre vivent de la memòria, ja aconhortada, dels qui els estimaren.

El cadàver humà té el gran prestigi de l'ànima immortal que se'n revestia; en té, per dir-ho gosadament, la gran enyorança, una enyorança tan profunda, que el descompon en la corrupció del sepulcre. Damunt aquest palau magnífic, abandonat a la destrucció, l'Església només sap posar la remor de la pregària litúrgica i el gran consol de l'esperança de la resurrecció. És ella mateixa qui ens diu en el Prefaci de la Missa de difunts que en Jesucrist brillà per a nosaltres aquesta benaurada esperança, talment que la promesa de la futura immortalitat aconhorta els afligits per la condició de la mort inevitable.

És per això que un cadàver humà, més que més si és recent, irradia tot entorn una atmosfera de terror sagrada, de silenci reverent, que només la pregària i el plor són dignes d'interrompre. Venir a profanar aquest silenci amb polèmiques periodístiques, amb retrets injuriosos és,

per a parlar moderadament, de mal gust. És de mal gust estètic, com sempre ho és l'esgarip entre el silenci de les altes emocions, és de mal gust dins l'ordre de la cortesia, perquè hi ha uns parents i uns amics del finat la dolor dels quals mereix aquest respecte elementabilíssim, és de mal gust religiós perquè dintre aquell silenci se sent la remor de la paraula de Déu que judica allò que nosaltres no podrem conèixer mai, per documents que ens restin, autògrafs i tot, del pensament del finat. Recordem que un insigne professor de Teologia, parlant del problema de la sort eterna dels pagans antics (amb la corrupció dels quals, la nostra, diguin el que vulguin els pessimistes, no pot ni començar a comparar-se), s'enardia d'indignació contra els que els donaven per certament condemnats, i a penes sabia altres paraules que Quisnam scit, quisnam scit? Qui ho sap, qui ho sap?

Respectem l'hora de la gran pietat. Sense renunciar a la defensa de cap ideal, ni al senyalament de cap perill, sapiguem esperar que els morts siguin pols i cendra, no sols dins el sepulcre, sinó també, i sobretot, dins el record coent dels qui els ploren. Sapiguem conciliar la refutació dels errors del difunt, si tan urgent és ella, amb el respecte més reverent envers la seva persona. Llavors més que mai el to amorosívol ha d'endolcir tota possible agror de polèmica.

Si l'obra que deixa un mort en aquest món té prou consistència per a vèncer la desaparició de l'autor, si dies a venir ella continua fent estrall en l'ànima dels lectors, prou vindrà el temps de denunciar-la, de refutar-la, de proscriure-la. Si la seva literatura era mediocre, no cal pas retreure-ho a l'hora de la gran pietat, perquè prou s'enfonsarà dins el sepulcre de l'autor. Si altres defectes físics o morals tenia, és d'una cruel impietat recordar-los jocosament a l'hora de l'aflicció.

Sapiguem complir l'any de dol. Si som cristians, limitem-nos a acompanyar la nostra Església en la pregària litúrgica que demana el repòs etern. Qui tingui la gran desgràcia de no ésser-ho, però no sigui indiferent als sentiments de respecte al mort i als seus sobrevivents i de pietat davant la més irreparable de les afliccions, sàpiga callar uns defectes i dissimular unes falles de què ell, en identitat o en equivalència, no és pas lliure. Cauria molt més avall que els pobles incivilitzats aquell poble que arribés a perdre el respecte a l'hora religiosa del traspàs.

Però tinguem també present que a aquest respecte pot mancar-se per un excés de lloança. La insinceritat de la gasetilla rutinària no té cap valor, per tal com tothom la sap rutinària. Però ferir l'aire silenciós d'una cambra mortuòria---i la cambra mortuòria d'un escriptor és

tot el món de les seves lletres---amb panegírics exagerats, amb l'abús de paraules massa altes, que traeixen o un compliment o una irreflexió, ultra la possible recomanació indirecta de les seves males doctrines, és contrari a les lleis del pudor moral. Tot allò que sigui cridar és desdient de l'hora de la gran pietat. Si aquest crit és un insult, s'atansa a les fites de la blasfèmia; si és una lloança evidentment excessiva, és una profanació de l'hora i en definitiva, un descrèdit del traspassat. Tots ens sentim instintivament inclinats a prendre per truferia una lloança visiblement immerescuda, o a creure, almenys, que no devia tenir gaires qualitats reals aquell que n'ha de menester d'imaginàries.

L'hora de la mort és l'hora del perdó. Tots els cristians en aquell moment terrible perdonen i demanen ésser perdonats. La vida és temps de discussió; la memòria pòstuma la farà reviure mentre perdurarà entre els homes, però creiem que no excedim pas si gosem a demanar als nostres escriptors de dreta i d'esquerra que, a imitació de l'Església, sàpiguen voltar el cadàver dels germans d'una atmosfera de pietat i de silenci, on no sonin sinó l'elogi discret, el condol cordial i sobretot la rosada refrigerant de la pregària.

L'IDEAL

Aquest enginyós escriptor i meravellós estilista que és Josep Carner encapçalava amb el títol *Els dos naturals* un article ben seu, publicat a "La Veu de Catalunya" de 6 de setembre de 1927. Els pobles es destrien en dos grups, que són: els "Escorcolladors de Possibilitats" i els "Plantejadors d'Impossibles". Els uns apunten vers l'impossible, els altres vers l'actuable. L'articulista parla de pobles, bo i advertint que el destriament així tan matemàtic, és bon xic arbitrari, "car les abstraccions denominacionals no són sinó per a entendre's", per bé que cada país porta en la seva vida ineluctable el segell de l'una o de l'altra tendència.

Ço que En Carner deia, en general, dels pobles, és més palès encara, en tot cas menys controvertible en els individus. Aquesta idea, presa en la seva generalitat, sense distinció de pobles, collectivitats i individus, ens decideix a escriure les observacions que segueixen, que d'un temps ençà, confuses i amoïnadores, giren per la nostra testa.

I, primer de tot, podríem demanar-nos si l'esmentada distinció de naturals no podríem expressar-la amb altres fórmules, per exemple: Naturals que apunten vers l'ideal, que s'emocionen per l'ideal, que s'empenyen i empenyen els altres vers l'ideal, que viuen per l'ideal, i naturals que apunten vers la realitat en la seva més tangible concreció, i que no veuen, ni senten, ni volen sinó aquesta. O naturals llunymirants i naturals de curta vista; naturals emotius i dinàmics, i naturals estàtics i apàtics; naturals que viuen en l'eternitat i naturals que viuen al dia; naturals estructurats per a contemplar les celsituds, i naturals corbats a la terra.

No creiem que aquestes fórmules expressin la idea de l'autor.

L'Impossible no és sempre l'ideal, ni és tampoc sempre idealista el Plantejador d'Impossibles. La Possibilitat no és materialitat de les coses, ni l'Escorcollador de Possibilitats és precisament un positivista. Qui transparentat a l'horitzó extrem veu l'Impossible, pot ésser un llunymirant, però també un visionari; i qui albira la realitat concreta, és tal volta de llarga vista, car aquella sovint és molt llunyana.

L'entusiasme per l'Impossible ara és pathos diví, ara malaltia, i la

Possibilitat pot arborar l'home i cremar-lo amb una flama pura i sàvia. L'Impossible no pertany sempre a l'eternitat; ni la Possibilitat digna de l'home és cosa de cada dia. L'Impossible no sempre troneja en la celsitud, ni la Possibilitat s'enfanga i empolsa en la terra. Tot depèn de la valor donada als vocables.

L'Impossible pot equivaler a Ideal o a Absurd; la Possibilitat pot equivaler a Practicitat o a Mesquinitat. Quan la practicitat o Possibilitat no va vers l'ideal, és mesquinitat. Quan l'Impossible no termina una via, infinita si voleu, però no fantàstica de successives actuacions o realitzacions, és l'absurd. Interpretem ara el pensament del docte articulista? Comsevulla, és en llegint el seu article que ens decidirem a escriure aquestes quatre ratlles entorn de l'Ideal en una forma especulativo-pràctica, en la nostra idea més pràctica que especulativa.

I

L'Ideal, què cosa és? L'Ideal, que prové d'idea, no es confon amb aquesta, fins llavors que la idea és de cosa pràctica, destinada, en qui la té, a la realització.

Defugint tota vaguetat, fosforescència i poesia, sense pretendre tanmateix retallar filosòficament el concepte o definir-lo, per ideal entenem la idea d'una acció per atènyer un fi, o millor la idea d'un fi atenyible mitjançant la nostra acció, però tal que atrau amb vehemència el nostre voler, emociona la nostra efectivitat, desferma les nostres energies i orienta vers ell la nostra vida. La finalitat insignificant i fugissera, ni que tal volta per una o altra raó, pugui en nosaltres encendre una passió violenta, no podrà dir-se ideal. Aquest és quelcom de permanent, important, absorbent i acentrador de la nostra vida.

Ara, doncs, acentrador de la nostra vida és el bé o el fi adient a la nostra natura. Aquesta finalitat o bondat, podem considerar-la en l'ordre absolut, transcendent i total, i, llavors, l'ideal de la vida humana l'escolpí Jesucrist amb aquelles paraules de l'Evangeli de Sant Lluc: "Porro unum est necessarium", o amb aquelles de l'Evangeli de Sant Mateu: "Estote vos perfecti sicut et Pater vester coelestis perfectus est". Tota finalitat que adversi o negui o ignori aquesta finalitat, no és digna de l'home i mena a la ruïna; i tot ideal, en conseqüència, que adversi o negui o ignori aquest ideal, no és digne de l'home i mena a la fallida. Aquest ideal és suprem, i, per tant, transcendent, absolut, intransigent, dominador, intervencionista a l'últim grau. S'entromet en to-

ta la vida humana individual i collectiva. És, però, possible? No és, potser, una "irrealitat generosa com a transparentada a l'horitzó que reflecteix en nosaltres meravelloses virtuts dinàmiques, les quals, almenys en l'esperit, superen el fat, que és tot compost de ponderacions mecàniques i de limitacions específiques?". La bandera d'aquest suprem ideal voleia damunt el castell d'"Iràs i no Tornaràs", o damunt el castell d'"Iràs i no hi arribaràs?". És una pura utopia? Així molts ho creuen. I davant l'ideal de Crist, que és el suprem Ideal humà, pronuncien la paraula *Impossible, Inactuable, Somni.* El sant, doncs, el veritable cristià, és un somniador, un Plantejador d'Impossibles.

La via que mena al castell de l'Ideal suprem—que és la Vida—, és aspra, angosta, difícil, però no impossible. I quan l'home defalleix i torna enrera, o enfila una altra via o s'adona de resseguir-la falsa, sàpiga que a llurs espatlles resta sempre acollidora i franca la via de la *Texubà*—la via de Retorn—. La Texubà-Retorn, és una de les idees fonamentals del poble jueu, del més gran Plantejador d'Impossibles, com amb molta veritat, previ un petit aclariment, l'anomena En Carner. És un dels dos aspectes essencials de la penitència que és *Canvi* i *Retorn.* "Jerusalem, Jerusalem *convertere* ad Dominum Deum tuum"—Humanitat, Humanitat, retorna a la via de l'Ideal, retorna a ton Déu. "Porro unum est necessarium".

No excloem, és clar, aquest suprem Ideal humà, que correspon a la suprema finalitat humana; però volem ara ocupar-nos d'altres ideals d'ordre inferior i subordinat. De fet, hi ha una jerarquia d'ideals com hi ha una jerarquia de fins, que, en el fons, és una mateixa cosa.

Per a major claredat, l'home, el podem considerar individualment i collectivament, o sigui en si mateix o com a membre d'una collectivitat que va de la família fins a la Humanitat. El destriament, tanmateix, no direm que sigui una abstracció denominacional, però poc se'n falta, essent, en la pràctica almenys, quasi impossible la divisió salomònica entre l'home individu i l'home membre de la collectivitat. La bipartició és, però, útil i necessària.

En l'home individualment considerat, notem una sèrie de perfeccions, o sigui finalitats a què ell aspira i que desitja i procura atènyer amb major o menor ànsia, preocupació i energia, que són, en el fons, necessitats i exigències de la pròpia natura.

Si alguna d'aquestes exigències, perfeccions i finalitats així atreuen l'energia de l'home que acentren i orienten en aquesta direcció exclusivament o preponderantment la seva vida, diem que constitueixen el seu ideal. Davant el qual l'ànima s'il·lumina ardorosament, o si tant no, vi-

bra almenys, o si ni això, s'agita i es remou i pren la seva via. Menys en un cas; en el cas d'aquells que al principi de totes les vies llegeixen el rètol: "Tancada, barrada, impossible". Aquests tenen per ideal el no-res; el Nirvana. Llur vida s'anomena passivitat. No obren, reben l'acció de tot. No empenyen, són sempre arrossegats; llur anomenada és l'absolut anònim; llur existència, la no existència.

...Questo misero modo
Tengon l'anime triste di coloro
Che visser senza infamia e senza lodo.
Mischiate sono a quel cattivo coro
Degli angeli, che non furon ribelli
Nè fur fedeli a Dio, ma per se furo.
... ...
Fama di lor il mondo esser non lassa;
Misericordia e Giustizia gli sdegna:
Non ragionam di lor, ma guarda e passa [1].

Deixem-los, doncs, i tirem endavant que ensopegarem amb un altre fètid tipus d'idealista per antífrasis. Són els qui veuen barrades per la Impossibilitat totes les vies, fora la que duu al ventrell. La idea i la frase, excessivament realistes, no són nostres. "Multi enim ambulant quos saepe direbam vobis (nunc autem et flens dico) quorum Deus venter est" [2], el Déu dels quals, l'ideal dels quals és la vida animal. Gent desesperada, gent impotent que tot ho troben impossible de l'animalitat enfora. Són els renunciataris i desfetistes més repugnants. No hi ha ideal humà, sovint per ells altrament assolible, al qual no renunciïn; no hi ha lluita humana en la qual no es retin, car llur vida és una total renúncia de la dignitat humana "Homo cum in honore esset non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis" [3]. "L'home cregué que era plantejar l'Impossible viure com a tal, i escorcollant la Possibilitat veié que s'adeia a l'ésser pràctic viure la vida de l'ase." Són els més criminals suïcides, car occeixen en ells mateixos la vida humana, indignes fins de l'honor de la sepultura. "Quorum finis interitus." Tots els qui proclamen més alts ideals són per a aquesta gent Somniadors i Plantejadors d'Impossibles.

Un tipus mitjà que potser podríem compendre en el primer és el

[1] Dant; Inferno, III, 34-49.
[2] Philip., III, 18-19.
[3] Psalm. 48.

d'aquells el lema dels quals és: "Pau i tranquil·litat i..." Ells no volen entrar en la Setmana que encara dura, que potser és al principi del treball, de la creació del món humà, creació confiada per Déu al mateix home. Prou hi entrarien si es tractava del dissabte (*xabat descans*). Però el dissabte, el descans és encara enllà d'enllà, a venir. Mentrestant l'obra creadora és en ple devolupament. Doncs bé; que treballin els altres, que creïn, que plasmin un nou món a pròpia imatge i semblança. Nosaltres, diuen, no volem més que pau i tranquil·litat i..."

Endebades invoca tota aquesta gent la pseudociència justificadora de totes les aberracions o el pseudoart perfumador de totes les malolències. Una sola excusa resta: el total desequilibri, ço que equival a la supressió pràctica de la natura humana, la qual, si roman íntegra, té ideals més nobles, davant els quals el nostre esperit tal hora amb gran honor crida i exclama: Endavant, puc arribar-hi; tal hora sense deshonor pronuncia la paraula: Impossible. Quins ideals?

Parlem encara de l'home individualment considerat.

I primer és l'ideal de la riquesa, com a conquesta, però, com a potència origen de grandesa, de força, de domini, de prosperitat, de triomf i de victòria individual i collectiva.

Contra tal ideal sembla que protesten ensems l'Evangeli i l'experiència. L'Evangeli primer que clama contra la servitud de la riquesa "Non potestis servire Deo et mammonae" [4], i que en tot cas admoneix severament contra els perills de la riquesa. I no és precisament davant un ideal més enlairat i noble, al qual l'home, per l'adescament de la riquesa, fàcilment renuncia i que proclama *Impossible*, que l'Evangeli nega la riquesa? L'experiència després, que demostra com no és aquell noble ideal que apuntàrem el que fulgura davant els ulls dels qui van a la conquesta de la riquesa. No són, de fet, els plutòcrates o, almenys, els encalçadors de riquesa els grans renunciataris, els apòstates de més nobles ideals? No en són ells els escarnidors més nocius, que motegen llurs entusiastes de "Plantejadors d'Impossibles", mentre a si mateixos es creuen gent assenyada i escorcolladora de *Possibilitats?*

Ara, l'Evangeli, en assenyalar en la riquesa un perill contra el propi ideal, no estableix una antítesis o incompatibilitat absoluta. Aquest perill, com tants d'altres, no s'elimina precisament amb la fuga. "Alioquin deberemus de hoc mundo exiisse" [5]. Tal solució, a més, lliuraria la força del món als enemics del regne de Déu amb dany i perjudici

[4] Math., VI, 24.
[5] I Corint., V-10.

d'aquest. L'Evangeli parla de la servitud de l'home a la riquesa, no de la servitud de la riquesa a més noble ideal. De fet, avui encara just el regne de Déu damunt la terra, que en la forma social i pública s'anomena Església, té al seu servei la riquesa i la necessita.

Ni és tampoc la riquesa un obstacle insuperable a altres nobles idealitats humanes; no ho és en l'esperit del possessor, ni ho és en ella mateixa. La religió, la pàtria, l'art, la ciència, la humanitat en general són deutores no solament a la riquesa, ans encara a l'idealisme, a la fe, a l'entusiasme, a l'espiritualisme, en una paraula, de molts rics. No sempre, però, és així, ni massa sovint, és prou cert. Però què? Fins els acumuladors de riquesa sense ideals superiors, poden ésser, sense adonar-se'n, llurs servidors. Cap poble no es redreça, ni ressorgeix, ni es manté ni triomfa ni domina sense la potència econòmica. No pas, és clar, amb ella sola, però tampoc sense ella.

Un altre perill albirem nosaltres en la lluita de la riquesa per la riquesa, i és la mancança d'energia, d'empenta, de coratge i de fe en aquesta lluita, que converteix l'ambiciós productor, l'audaç aventurer en tímid conservador o en covard rendista. Heu-vos ací un altre cas d'antítesis entre els Escorcolladors de Possibilitats i els Plantejadors d'Impossibles. Seran els pobles rendistes els pobles de seny, els Escorcolladors de Possibilitats, i els pobles aventurers Plantejadors d'Impossibles?—I les fallides, hom potser dirà, i les bancarrotes?—

Ja; dels pobles mancats d'aviació cap velívol no s'ha perdut en l'Oceà; ni hi ha topades o encontres ferroviaris alli on els homes fan llur via a peu o al dors dels ases, ni en els cementiris no hi ha remor, sinó silenci etern. Qui fracassa, és un Plantejador d'Impossibles? Qui reïx és un Escorcollador de Possibilitats? Potser sí; però també potser no. Davant l'ideal de la riquesa cal tenir sempre present el binomi: Possible-Impossible; però no renunciar a l'ideal ni en aquest ordre ni en altres ordres més alts i més propis de la nostra natura, per bé que pràcticament, almenys per la majoria, no tan necessaris.

Alludim als ideals de la perfecció artística i científica en totes les modalitats i variacions. Ací encara se'ns presenta el famós binomi: Possible-Impossible. Ací també actuen els dos tipus d'Escorcolladors de Possibilitats i de Plantejadors d'Impossibles.

L'ideal artístic s'encarnarà mai en cap obra humana? Mai. Doncs l'ideal artístic és l'Impossible, l'Absurd? Menys encara. Avançant penosament i gloriosa per la via sacra i règia alhora de l'art i de la ciència, l'home passa sota una sèrie interminable d'arcs triomfals, monuments insignes de les seves conquestes en el regne de la bellesa, de la natura i

de les supremes idees. La força divina d'aquest sublim ideal d'aquest màgic Impossible no transforma l'home en Déu, però en fa la seva imatge i el seu, diríem, honorable èmul, comunicant-li la virtut de produir o de crear el seu propi món, el món humà, on, però, la Divinitat ha d'habitar, com la *Xexinà*—la glòria de Déu—en el poble d'Israel; món que s'inicia en la vida individual i té el seu complement en la vida collectiva.

II

La humanitat, com a essència, es troba en cada individu de l'espècie humana; però no esdevé realitat ultimada i perfecta sinó en la collectivitat. Per ço l'home és essencialment no sols sociable, ans també social. Ara que si en la realitat social o collectiva l'individu és fi d'aquesta o aquesta és fi de l'individu; si, en altres paraules, la societat té per finalitat última originar individualitats perfectes i crear el benestar de tothom, o bé—tot i no negant aquest fi—persegueix una perfecció collectiva essencialment o, si plau, fonamentalment distinta de la individual, és cosa que ara no volem escatir. Caldria una sèrie de distincions i aclariments que ens portarien lluny de l'objecte del present article. L'argument tanmateix no és gens acadèmic, ans eminentment pràctic i d'actualitat. Una aplicació no gaire remota i molt escaient n'és la doble concepció o individualista o estatal de la societat, l'una i l'altra vertadera o falsa segons que resolgui o no en una síntesi harmoniosa l'antítesi entre individu i collectivitat.

Resti, doncs, ara com ara, ferm el principi que l'home, ultra la vida individual, té encara una vida collectiva, i, per tant, una finalitat collectiva i, per tant, un ideal collectiu. Heu-nos ací de nou davant el binomi: Possible-Impossible, d'una tragicitat més imposant i grandiosa. Entren en conflicte l'ideal individual i collectiu, i aquest, prescindint de tota relació amb aquell, és més alt, més llunyà, més inatenyible, tant que, ahir com avui, la seva possibilitat o actuabilitat és per molts anomenada *Absurd*. Declarem el nostre pensament.

L'home, per natura, pertany a tres collectivitats: família, pàtria, humanitat.

La Família. És l'origen i com el centre de la vida. De fet, la família orienta i acentra la vida de l'home. El sentiment d'apertenença a la família és vivíssim. El fet de la família fa néixer deures sacratíssims, i l'afecció més intensa, més exigent i més profunda forma el seu natural caliu, mentre d'altra banda la seva missió és altíssima. La família

sembla, doncs, exhaurir del tot la vida de l'home. La dona en particular, hom pot dir, i així és de fet, que s'identifica i fon en la família. De la dona podríem dir que per llei de natura i per sentiment no viu en ella mateixa sinó en la família. L'home mateix, per mil lligams racionals i afectius, hi té la seva part i la seva activitat definitivament vinculada. L'ideal, doncs, de la família serà—sembla—absorbent i dominador; no admetrà ni rival ni superior. Tot altre ideal, o individual o collectiu, en conflicte amb l'ideal de la família, no tindrà—sembla—més que un nom: Impossible, Absurd.

De fet, el conflicte no és hipotètic, ans sovint ben real i potser en forma tràgica. L'ideal de la família es troba en lluita amb altres ideals així individuals com collectius d'ordre superior. Típic és el cas del sacerdoci. L'Església llatina ha resolt el conflicte eliminant la família i imposant el celibat. Cas típic, diem, no únic. L'artista, per exemple, l'home de ciència, o l'home d'intens dinamisme que sent invenciblement l'atractiva d'ideal de major abast pot travessar una crisi semblant. Ho demostra l'experiència. Serà sempre insoluble el conflicte? Són sempre irrenconciliables l'ideal familiar i els altres? No sempre; amb freqüència és possible la síntesi harmònica; harmonia, però, sovint relativa, car en la pràctica l'un i l'altre ideal o tots dos alhora es ressenten de les conseqüències de la topada. Raons, però, d'ordre moral imposen de resignar-s'hi. Ni és això fantasiejar. Car amb excessiva freqüència veiem sacrificat deshonorablement a l'ideal de la família fins el suprem ideal humà, l'"*Unum necessarium*". Cap meravella que hi vinguin sacrificats els altres: l'ideal de la ciència, de l'art, de la pàtria, de la societat, de la humanitat. Aquests ideals, però, tot i llur importància, poden moltes vegades sacrificar-se a l'ideal imperiós de la família, si per sacrifici entenem el desinteressament, però no si el sacrifici significa traïció. Fins a aquest límit, són sempre compatibles i harmonitzables en un cor noble i en una ment forta l'ideal de la família i l'ideal, per exemple, de la pàtria. Bé és veritat que, per a molts, semblants problemes són qüestions purament acadèmiques o, pitjor, cabòries. Per a molta gent, tot ideal que imposi qualque sacrifici a l'ideal de la família o potser del propi personal i groller egoisme, no té més que un nom: Impossible, Absurd.

La Pàtria. I tenim així la via oberta a l'altre ideal de la nació o de la pàtria.

L'apertenença o vinculament de l'home a la seva pàtria és, sota molts aspectes, més íntim que a la família, i origen de dinamisme més potent i noble exaltació més eficient i imperiosa. La família, com a origen de nosaltres, és cosa sagrada i de fet necessària, però en si mateixa és fe-

nomen fugisser. Si venim de la família, arriba un punt en què en sortim, i cap necessitat absoluta no ens obliga a crear-ne una altra. En la pàtria o nació nostra neixem, i mai no en sortim fins que dura la vida. I, àdhuc després de la mort, l'home sobreviu en la pàtria viva, i la pàtria pot viure de l'esperit de l'home mort, mentre que les famílies, generalment, s'esvaeixen com pols al vent. Un fet purament exterior i oficial—el canvi de nacionalitat—podrà liquidar les conseqüències jurídiques de tal apertenença, no mai la realitat insuprimible de la natura.

La realitat espiritual de cadascú de nosaltres no viu solament en la nostra família, ans encara en la nostra pàtria, nosaltres i la nostra família. Com la pàtria és per la família, així la família és per la pàtria.

Com i per quines vies esdevé realitat concreta la interdependència de la família i de la pàtria i la mútua subordinació de les finalitats o ideals de l'una i de l'altra, tant en general i en qualsevol estat, com en particular en la forma de pàtria-estat, és cosa molt complicada i fora del nostre intent. Comsevulla, hi ha moment en què la pàtria alça la seva veu, veu angoixosa o encoratjadora que cap de llurs fills, visqui o no en la família, no pot desoir; veu que, de vegades, és el crit suprem d'auxili de la pàtria que vol renéixer, que vol defensar-se, que no vol morir.

Davant aquest ideal de la pàtria, l'esperit humà ha respost sovint amb el gest de Guzmàn el Bueno, que llança des de la muralla la daga per tal que l'enemic, si és prou miserable, occeixi el seu propi fill, o calant foc a la vila de Peralada, o anant a la presó i al patíbul. Però, de vegades, ha respost també amb el crit: ai el meu fill!, ai el meu marit!, ai la meva família!, i aquest càrrec, aquest honor, aquesta condecoració, aquesta... venjança! Ja; l'ideal de la pàtria és per a molts l'Impossible sublim, per a d'altres l'Impossible absurd.

Humanitat. Albert Einstein, en el primer número de "La Revue juive", escriu: "L'existence de nationalités diverses et, par conséquent, de nationalismes antagonistes, tant en Europe que hors d'Europe, me paraît devoir être considerée comme un malheur. Est-il besoin de répéter que certain nationalisme présente un véritable danger pour la paix et constitue une source inépuisable d'injustices et de malheurs. Il y a, d'autre part, un fait qu'on ne peut nier: Les Juifs son traités, presque partout comme formant un groupe national nettement caractérisé. Cela peut sembler regrettable aux Juifs tels que moi, qui considèrent *l'appartenance à la seule nationalité humaine comme un idéal difficile à atteindre, mais possible.*"

Per Einstein, doncs, com per altres també, entre els quals molts del grup assimilista del poble jueu, "el més gran Plantejador d'Impossi-

bles", com diu Carner, les nacionalitats (ben entès no sols les petites, no sols les grans, sinó totes: petites i grans) són un mal menor tolerable només fins que no esdevindrà realitat concreta l'ideal suprem, l'Impossible sublim de la Humanitat.

Sant Pau, glossant el missatge messiànic del mateix Jesucrist, deia: "Non est Judaeus neque Graecus; non est servus neque liber; non est masculus neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu" [6]. Tríptic sublim on, si hom hi para esment, tenim—almenys segons una interpretació nostra—la solució fonamental dels tres grans problemes del món: el nacional, "non est Judaeus neque Graecus"; el social, "non est servus neque liber"; el familiar, "non est masculus neque femina". Però, en tot cas i sense cap ombra de dubte, és un programa diví d'unitat, de concòrdia i harmonia de la Humanitat, reportada així al seu únic origen, i empesa vers la seva única i suprema finalitat.

Creiem que no és possible altra solució del magne problema, encara que respectem la bona fe d'aquells, els quals, lluny de la fe, creuen encara realitzable i aspiren a actuar-lo, l'Ideal de la Humanitat, el sublim Impossible.

Advertirem més amunt que, tot no negant aquesta solució sobrenatural del problema, única possible i eficaç, com suara dèiem, volem en aquest article prescindir-ne i considerar l'argument des d'un punt de vista natural.

Doncs bé. La Humanitat, com ideal vers el qual hem d'apuntar, és innegable. Com existeix la família, com existeix la nació, la pàtria, l'estat, així existeix la Humanitat. Són totes aquestes realitats naturals exigides i imposades per la natura. És evident que, fins ara almenys, la Humanitat no es concreta i realitza—ço que potser mai no serà—en la forma social i genèrica perfecta de la família, de la nació i de l'estat. Però hom hi aspira, hom vol arribar-hi. Una temptativa i provatura en aquesta direcció constitueix la Societat de les Nacions. Ningú en principi no gosa impugnar-la, fins i tot ni aquells, i no són pocs, que, pel moment i per diverses raons, li són contraris, tal com el lladre mateix no nega el principi de justícia que ell viola.

És innegable que l'ésser de l'home en tots els seus particularismes en què per llei de natura es destria: sexe, edat, família, classe, estament, nació, estat... recolza com a base incommovible en el principi de fraternitat i igualtat sobre el qual s'ha d'alçar l'edifici de l'existència humana, així almenys que aquesta per a tots sigui honorable, acceptable, confor-

[6] Gal., IV-28.

table, tal, que cadascú pugui, de fet i realment, atènyer el fi de la pròpia existència, no sols ultraterrena o del més enllà, sinó també terrena o present. Tota organització social que negui o ignori aquest principi fonamental o bàsic, és injusta. En aquest, tots els homes són solidaris. La qüestió social passa a ésser qüestió humana, ço és, de la humanitat, i el relatiu moviment revolucionari té caràcter internacional i universal. És clar que aquestes observacions no impliquen de cap manera adhesió als programes comunistes o socialistes o a les diverses internacionals. El programa social, en tot el seu abast, dins la tendència cristiana, tothom que vulgui el coneix. Avui, els excessos de l'orientació anticristiana i antihumana, l'han fet en gran part oblidar. Els excessos són, sens dubte, una explicació lògica, però en molts són un pretext hàbil i oportú per a arreconar l'ideal social. D'aquest ideal profundament humà parlem ara nosaltres sense voler assenyalar les diverses vies que puguin menar-hi. Aquest ideal no és un igualitarisme i uniformisme absurd i antinatural, sinó en compendi la proclamació de la justícia, igual per a tothom, de la caritat on aquella termina, i d'una organització de la societat que permeti a tots els seus membres atènyer el fi d'ella, que és únic per a tots.

Quan Sant Pau—en l'ordre de salut eterna—afirmava que no cessaven les distincions de jueu i de grec, d'amo i de servent, d'home i de dona, no negava aquestes naturals distincions humanes, sinó que proposava i defensava l'Ideal de la unitat i igualtat de tots en el Crist.

Altre tant afirmem respecte de l'Ideal social; que comunistes i socialistes, radicals d'una banda, i capitalistes i reaccionaris de l'altra, per raons oposades, proclamen Impossible o Absurd.

Seria Absurd si hom pretengués actuar-lo o realitzar-lo en una forma concreta cristal·litzada o definitiva. És un problema vital i complicadíssim que, resolt una vegada, es presenta de nou sota una altra forma; és un problema etern. És Impossible encara—però és llavors l'Impossible sublim, l'Ideal—si hom intenta plenament actuar-lo en cada estadi de la societat humana. Però no devem ni podem renunciar-hi.

Aquestes observacions, així en general, qui no les admetrà? I, en canvi, no tots estem d'acord, i és ben vertadera la sentència "Dos que diuen o fan una mateixa cosa, la cosa dita o feta no és just la mateixa".

La qual sentència és d'una evidència descoratjadora davant l'espectacle que els Estats i nacions, a desgrat de l'alliçonament catastròfic de la Gran Guerra, donen avui en presència del gran ideal de la Humanitat: l'ideal *de la pau* i *de la justicia*.

Tots diuen la mateixa cosa, però la cosa dita és diversa en la ment i en els projectes de cadascú. Cas concret i típic és la Societat de Nacions

que més amunt aludíem. És això declarar-nos pessimistes? De cap manera. Considerem una fortuna i una benedicció per la Humanitat la Societat de les Nacions. Neguem, això sí, que sigui segura fermança de pau i de justícia, ço és, de l'Ideal humà. Però no és una cosa inútil. La Humanitat ha de fer un camí llarg abans d'arribar a aquest ideal. I seria tan fàcil de trobar-la aquesta via! "Ego sum via". Jo sóc la via. I és en aquest sentit que som pessimistes respecte de la Societat de les Nacions, tot i no desconèixer els seus avantatges. Ignorem fins a quin punt és sincera la bona voluntat de llurs components. Una certa sinceritat tanmateix és innegable, volem dir l'amor i desig de pau i justícia. Però aquest desig i aquesta amor ixen de la platonicitat? Resta en l'esperit, en la ment, en els projectes de cada nació i estat, més alt i més important i més necessari l'ideal de pau i justícia, l'Ideal de la Humanitat, que l'ideal que cada nació més o menys secretament madura? És la Societat de les Nacions una Assemblea de generosos humanitaris o una reunió d'escèptics contratistes? És allí viva i pràctica l'aspiració a un ideal universal o és només una Borsa d'afers i transaccions? Són allí els representants dels pobles, Plantejadors d'Impossibles o Escorcolladors de Possibilitats? Potser una cosa i l'altra.

Doncs, què? L'Ideal de la Humanitat: pau i justícia universal és un Impossible? Impossible com a Ideal difícil, sí; Impossible com a Absurd, no.

PERE VOLTAS, C. M. F.

Roma, setembre, 1927.

DE L'ART SAGRAT I DE LES SEVES GRANS POSSIBILITATS[1]

Deia Miquel Angel que tota bona pintura era, per ella mateixa, una pintura religiosa. El gran home de la capella Sixtina, en dir això, es referia, sens dubte, a la part de divinitat, diríem millor, potser, de delegació de divinitat, que hom percep en tota obra d'art que ha assolit un alt grau de perfecció. Tota obra d'art perfecte és, doncs, una obra d'art sagrat.

Hem de parlar, avui, però, de l'art sagrat especial, de l'art sagrat pròpiament dit que, per a entendre'ns millor, designarem amb el nom d'art religiós. I, concretant més, encara, de l'art religiós especial nostre: del nostre art catòlic cristià.

* * *

Dins de l'art profà general d'avui dia, l'art catòlic cristià—amb l'obra d'alguns dels seus representants més selectes—ocupa, aquí i fora d'aquí —a França, sobretot, en el moment actual—, un lloc ben distingit. És evident, però, que no ocupa pas el lloc que li pertoca. El lloc d'honor que hem de fer els possibles i els impossibles de fer-li ocupar. Tot depèn de l'activitat constant del nostre esperit de superació; tot depèn de l'afirmació contínua de la nostra voluntat de perfeccionament.

L'art religiós cristià actual té davant seu un camp sensacionalíssim per a actuar. Té la tradició, té les arrels, té l'essencial incommovible. Pot volar, al mateix temps, lliure i espontani, en totes direccions. A l'art contemporani, dit d'avantguarda, el que li falla, precisament, és un eix positiu on recolzar i justificar el moviment. Les rodes salten a cada instant. Les peces més necessàries són escampades arreu follament. Tot plegat està mancat d'ordre i de llibertat alhora.

Se m'acuden unes paraules admirables de Chesterton, que ell aplica a la pretesa llibertat de la falsa ciència: "Sembla com una anarquia, però

---

[1] Discurs presidencial llegit al Cercle Artístic de Sant Lluc la tarda del dia 18 d'octubre.

és també un esclavatge". Aquest és el cas d'una part—la més viva i la més interessant sota un cert punt de vista—de l'art contemporani, que es debat, diríeu, entre una raó i una follia monstruosament indistintes. L'aventura sobre-realista, per exemple, que haurà estat—literàriament i artísticament—l'aventura més clínica del nostre temps, s'està esvaint amb una pirotècnia final de sarcasmes sacrílegs i d'impotències lamentables. "Què resta de la temptativa sobre-realista?—ha escrit no fa pas gaires dies un dels seus ex-adherents.—Molt poca cosa, si no és una esperança decebuda. En els dominis de la literatura, potser, hi hauran aportat quelcom: aquella mena de còlera, aquella mena de fàstic abocat damunt de tota cosa escrita...".

Damunt de tota cosa pintada—podríem afegir nosaltres—hi han abocat, també, tot aquell fàstic de la sacietat, tot aquell vitriol colèric de la desesperació del no-res. Amb el pretext del que ells en diuen o en deien l'abstracció sintètica o la realitat subjectiva, s'allunyaren del just anàlisi concret, de la sana i fecunda objectivitat de les coses. I les coses s'han venjat. Quan han volgut reaccionar, els objectes s'han mostrat freds, algèbrics, inoperants.

L'art catòlic cristià que es decidís a intervenir en aquests afers de l'art extrem dels nostres dies—(un nucli escollidíssim de la literatura cristiana catòlica ho ha fet, ho està fent admirablement)—resoldria, o contribuiria a resoldre, d'una manera no menys admirable, aquest angoixós problema de la unitat de l'obra d'art—estiregassada, avui, entre la geometria i la trigonometria dels uns i la gastronomia i la pornografia dels altres.

"Cal que la Bellesa sigui quelcom més que un accident"—ha escrit Arthur James Balfour.

L'art catòlic cristià, doncs, pot contribuir molt—simultàniament amb les aportacions germanes més nobles de l'art profà—a restablir la concepció veritablement sòlida i veritablement responsable de l'obra de l'art. La fe no minva les possibilitats de bellesa. Ans al contrari. Augmenta el seu dramatisme; suscita nous clars i obscurs; multiplica, en una paraula, les realitats admirables, completant-les i coronant-les d'esperances més admirables encara.

Un escriptor escèptic, ha escrit en una de les pàgines del seu "Journal intime", el següent paràgraf: *"Quina és, doncs, la virtut singular d'aquesta gran inquietud cristiana que comunica a tots els seus grans esperits que en són dotats jo no sé quina mena de beutat, jo no sé quina mena de magnanimitat d'ànima i de passió, que no tenen, tanmateix, un Sòcrates, un Montaigne o un Goethe?"*

Per altra part—prosseguim nosaltres—són molts els que creuen, equivocadament, que l'art religiós cristià ha de menysprear o ha de trair la matèria. El realisme perillaria en mans d'un artista religiós. En les seves mans idealistes, la vida es desvaneixeria. El que s'ha de desvanèixer és aquest enutjós malentès. Repetim uns conceptes definitius de Paul Claudel, el gran poeta catòlic francès—redactats al marge de la seva *Introducció a un poema sobre el Dant*—, que faran, certament, molta més llum que uns modestos mots nostres: "L'objecte de la poesia—fem-ho extensiu, si us plau, a l'obra d'art—no és pas, com ho diu sovint, les illusions, els somnis o les idees. És aquesta santa realitat—subratllem aquest mot admirable—que ens fou donada una volta per totes, al mig de la qual som posats. És l'univers de les coses visibles...—(i aquí, el nostre autor, afegeix, coratjosament i contundentment, amb un pes de super-realitat enorme)—i de les coses invisibles que la Fe hi ha ajuntat." Unes línies més avall, Claudel diu: "La finalitat de la poesia—fem-ho extensiu, una altra vegada, a les arts plàstiques en general—no és pas, com diu Baudelaire, de submergir-se, *de plonger* en el fons de l'Infinit per trobar-hi allò que és nou, sinó d'endinsar-se en el fons del Definit, per a trobar-hi l'inexhaurible." Aquest és, em sembla a mi, el veritable realisme. El realisme integral. El realisme sense mutilació. Si hom vol ésser realista ho ha d'ésser realment i sense por. No, un tros de realitat, sinó tota la realitat: la visible i la invisible. Altrament, un art catòlic cristià de bona qualitat ho ha estat sempre, o gairebé sempre, de realista, fins i tot en els casos de més pura i refinada lleugeria. Llegint, aquests dies, una monografia molt ben documentada del Beat Fra Angèlic, el celeste, he trobat uns paràgrafs autoritzats que fan referència al seu realisme pictòric, evident, àdhuc, en els moments de més subtil misticisme. A la seva última època, la dels seus grans treballs de Roma, el seu realisme es ve a accentuar més encara. Va morir, amb els pinzells de música a la mà, en el decurs d'unes pintures magnífiques que estava executant, al bell mig de les seves incomparables composicions al fresc del Vaticà. "*Rivalitzava aleshores*—escriu el seu escoliasta—*amb les produccions dels més grans innovadors florentins, amb el mateix Massaccio, el gran realista de l'època*". Aquest cas del Beat Fra Angèlic, reputat, sens dubte, com l'artista religiós cristià més representatiu, és prou ric de significació i de transcendència, i prova i refuta el que ha de provar i refutar.

* * *

L'art catòlic cristià, en tant que manifestació plàstica, es troba, com l'art profà, entre el dilema etern del passat i del present, de la tradició

i de la modernitat. El problema és de saber resoldre el dualisme en una conjunció harmònica d'esdevenidor. Aquí intervé un tercer factor, diríem, en concòrdia, que és el factor de la Prudència. Jacques Maritain, en el seu llibre mestre *"Art et Scolastique"*, en parla sobretot pel que fa a les relacions de l'art i la moral. La prudència que jo al·ludeixo en el meu parlament d'avui, és d'un ordre principalment estètic.

És com l'altra prudència, però una prudència que sol·licita, que reclama, que exigeix un fons inicial de la més gran audàcia. S'ha de tenir sempre en compte, en intentar produir o imposar una obra d'art, l'estat objectiu o receptor del seu públic possible seleccionat. El públic contemporani, més selecte per múltiples raons, ha perdut, en bona part, el tast, diríem, de les coses normals. Els estómacs són estragats, pateixen d'atonia o de hipercloridia. Són molt voraços o són molt desganats. He recollit, no sé on, una frase simptomàtica, pronunciada últimament per un dels *"marchands"* d'art més coneguts de París: *"La bona pintura m'avorreix: no vull altra pintura que aquella que m'exciti"*. Certament, aquesta opinió d'estètica sembla una opinió de dermatologia. Té un fons de veritat, però, que cal reconèixer i meditar.

La culpa és del prurit, verament patològic, del decadent gustador, però, no cal dissimular massa per això, la part de culpa que pugui correspondre a allò que hom en diu, còmodament, la *bona pintura*, que podríem fer extensiu, també, a allò que hom en diu, còmodament, la *bona ciència*, i, fins i tot, la *bona moral*.

Per una raó o per una altra, és necessari—ha estat sempre, potser, poc o molt necessari—de fer una bona pintura excitant. No hi ha altre remei. Cal fer excitant la bona pintura. Els temps no ens permeten dolceses apàtiques ni serenitats anèmiques. Cal una bellesa—i una bondat—de revulsiu. Sé bé prou el sacrifici i la molèstia que per a alguns temperaments realment fins, que per a algunes ànimes realment delicades això representa. La tradició, tal com estan les coses—ens hem de desenganyar—només pot ésser salvada—i renovada amb eficàcia—al mig del camp de batalla, i, precisament, al bell mig del terreny on presumen més els seus adversaris. Cal fer el bé més atractiu que el mal. Cal fer l'ordre més picant que el desordre. Cal fer la veritat més suggestiva, més temptadora, més insinuant que la mentida. Cal fer la bellesa—i això, que sembla la cosa més fàcil, és la cosa, a hores d'ara, paradoxalment, més difícil—, cal fer la bellesa, en una paraula, més bella que la lletjor.

Tàctica a seguir? Direcció? Pla? Ni el pro-Museu, ni l'anti-Museu

no ens han de salvar. La salvació es troba en nosaltres mateixos. En el nostre esperit de sacrifici, en la nostra voluntat de perfecció.

* * *

Dins el conjunt general del nostre art contemporani—repetim-ho, una volta encara, i precisem-ho—, l'art sagrat o religiós ocupa algun lloc distingit, és cert, però pot ocupar—ha d'ocupar—en el nostre esdevenidor, un lloc de primacia.

Caldria gravar en el pòrtic de les noves etapes a empendre les següents paraules de Lamennais: "*La lletjor, l'a-tècnica, l'in-art, des del moment que s'apliquen a Jesús, esdevenen, fatalment, per l'home que els comet, un veritable sacrilegi.*" Aquest mot de sacrilegi és, certament, una mica fort, No té, però, sens dubte, cap sentit teològic formal. És un crit ardent de protesta, més que no pas una freda condemnació legal.

En abordar aquest punt, sobretot en allò que es relaciona amb les manifestacions de l'art religiós aplicat a la pietat mímica o exterior, cal tenir en compte que l'estètica, en el fons, està subordinada a la sola finalitat pietosa dels resultats, a l'eficàcia moral dels sentiments essencials, d'ordre humà general, que es posen en moviment. Fóra de desitjar, tanmateix, que la bellesa, o, si més no, que la discreció de la bellesa arribés fins els estaments més poc preparats i senzills, encara que només fos a través d'una llunyana prefiguració. Un escriptor catòlic suís, l'Albert Cingria, autor d'un llibre molt remarcable sobre la *Decadència de l'Art Sagrat*, ha escrit aquestes ratlles, que no cal pas ésser un estetitzant massa exigent per a reconèixer llur justícia i llur persistent oportunitat: "En els magatzems d'articles de pietat és, avui dia, gairebé impossible de trobar, per a la primera comunió d'un infant, una imatge record que no sigui absolutament ridícula i desproveïda de la més mínima quantitat d'art. I de quants i quants d'altres articles similars podríem dir el mateix!" Això és, desgraciadament, cert.

Val a dir, però, tot seguit, com a relativa excusa, que la major part dels grans o petits objectes d'art aplicat profà de les bisuteries i quincalleries, a malgrat de llur fals prestigi maliciós, no són pas, estèticament, gaire recomanables.

El mal, en el cas de l'art religiós com en el cas de l'art profà, no ve de baix—com de costum—, sinó que ve de dalt.

La decadència, la menysvàlua, la degeneració—diguem-ho amb la paraula exacta—provenen de més lluny.

* * *

L'art catòlic cristià, restaurat i renovat, té, davant seu, un esdevenidor—com diuen els prosadors anglesos—verament fascinant. Una missió de dignificació pròpia, en primer lloc—allà on calgui dignificar —i, en segon lloc, cabdalíssim, una missió de dignificació general—per extensió d'alta caritat—de l'art profà. L'art catòlic cristià no és un art de retraïment i de tristesa. No sacrifica per res la forma sana ni la pura joia. Deixa de banda, tan sols, la figuració corrompuda i el plaer adotzenat. Honora la forma sense adorar la carn. En aquest punt, l'art religiós es confon amb el gran art profà. El gran art, llevat d'alguna excepció, és d'una sensualitat—gosaria a dir—casta.

L'art catòlic cristià—convindria molt que els bons artistes actuals de l'art profà se n'adonessin com se'n varen adonar llurs avantpassats —té, sobretot, una possibilitat de *grans temes* extraordinària. (No em refereixo, aquí, tan sols als grans temes en amplitud o en decoració, com és ara, posem per cas, les majestàtiques *"Noces de Canaà"* del Veronese, sinó als grans temes, sobretot, en condensació o en profunditat, com és el cas, per exemple, de la immortal obra de Rembrand: *"Els pelegrins d'Emmaús"*.)

Toquem, ara, aquí, la qüestió de la tècnica i de l'ofici. Ambdues coses s'han confós massa, potser, amb la minuciositat freda i amb l'eixelebrat cop de mà. La tècnica i l'ofici, més que res, són un afer d'esperit. Un gran artista profà dignifica per sentit innat de grandesa, per humanitat profunda, la tècnica i l'ofici i els fon amb l'ànima, amb el cor de la seva obra. Un gran artista cristià, per posició ideològica, per definició fonamental, pot superar encara aquella superació. Com a catòlic cristià no serà mai un esclau de la matèria per ella mateixa. Com a artista, digne de tal nom, no serà mai un esclau de l'esperit per l'esperit. Estarà per un igual lluny del que Baudelaire deia de la follia de la forma, que era tan monstruosa com la follia de l'esperit.

* * *

Les pompes del culte catòlic, els seus monuments, els seus objectes litúrgics, contenen totes les riqueses i delicadeses de la matèria. Però dessota hi ha quelcom que fa que no siguin una vitrina morta o un simulacre espectacular sense ànima. Hi ha la inefable, hi ha la pura, hi

ha la divina caritat. El cardenal Thomàs Becket, m'explicava un dia l'il·lustre autor de *"L'Home perdurable"*, es passejava per Londres vestit sumptuosament d'escarlata i d'or. Així satisfeia l'instint i la funció d'art que són naturals en l'home, oferint-se com a bell espectacle als ulls encisats d'altri. Sota la púrpura i l'or, el cardenal duia, però, sempre, el més punyent i rigurós dels cilicis *per a ell tot sol...*

No és que l'artista catòlic cristià hagi de pintar les seves possibles meravelles en cilicis. Ha de pintar, però, sempre, amb caritat.

Aquesta caritat—(anem a posar punt de seguida)—ha de començar, com diu l'adagi, per ell mateix, vull dir, en aquest cas, per la seva pròpia obra d'art, a favor de la seva pròpia obra d'art. L'artista no ha de fallar com a home; cal, però, també, que no falli com artista. Totes les bones qualitats valen i com més n'hi hagi millor. A un pintor—i qui diu a un pintor diu a un escultor—el que cal demanar-li sempre, per damunt de tot, són unes bones qualitats, són unes immillorables qualitats de pintor o d'escultor.

No sabria acabar ni resumir d'una manera millor aquest modest parlament, que llegint-vos uns fragments d'un dels articles en curs que publica el meu admirat i volgut amic Josep Maria Capdevila sobre *L'Apologia del Nu*: "La Bellesa absoluta està per damunt de l'home, i l'home està en mig d'ella i de l'art. L'art és un instrument útil per acostar-l'hi, és un mitjà, no és un fi. Imposa límits a l'art la mateixa matèria de què es val com la seva mateixa finalitat última d'aproximar l'home més a l'ordre, a l'equilibri, a la llum. La salut mateixa del viure, doncs, exigeix aquesta economia. L'art per l'art és una malaltia; isola l'art i l'artista, l'allunya de les coses, l'aparta de la societat humana, en fa un maniac que malversa el seu talent i en malmena el fruit. L'home sa té el domini del seu art i se'n serveix per avançar cap a la seva finalitat més alta."

Dos mots, encara—i perdoneu—, abans de posar punt.

Poca ciència—hom ha dit—allunya de la religió; molta ciència, ens hi acosta. Poc art—podríem dir també—, ens separa de la religió; molt art, ens hi apropa. Finalment: El petit art, pot fer-nos oblidar l'art religiós. El gran art, ens hi ha de fer pensar, ens hi ha de fer *sentir* per força.

JOSEP MARIA JUNOY

IDEES DE SANT JOAN CRISOSTOM SOBRE PROBLEMES DE PEDAGOGIA SEXUAL *

Els grans pares de l'Església ja es van ocupar dels problemes de pedagogia sexual que, darrerament, alguns han donat com a novetats, bo i reprenent idees de l'època del deslliurament de les consciències (Aufklärung), i, sobretot, del naturalisme russonià. En fou la causa la gran decadència de costums de l'antiguitat que desapareixia.

Cal només considerar la influència que la sola decadència del teatre d'aquella època devia exercir damunt l'educació de la joventut. Si l'antic teatre que s'havia caracteritzat per la seva serietat i rigidesa de costums i havia exigit que els papers de dona fossin representats per homes amb vestits llargs i limitant les pompes, el teatre posterior, la institució educadora del poble, va passar molt aviat a ser un lloc de propagació del vici i d'emmetzinament del poble. El teatre era dominat per dones de la fama més dolenta, per dansaires i dansarines, per polissons, artistes, atletes i gladiadors. Demés de les representacions de comèdies de la més mala llei, es donaven espectacles de lluites de gladiadors i batusses d'animals. Justificaven i fomentaven aquests espectacles els gramàtics i els retòrics, pagans en llur majoria, els quals, durant alguns segles, conservaren els seus llocs en les escoles públiques, quan la majoria de la població ja era cristiana. Per això els Sants Pares de l'Església aconsellen, seriosament i amb insistència, a tots els pares cristians, que tinguin cura, ells mateixos, de l'educació dels seus fills. També Sant Joan Crisòstom, el gran predicador, pastor d'ànimes i bisbe (mort en 407), surt a parlar freqüentment d'aquest estret deure dels pares, en els seus sermons sobre els Evangelis de Sant Mateu i Sant Joan, les cartes de Sant Pau, i en altres discursos. Ensems, es preocupa perquè els pares siguin aptes per acomplir millor llur important missió educadora. Sant Crisòstom havia crescut en la ciutat mundial d'An-

---

* Aquest treball, ordenat pel professor Richard Stapper, està format amb notes preses del professor de la Universitat d'Estrasburg, Dr. Carles Bockenhoff, que preparava una extensa investigació sobre aquesta matèria.

tioquia, metròpoli de l'Orient, en la qual, segons el testimoni, no gens sospitós, de Julià l'Apòstata [1], el vici dominava, desfrenat, pels carrers de la ciutat, durant tots els dies de l'any. Era, per tant, fonda preocupació d'aquest Sant Pare el poder aconseguir que la joventut es pogués preservar de la infecció del pecat. Es dirigeix, sempre de nou, des del més pregon de la seva ànima, als pares i es proposa instruir-los de quina manera han de combatre, inclinant-les, les excitacions sexuals dels fills; de quina manera han de fer créixer en aquestes ànimes jovenils el coratge i el noble entusiasme per la virtut, com han de conrear llur sentiment de l'honor, i formar i enrobustir el seu caràcter per mitjà de la Religió.

Les idees escollides de Sant Joan Crisòstom que, a continuació, s'exposen, contenen gairebé tota una pedagogia sexual cristiana completa, si bé molta curta. L'exposició pretén reproduir, gairebé paraula per paraula, la doctrina del gran Sant. Les notes fan referència a l'edició de les obres del Sant, publicada a París per Bernat de Montfaucon [2], la qual va ésser incorporada en la Patrologia de Migne, arreu fàcil de trobar.

1. LA VIGILANCIA EN GENERAL

L'origen de tota corrupció de costums, creu poder explicar Sant Joan Crisòstom, que radica gairebé sempre en la falta d'educació acurada de la joventut en la puresa del cor. La innocència del noi ha d'ésser custodiada amb una cura especial en una edat en la qual les passions del noi es desvetllen, les exigències sexuals l'inquieten i en un temps en què la seducció té arreu les seves xarxes tirades, sobretot en les grans ciutats. Si el noi o jove ha caigut una vegada, es forma molt fàcilment el costum del pecat que converteix el jove en una pilota de l'enemic maligne, i es crea una passió, la qual, donada la volubilitat de la joventut, sols té a la vista el plaer del moment, i no es preocupa de les espantoses conseqüències del vici [3].

La majoria dels joves del temps de Sant Crisòstom, vivia en aquest estat de perversió de costums. Diu el Sant: "Els seus pares tenen especial cura a criar i domtar llurs poltres, però no els preocupa gens que els seus fills creixin sense fre i sense brida, que traspassin totes les

---

[1] Misopogon, ed. Hertlein, 436, ss.

[2] *Joannis Chrisostomi opera omnia quae extant, opera et studio D. Bernardi de Montfaucon.* Editio Parisiana, emendata et aucta. Parisiis (Gaume) 1839.

[3] In Gen. h. 59, n. 6.

barreres de la continència i que esdevinguin sers repugnants de degeneració" [4].

Si el perill de les noies creix per una lleugeresa complaent, el perill dels nois prové especialment d'un apetit sensual [5]. Per raó d'aquest perill, cal per als nois i joves una protecció tal que, en certa manera, la llur educació ha d'ésser més mirada que no pas per les noies, que es deixen pujar allunyades del món, entre dones. Cal protegir els nois d'una doble desgràcia [6].

En primer lloc, cal evitar que altres homes abusin d'ell pel pecat [7]. El Sant fa referència a aquest perill, quan descriu l'espantosa corrupció de costums d'Antioquia i d'altres grans ciutats, en les quals innombrables nois són víctimes dels voluptuosos, o perquè els pares es deixen enganyar, o perquè, callant, ho toleren, temerosos de la venjança del seductor. Fins molts pares prenen malament que el sacerdot, volent salvar els nois, els parli clarament i el delaten com a corruptor de menors. Els pares es preocupen de l'educació dels seus fills, donen gran importància a la seva puresa de llenguatge, mentre permeten que llur ànima es rebolqui en el fang del vici. Allunyen llurs infants de la ciutat empestada, per tal de defensar llur vida; llur ànima, emperò, és abandonada a tots els perills de la infecció [8].

Després s'ha de guardar en gran manera que el jove no esdevingui un seductor del sexe femení [9]. Això ha de succeir si els pares, com s'esdevé sovint, toleren que els fills, sense vigilar-los, rondin per aquí i per allà, busquin conversa amb meretrius, vagin al joc de daus i assisteixin a funcions teatrals perverses [10].

La conservació de la puresa del cor és molt important en el jovent per trobar la felicitat en el matrimoni. L'amor ferm i fidel a la muller solament pot ésser en un cor que s'ha conservat pur en la joventut.

Quan contracten mútuament el lligam de la vida dos innocents, l'amor dels quals és molt gran i llur temor de Déu encara és major; quan llurs sentits no saben res de la degradació i del vici dels homes, llavors és el matrimoni vertaderament digne i la donació mútua completa, en ells la descendència serà ricament beneïda [11].

Aquell, emperò, que abans del matrimoni s'ha donat a un amor pecaminós, aquell que, en el matrimoni, s'ha posat la corona que únicament

[4] In Mt. h. 59, n. 7.
[5] De inani gloria, n. 90.
[6] De Anna, s. I, n. 6.
[7] De inani gloria, n. 77.
[8] Adv. oppugn. vit. monasticae, h. 3, n. 8.
[9] De inani gloria, n. 76.
[10] In. Mt., h. 59, n. 7.
[11] In 1 Thess., h. 5, n. 3; De inani gloria, n. 81.

correspon al vencedor pur, portant-la injustament; aquell per al qual el matrimoni és un negoci i una diversió, però cap unió, perquè ja abans de les esposalles s'havia donat a altres dones, aquell, després de contret el matrimoni, tornarà a fer el mateix que havia fet abans [12].

Potser tindrà joia un parell d'hores o un parell de dies amb la muller que ha desposat, però no més temps. Perquè ella, com a dona honrada, no pot donar-se al desordre ni als vils mitjans d'excitació del bordell. No ha esdevingut esposa per a això, sinó per a ésser companya del marit, mare dels fills i dona de casa [13].

Res no fa caure tant en gràcia i guanyar l'estimació a un jove davant dels propis i dels extranys com la puresa de cor. Tothom es troba impulsat a respectar i a estimar un jove ornat de la puresa. Aquesta és l'ornament de les altres virtuts; el propi domini el guardarà dels excessos del menjar i del beure, de la cobdícia dels béns i de les riqueses en els seus camins i en les seves converses. Fins l'home més ric es sentirà feliç de tenir-lo a la seva casa com a gendre, mentre que ningú no vol a casa per marit de la filla un jove degenerat, encara que sigui de rica família i la noia sigui de família necessitada [14].

2. ENSENYANÇA PER MITJA DE DESCRIPCIONS PALPABLES DE CASTEDAT EXEMPLAR

Per Sant Crisòstom és un cas exemplar i un mirall de jove cast Josep d'Egipte, fill de Jacob. Mai no es cansa de fer referència i de descriure la història de la seva temptació [15].

També els pares l'han d'explicar sovint i extensament a llurs fills [16]. Aquestes narracions tretes de la Bíblia, han d'ésser contades, tant com sigui possible, corprenent i convencent. No poden falsejar la narració bíblica, però l'han d'adaptar i fer palpable [17]. Qui sap fer això millor que el mateix Sant Crisòstom! Precisament la història de Josep li dóna sempre nova ocasió per a provar-ho. Ningú com ell no sap descriure d'una manera viva i tendra alhora l'escena de la casa de Putifar amb totes les circumstàncies internes i externes que fan compendre el caràcter passatger de la temptació del moment i l'heroïcitat cristiana del vencedor.

---

[12] In 1 Tim., h. 10, n. 2.
[13] In 1 Thess., h. 5, n. 3.
[14] De Anna, serm. 2, n. 6.
[15] Ad eos qui scandalizati sunt, c. 10; In Gen., h. 44, n. 6; h. 62, n. 4; In. Ps. 48, n. 9; De continentia; In Mt., h. 10. n. 7; h. 33, n. 7; h. 84, n. 4; In. Act. h 49, n. 3; In 1 Cor., h. 19, n. 4; h. 32, n. 7; In 1 Thess, h. 4, n. 5.
[16] De inani gloria, n. 61.
[17] De inani gloria, n. 39.

3. DIRECCIÓ I CUSTODIA DELS SENTITS

Cal vigilar d'una manera especial les companyies dels nois. No han d'estar en contacte amb noies, ni amb el sexe femení, feta excepció de la mare i d'una minyona vella que no pugui excitar la passió. El freqüentar noies podria molt fàcilment inflamar la sensualitat. Cal, sobretot, evitar que els nois coneguin dones dissolutes i lleugeres [18]. Si n'hi ha alguna a casa dels pares o al veïnat, cal advertir-li amb tot el rigor que no es deixi mirar pels nois, ni tingui converses amb ells. D'altra manera, la centella de la passió podria caure a la seva ànima, encendre el seu interior i mai més no serien reparables els perjudicis que els podria causar [19].

És especialment necessària i sumament difícil la custòdia del sentit de la vista del noi. Les narracions bíbliques dels fills de Déu que es barrejaren amb els fills del món pecant amb ells, així com la història de Sodoma, poden servir per posar davant de la vista, d'una manera vivent, el perill que amenaça per aquesta banda [20].

Els acompanyants [21] del noi han de vigilar que pels carrers i places no vegi res que pugui ésser perillós. Cal allunyar-lo dels llocs on hi hagi moltes dones reunides i no tolerar que posi la vista en una dona. El barrejar-se les dones amb nois és una cosa abominable [22]. Aquesta custòdia externa, però, no és pas suficient. Ço que porta el perill a la vista no són pas les coses exteriors en elles mateixes. La mirada cobejosa de l'ànima és el que fa que la mirada sigui perillosa. Per això l'infant ha d'apendre a lluitar incessantment contra aquest enemic interior. El pensament en les penes de l'infern, en el premi que els purs tindran en el cel i aquí a la terra i l'exemple de Josep d'Egipte són mitjans per a conjurar les excitacions del plaer desordenat [23].

La lluita, però, no ha d'ésser purament negativa. Si l'educador procura allunyar la mirada del noi de la bellesa terrenal, que pot fer perillar la seva ànima, ha de procurar encaminar-lo cap a coses que no siguin perilloses, per tal de saciar la set de bellesa que sent en el seu cor. Tals coses hi són a bastament: el cel amb la seva volta estelada tan

---

[18] De inani gloria, n. 53.
[19] De Anna, serm. 1, n. 6.
[20] De inani gloria, n. 58-60. El sistema d'educació profilàctic més negatiu, ha d'ésser reforçat, segons Sant Crisòstom, per un sistema positiu, acompanyat de la narració d'exemples bíblics, siguin aterroritzadors, siguin edificants.
[21] Els acompanyants eren, en l'antiguitat, esclaus que conduïen els nois a l'escola i vetllaven pel seu comportament.
[22] l. c., n. 56-60.
[23] l. c. n. 60 ss.

admirable, la terra ornada de flors, els paisatges meravellosos. Ultra els encants de la naturalesa, els tresors de la literatura, els monuments de l'art, el contacte amb homes sants, proporcionen una quantitat d'instigacions i d'elevacions que són una recompensa completa de la contemplació de certes coses que cal negar a l'infant [24].

Cal també guardar el noi de trobar plaer en la seva presentació i que amb ella inciti al mal els altres. Cal mantenir-lo allunyat del desig de posar-se perfums, fer-li portar el cabell tallat arran i fer-li entendre que això és el millor ornament d'un home jove [25]. Ha d'apendre a estimar la bellesa de l'ànima, i que ha de guardar una noble distinció sempre que tracti amb el sexe femení. Llavors mai no s'envilirà per aquella manera de mirar desvergonyida que és el mitjà més segur i fàcil de seduïr una noia. Cap persona, fins i tot en una reunió, no es dóna compte d'una semblant mirada, mentre que una paraula insinuant és de tothom notada. La noia, però, a la qual ha estat dirigida la mirada, sent, al moment, la seva eficàcia [26].

Les orelles del noi han de mantenir-se també allunyades de tota impressió sensual i seductora [27]. Cal que els pares castiguin amb el major rigor si un esclau es desvergonyeix a dir paraules inconvenients davant d'un noi. Sota aquest aspecte, és de la major importància de tenir cura d'escollir aquells servents o aquelles serventes que han de tenir a la seva guarda l'infant. Mai no sigui permès d'entretenir el noi amb contes de comares, amb contes de boveries, mites històrics amorosos o xerroteries cortisanes. Que se l'acostumi a fer ús solament de paraules dignes, a estimar les cançons santes, per tal d'evitar que pugui trobar gust en cançons desvergonyides o en contes inconvenients [28].

La vista i les orelles del noi perillen, sobretot, en anar al teatre. Per això cal que sigui una llei,que mai no traspassarà, de no deixar-lo anar mai a veure una representació. Una tal prohibició pot semblar dura al noi.

El pare li explicarà que aquesta prohibició és absolutament indispensable, perquè no hi ha cap representació teatral [29] per la qual la vista i les orelles no siguin perjudicades per indecències. Es desvetllarà el sentiment de dignitat del noi contra tot desig d'accedir a semblants diversions: "Això que ho faci el poble baix; però no diu per a un fill de

[24] l. c. n. 59, 78. Aquí, novament, es pot veure com Sant Crisòstom preconitza el complement positiu per al mètode preservatiu.
[25] l. c. n. 57; compari's In Kalendas, n. 5; in Mt., h. 4, n. 8.
[26] De inani gloria, n. 62.
[27] De Anna, serm. 1, n. 6.
[28] l. c., n. 36 ss. 34. Tingui's en compte com Sant Crisòtom insisteix sempre en la part positiva de l'educació.
[29] Compari's la introducció d'aquest article.

família com cal l'anar a veure dones despullades i l'escoltar les seves indecències" [30]. Al vespre, després de la representació, el noi pot anar, al costat del pare, a veure l'aspecte de la gent que torna del teatre. El mourà a fàstig i a burla, veure vells que, per divertiments, ultrapassen el jovent, veure els joves la lascívia dels quals es nota arreu, treta de les representacions vergonyoses i degradants. Altres nois que s'estimen no posen el peu al teatre; llur exemple, serà per al noi que no se sap resignar, la millor inducció a fer una semblant cosa. L'amabilitat i cordialitat especials que el pare posarà en l'explicació d'aquestes coses al fill el convenceran plenament que és solament l'afecte que li té el pare, la causa de la prohibició d'anar al teatre. El pare procurarà alleugerir i premiar l'allunyament del fill, del teatre, fent-li presents i proporcionant-li alegries inofensives [31].

Ultra la vista i les orelles, el noi ha de dominar des de molt aviat els altres sentits, si vol conservar la puresa de cor.

Els perfums influeixen damunt el cervell i exciten en l'home que s'hi dóna la mollície i la sensualitat. Aquest estat és altament nociu a la castedat. Per tant, s'ha de recomanar al jovent que no li plagui la immundícia ni les olors dolentes. Ha de respirar els bons aires, però no els perfums. No ha de semblar petitesa que el sacerdot faci referència a aquests detalls. En tractar-se de l'educació de la joventut i, amb això, el posar els fonaments per al bé de la humanitat, cap cosa no pot ésser passada per alt [32].

El sentit del tacte necessita educació i protecció, tenint allunyada tota mollície del vestir i del llit, del qual és també recomanable un raonable enduriment. Els contactes francs del cos amb altres, no s'han de consentir. Si una mirada sola pot ésser perillosa per a la castedat, en el contacte hi ha una excitació incomparablement major cap al plaer pecaminós, que és certament aquí molt més pròxim que no pas en la senzilla mirada [33].

El menjar i el beure amb temperança són grans preservatius de la castedat, així com la fartanera i la embriaguesa són un gran perill per a ella [34]. Per tant, de bon principi, els nois s'han d'acostumar a la sobrietat. Mai no s'han de portar els fills, encara que siguin grans, a les

---

[30] l. c., n. 56, 77-79.

[31] l. c., n. 77 ss.

[32] l. c., n. 54.

[33] l. c., n. 63.

[34] Contra eos qui subintroductas, etc., n. 2.

tabernes i locals de begudes. Des d'aviat s'acostumi els fills a l'abstinència, almenys al dimecres i al divendres [35].

4. FORMACIO RELIGIOSA DEL CARACTER

La formació del caràcter ha d'anar unida amb l'encaminament i custòdia de la vida sensitiva, i amb la formació religiosa.

Quan un noi senti especial inclinació per l'honor, cal que aquest sigui posat al servei de la formació del caràcter. Les promeses i altres mitjans educadors tenen més eficàcia que no pas les amenaces. Contribuirà a tenir el jove allunyat de les vileses del teatre o a evitar que es lliuri a una figura de dona, el bon exemple dels companys; fins i tot, l'imitar el comportament dels criats, la lloança del sacerdot, la satisfacció que tenen els pares, l'alt predicament en què el tenen les jovenetes, el guanyar-se i el conservar l'amor de la seva promesa, el tendir cap a posseir un nom en la carrera militar o civil i el sentir menyspreu per tot ésser fluix i dissolvent [36].

La pràctica de la religió ha de passar a ésser una segona naturalesa quan les facultats de l'ànima encara dormen en el noi; cal que pregui freqüentment i de cor, que visiti l'església, que prengui part en les vigílies [37] en quant ho permetin les seves forces. La senyal de la creu ha de precedir cada paraula i cada obra. No té cap significació la rèplica d'aquells que diuen que, al noi, li falta tota comprensió per l'oració. No és l'edat infantil un obstacle per a una oració plena de comprensió, sinó que ho és una intel·ligència pueril [38].

5. PROMETATGE I CASAMENT EN EDAT JOVENÇANA

El casament primerenc, tant com sigui possible, del jove, si no és el més ideal, és certament el més pràctic en els temps i en el medi en què vivia Sant Crisòstom, per tal de preservar la joventut de la dissolució i de la corrupció de costums. Sant Crisòstom ho recomana tan freqüentment i amb tanta insistència, que ell mateix es presenta com una casamentera [39]. Però ell no se n'avergonyeix poc ni molt. Si l'Apòstol no es donava pena, per interès de la castedat, d'induir els esposos en l'ús del

[35] De inani gloria, n. 27, 62, 79, 90. De Anna sermone, 1, n. 6. El dimecres i el divendres, són dies d'estació en l'Església d'Orient; en aquests dies es guardava abstinència fins a hora de nona (les 3 de la tarda).

[36] De inani gloria, n. 61, 71 ss., 82 ss.

[37] Ço és, a les vigílies que es feien abans del diumenge i dels dies de festa.

[38] l. c., n. 22, 79 ss.

[39] l. c., n. 81; In Thess, h. 5, n. 3; In Gen., 59, n. 3; In Mt., h. 59, n. 7; In I Tim., h. 9, n. 2; De Anna, serm. 1, n. 6.

matrimoni, tampoc el sacerdot no s'ha d'avergonyir, quan pel mateix fi insisteix en el casament primerenc del jove [40].

Si el jove veu que el seu pare es preocupa de donar-li ben aviat una jove esposa, en la lluita contra les dificultats d'una vida de continència podrà resistir més fàcilment, mentre que es desencoratja i es dóna més fàcilment al vici si el pare allarga el casament i espera que el fill tingui abundosos ingressos. Aquí també l'afany de riqueses és, freqüentment, la causa de la gran desmoralització de costums [41].

Per això els pares han de cercar a llurs fills una bona esposa abans d'entrar a la vida i pendre una posició, sigui en l'exèrcit, sigui en l'administració, sigui en altra carrera [42]. Certament, la seva llarga joventut parla en contra d'aquest consell. Seria, emperò, més de desitjar que el jove es donés a la pràctica de la virginitat fins i tant que arribés a l'edat convenient. Però, tal com van les coses, i donat l'abandonament de la majoria dels pares a vetllar per la puresa de costums dels fills, el casament tardà és altament perjudicial. Significa amb freqüència la interrupció d'un sol dia d'una vida viciosa i relaxada; sovint fa de l'home jove incontinent una cosa molt pitjor, que és ésser un adúlter [43].

Al contrari, les mires a un casament primerenc influeixen saludablement molt abans del casament. Tant com la volubilitat jovenil el suggestioni, els pares l'advertiran i li faran avinent que no faci malbé la felicitat de la seva vida i que cap esposa no pot ésser confiada a un home jove lleuger, fins i tot que no serà possible de trobar per ell una esposa que sigui del seu braç o condició [44].

El prometatge pot fer-se en un temps en què el casament, per ésser massa joves encara, no es pot dur a terme. Per l'home jove serà un fre i un auxiliar per a la conservació de la castedat. El sentiment de l'honor i l'amor a la promesa el guardaran de tota desviació. Pensarà sempre que ha de romandre tal com deu ésser per la seva promesa i única esposa. Té la consciència que se l'observa i se'l judica com a promès en tots els actes de la vida [45].

6. TEMPTACIONS D'INCONTINENCIA

Si és en general de desitjar que l'educació del noi acabi amb un casament primerenc per posar els fruits d'aquest lluny dels perills que acompanyen a una joventut revellida, tampoc el jove no té dret a refu-

[40] In. 1 Thess., h. 5, n. 3.
[41] l. c.
[42] De inani gloria, n. 81; In. Thess., h. 5, n. 3.
[43] In. Mat., h. 59, n. 7; In. 1, Tim., h. 9, n. 2; De Anna, serm. 1, n. 6.
[44] De inani gloria, n. 61.
[45] l. c., n. 82.

sar la responsabilitat dels seus passos equivocats, si en aquesta edat encara no ha aconseguit arribar al port de refugi del sant matrimoni. L'exemple d'innombrables joves de la mateixa edat, que dóna la prova irrefutable de la possibilitat d'una vida de continència, prova que la defecció a ell mateix deu ésser culpada [46].

No pot lliurar-se de la justesa d'aquestes conseqüències ni aquell que atribueix la força i la duresa de les seves temptacions a l'enemic maligne.

Certament, en molts casos les temptacions de la carn vénen del dimoni i nosaltres hem d'estar desvetllats per a resistir les seves envestides per mitjà dels auxilis sobrenaturals de què disposem. Però aquí no es tracta d'això, sinó de la nostra pròpia culpa, sense la qual tots els esforços del dimoni mai no poden tenir cap èxit [47].

De cada derrota que tenim, quan som escomesos per una temptació, en té la culpa el no fer ús dels mitjans necessaris, el no desviar-la o el no minvar la seva força; molt sovint és la nostra conducta el que l'arbora. Aquell que pateix d'ardència de la febre, és culpable de la seva mateixa mort si no sap fer ús d'altres medecines que el d'aplicar corrents d'aigua freda. La seva bona voluntat de curar-se no el pot ajudar gran cosa [48].

Moltes temptacions són provocades precisament per l'ocupació indiscreta amb objectes que alimenten el foc de la sensualitat i l'inflamen. A això pertany el mirar altres belleses, l'anar al teatre i el tracte confidencial amb persones d'altres sexe [49].

Els defensors del Syneisaquisme, del viure conjuntament persones amigues de diferent sexe, no volen concedir que un semblant tracte porti grans temptacions, les quals, a la llarga, indueixen a la caiguda. És impossible que un home jove, en la plenitud de la seva edat, visqui diàriament en companyia d'una noia jove, que segui al seu costat, que mengi amb ella, que hi conversi llargues hores, rient, fins i tot potser fentse carícies mútues, sense que la flaquesa humana no hi sigui sacrificada [50]. El costum arrelat, el tracte confidencial esdevenen, a la llarga, una cadena que no es pot trencar. Es pot esperar l'ajut i el curar-se d'això solament per mitjà d'una completa separació i el renunciament a tornar a veure la persona estimada. Semblant separació és, al principi, un sacrifici sumament espantós i dolorós; amb el temps, emperò, la ferida es

[46] In Thess., h. 5, n. 4.
[47] In. 2, Cor., h. 7, n. 6; In. Gen., h. 23, n. 6; h. 44, n. 6.
[48] In. Cor., Ps. 7, n. 6.
[49] In 2, Cor., h. 7, n. 6, 7; In Thess., h. 5 ss.
[50] Contra eos qui subintroductas, etc., n. 3.

cura i l'objecte d'antiga dependència passional, perd, a la fi, tota deixalla de suggestió [51].

7. MITJANS PER DEFUGIR LES TEMPTACIONS

Certament, hi ha moltes temptacions que no tenen pas el seu origen en la curiositat dels sentits o en la contemplació d'objectes perillosos, sinó que, en el primer acte involuntari, ja es manifesten amb una força poderosa. Fins i tot, en aquest cas, sovint, hi ha culpa en la temptació. D'un bon començament s'hauria faltat en l'ocupació dels sentits o de l'ànima. L'ànima ociosa no pot quedar inactiva. Dóna d'ella mateixa males coses, així com la terra sense conrear dóna males herbes. Està exposada a tota mena de perills igualment que l'infant que, sense vigilància de ningú, corre abandonat per la via pública [52].

Tota ocupació útil allunya el fixar-se en objectes perillosos i disminueix, per tant, l'excitació al pecat. Aquesta, talment com una conjuració espiritual, actua damunt la suggestió i influeix, per part del que se'n serveix, sobre els plaers sensuals i l'enemic maligne que vol enredar l'ànima. En l'ascètica de Sant Crisòstom apareix moltes vegades la recomanació de tot allò que dóna ocupació a l'esperit: estudi actiu, cura de negocis, càrrecs en oficines públiques, actuació social i d'una manera especial l'ocupar-se de coses espirituals i divines, com són la meditació, l'oració i la lectura espiritual [53].

La meditació pot córrer a l'auxili de la voluntat contra les representacions enganyoses dels sentits i de la imaginació, puix que contempla l'objecte del desig sensual i amb la consideració freda de la seva naturalesa, el despulla de tota la seva suggestió enganyosa. Sant Crisòstom explica en diferents indrets als seus oients de quina manera la raó pot cercar aspectes lleigs i desagradables d'un objecte d'atracció sensual i com pot convertir en espiritual una cosa mundana. La consideració del seu aspecte lleig és necessària psicològicament; sense ella, aquest mitjà perdria la seva eficàcia, fins augmentaria el perill de la temptació. Fins i tot, el rostre més bell, en la plenitud de la joventut seductora—diu el Sant orador amb una detallada descripció—no està format per altra cosa que per mucositats, sang i humors procedents dels menjars que s'han devorat. En substància són les mateixes matèries que donen a l'hidròpic un aspecte sà i fresc. Emperò ningú no voldrà donar un bes

[51] In. 2, Cor., h. 7, n. 7.
[52] l. c.
[53] De inani gloria, n. 60; In. 2, Cor.; h. 7, n. 7; In. Rom., h. 8, n. 6; In. 10, h. 32, n. 3; In Ps, 134, n. 1.

a aquest per tal com la seva condició fa que tothom es fixi en les matèries que produeixen fàstic, les quals li donen bell aspecte i bon color. Si un pren amb les puntes dels dits el mocador amb el qual hom es moca i on escup, com es pot un hom prendar de formes del cos que no són altra cosa que encobridores i bajoques de tals immundícies [54].

Quant de pressa la cara més formosa torna lletja en venir les preocupacions, la indignació o la malaltia o la mort, que torna a pols tota bellesa.

Per això la senzilla vista d'un taüt és suficient per desvetllar l'home de l'arrobament sensual i retornar-lo a la sobrietat i a la realitat.

La visita freqüent dels cementiris, el passar una estona prop la tomba d'aquells que eren nostres afins en vida, actua damunt del cor enamorat com la permanència en l'aire pur de muntanya, d'un enfebrat de ciutat que va a un sanatori forà [55].

Per les ànimes ben formades, no hi ha mitjà més eficaç per a vèncer la passió que el temor de Déu, la consideració dels novíssims, el càstig etern o la glòria perdurable. L'esperit de vertadera humilitat allunya tota mena de plaer pecaminós. En el llit on hi llàgrimes de penitència, no sojorna ni el pecat ni la cobejança [56].

Aquell que en un dia d'estiu calorós s'està vora la fresca fontana, no ha de témer de patir de la calor del sol ni del turment de la set. Així, també, l'ardor de la passió no pot res amb aquell que, per mitjà de la lectura de la Sagrada Escriptura, està vora la font de la paraula divina. El refrigeri i el sadollament els té a tota disposició [57]. Si una mala impressió rebuda, una mala paraula que hem sentit, per exemple, vol inflamar la nostra ànima, la paraula divina que portem als llavis i al cor, retornarà de pressa al cor i a l'ànima una sensació santa, necessària per la conservació de la puresa. Es demanarà l'auxili de la gràcia del Sant Esperit per tal que ens protegeixi dels esperits malignes que, cridats per la temptació, s'han congregat entorn nostre. Així com aquests esperits no s'atreveixen pas a atansar-se a una casa on l'Evangeli és guardat, així també el dimoni i el pecat res no poden en una ànima que està dominada de les idees de la Sagrada Escriptura [58]. El nom de Jesús i la virtut de la Santa Creu poden fer inofensiu l'esperit maligne i allunyar-lo [59]. Encara que la passió s'hagi ensenyorit gairebé de l'àni-

---

[54] Ad Theodorum Capsum, l. 1, n. 14; In 2. Cor., h. 7, n. 7.
[55] In. Ps. 123, n. 1.
[56] In. 2, Cor., h. 7, n. 7.
[57] De utilitate lectionis Scripturarum, n. 1.
[58] In Jo., h. 32, n. 3. Tingui's en compte com en la Litúrgia dels primers temps del Cristianisme, els Evangelis eren considerats com a cosa santa.
[59] In. Rom., h. 8, n. 6.

ma, un salm dit amb devoció minvarà la força de la temptació; fins i tot refrescarà i aixecarà l'ànima, encara que hagi consentit moltes vegades, enervada pel plaer, estigui aterrada pel sol, sense força i sense coratge [60].

Moltes faltes d'impuresa poden evitar-se tant com per l'ocupació útil i per la desviació de l'esperit, per la sobrietat i mesura del cos.

El païdor poc ple i mesurat en el menjar i en el beure, no és pas propici a plaers eròtics, mentre que la fartanera, la cràpula i la borratxera proporcionen la millor matèria per les ardències impures i provoquen l'abandó i la lascívia en homes, per altra banda, molt raonables. La intemperància és la mare de la incontinència. Arrastra els homes, fins i tot els respectables, a les cases de prostitució i porta la desgràcia a les famílies i més lluny encara.

S'assembla al borratxó en la seva passió vertiginosa, per ell cap saciament no pot haver-hi; s'assemblea a un cavall que va mogut; es porta pitjor que aquest animal [61].

Darrerament, hi ha faltes contra la puresa que no provenen de fortes temptacions sensuals, sinó que són, en llur majoria, conseqüències de la vanitat de l'ostentació [62].

8. AMOR ESPIRITUAL

L'amor cec a les belleses sensuals, és, la majoria de les vegades, el que encadena el cor i l'indueix al pecat. Per això el mitjà més eficaç per allunyar el pecat és l'encaminar el cor a l'amor de la bellesa suprasensible i a la seva fruïció. Aquesta bellesa, certament, no és pas visible amb els ulls corporals, pot ésser contemplada, emperò, amb els ulls de l'esperit, que, també, poden disfrutar de la bellesa sensible, quan no la tenim a la presència, o quan, no existint realment, ens l'havem creada amb la força de la nostra imaginació. Tots nosaltres ens hem alegrat de belleses sobrenaturals, amb tals consideracions; de la bellesa dels àngels, per exemple, del valor i de l'amabilitat d'una persona [63].

L'amor i la fruïció de belleses espirituals, res tenen a veure amb la sensació agradable corporal. La passió sensual no mereix el nom d'amor; més aviat és una malaltia que no pas amor. Es veu clarament en l'amor seductor de la dona de Putifar. Ni s'estima a aquell del qual

[60] In. Ps., 134, n. 1.
[61] In. I. Cor., h. 39, n. 9; In Hebs., h. 29, n. 4.
[62] In Rom., h. 17, n. 3.
[63] In. 2., Cor., h. 7, n. 7.

s'està rabiosament enamorat, ja que se li vol llevar l'honor, ni a ella mateixa, ja que vol convertir-se en adúltera, ni a l'espòs al qual se li vol fer la pitjor vergonya, ni la pròpia família a la qual es vol ruïnar. Tot això solament per satisfer la seva passió demoníaca.

L'amor espiritual fa tot el contrari: té a la vista la felicitat de l'estimat. Prefereix sofrir ell que no veure sofrir l'altre. Té les seves pròpies delícies. Les seves llàgrimes i el seu dol són més dolços que tota alegria i diversió [64].

L'amor vertader vol la més grossa i certa felicitat per al seu estimat. Per això exclou no sols tota contrarietat, lesió, enveja, persecució, sinó, fins i tot, tota falta contra l'estimat. Cosa que sembla, de cop i volta, un contrasentit, l'amor i la fruïció vedada de l'amor són antítesis irreconciliables. L'amor que pot seduir no és pas amor vertader, més aviat és un odi que no pas amor.

9. LLUITA CONTRA ELS COSTUMS PECAMINOSOS

La lluita en defensa de la castedat és especialment difícil quan el pecat, degut a llarg costum, ha posat arrels fondes en un cor. Aquí també la raó, ajudada amb la gràcia divina, pot reportar la victòria damunt la força de la inclinació. Si al començament es fa una resolució ferma, la dificultat major ja queda superada. En la continuació de la lluita, la voluntat necessita d'un puntal doble.

Primerament, la nova consuetud, que es reforça amb tota superació d'un mateix. Si un ha estat fidel al propòsit durant deu dies, és cosa molt més fàcil mantenir-se lliure de pecat durant els vint dies següents; després, sense molèstia, es contindrà durant quaranta dies i així anirà seguint.

Quan es tracta d'un costum arrelat, no es cregui que s'hagi reportat la victòria completa al cap de deu, vint o trenta dies. Tot està en la perseverància. El que perseverarà reportarà la victòria encara que hagi de cavar al peu de l'arbre verinós per tal de destruir les seves arrels cent o deu mil vegades.

En segon lloc, el que facilita molt la lluita, és la sensació de felicitat produïda pel reconquerir la llibertat. Ni el lliberat d'un llarg empresonament, ni el cec que ha recobrat la vista, senten tanta alegria en el seu cor com el que és lliurat de l'esclavitud del pecat, molt més terrible que l'empresonament i que les tenebres [65].

---

[64] In 1, Cor., h. 32, n. 6, 7.
[65] Contra eos qui subinductas, etc., 12; De poenitentia, h. 8, n. 1.

Per això ningú no ha de desesperar de la seva salvació encara que hagi caigut en un precipici de desmoralització de costums. Es extraordinàriament consoladora i encoratjosa, en aquest sentit, una conversió que, en temps de Sant Crisòstom, produí gran sensació i de la qual fa memòria als seus oients. Una actriu, la fama artística de la qual s'havia estès des d'Antioquia, on treballava en el teatre com a primera figura, cap a tota l'Asia menor. Era la seductora del jovent de dues ciutats. A les seves representacions teatrals res no faltava en baixesa. Entre els molts que, per mitjà de la seva bellesa van ésser seduïts—creien per mitjà de bruixeries—hi havia un príncep imperial. Molts joves li van oferir tota la seva fortuna. Repentinament va canviar de vida. Sant Crisòstom res no sap sobre els motius de la seva conversió, millor dit, ell res no pot dir del particular, per més que ho sàpiga molt bé. Abandona el teatre; en la soledat porta una vida de dura mortificació; ni té una mirada pels seus amants que la van a veure a la soledat; fins i tot resisteix una companyia de soldats armats que, per ordre del prefecte, l'havia de fer tornar al teatre. Admesa de nou als misteris del Cristianisme, fa grans progressos en la virtut juntament amb verges consagrades al Senyor, que l'han admesa en la seva companyia i mor en fama de santedat [66].

A. G. *Trad.*

[66] In. Mt., 67, n. 3.

RAFAEL MARTI DE VICIANA I LA NOSTRA LLENGUA

A Burriana— aleshores vila de dos centenars curts de veïns i avui ciutat modernitzada de quinze mil habitants—va néixer Rafael Martí de Viciana, probablement l'any 1502. La seva família paterna era important, encara que hom no hagi pogut demostrar que acompanyés a Jaume el Conqueridor i fos heretada per ell. Però ja Martí de Viciana—avi de Rafael Martí—fou conseller de Ferran el Catòlic, el qual l'estimava tant, que el dia 2 de gener de 1492 li va trametre una lletra innovant-li la presa de Granada. Altre dels càrrecs desempenyats per aquest Martí de Viciana, fou el de Portantveus de General Governador de la part del Regne de València, compresa entre el riu d'Oxó i la ratlla de Catalunya i Aragó. Però el que fa més interessant la seva personalitat, són les seves aficions literàries demostrades en les obres descobertes per Francesc Pérez Bayer a la Biblioteca de l'Escorial i atribuïdes generalment a Rafael Martí. Són dues traduccions, una dels comentaris de Lleonard Areti a l'Economia d'Aristòtil i altra del Llibre dels Virtuosos Costums de Luci Anneu Sèneca. Van precedides d'una epístola a la noble Dona Damiata, muller del traductor. Fill d'aquest, va ésser Rampstó de Viciana, successor del seu pare en el càrrec de Portantveus, contra els morescos que s'havien sublevat a les serralades d'Espadà.

Finada la guerra, torna Rafael de Viciana a la seva vida, on havia de fer la vida pacífica dels notaris. Passejaria per l'horta, corresponent, de tant en tant, a les respectuoses salutacions dels camperols; passaria hores i hores escorcollant a l'arxiu municipal que les flames devoraren el segle passat; rebria en la seva casa les autoritats del poble, que anirien a consultar-li afers del règimen de la cosa pública...

Dues vegades es va mullerar. La primera, en temps incert, amb Paula Narcisa Tarragó, de la qual va tenir els fills anomenats Mateu, Jaume o Miquel-Jaume, Damià, Catarina, Isabel, Anna, Magdalena i Ursula. Morta Paula Narcisa Tarragó l'any 1559, es va casar, el vidu, abans d'una dècada, amb una dona coneguda, a través dels documents, per Angela de Viciana.

Però, malgrat la residència habitual de Rafael Martí de Viciana en una població de relativa importància, no ha de creure hom que trencà tota relació anterior ni que trenà una vida sense cap accident.

Segons es desprèn dels seus escrits, va fer viatges no solament pel Regne de València, sinó també per Catalunya, Aragó i Andalusia.

L'any 1531, trobant-se a la ciutat de València, s'assabentà que hom l'havia designat com a testimoni de cert procés promogut davant la Cort del Justícia de Burriana pel prevere Mateu Salvat, síndic i procurador del clergat burrianenc, contra el noble Bernat Saurina. Rafael Martí de Viciana acatava profundament els sacerdots i tenia al seu càrrec llibres de censos a favor del clergat; però, com que creia que Saurina posseïa la raó, declarà en favor del noble, sense intentar, tan sols, defugir una declaració que podia perjudicar-lo personalment.

Dos anys després era barrejat a un altre procés davant la Cort de la Governació de València. Però no actuava com a testimoni, sinó com a acusat pel noble Sanç de Cardona, Almirall d'Aragó i Marquès de Guadalest. L'objecte del plet era el domini del caseriu de Carabona, situat en terme de Burriana. I la sentència va ésser desfavorable al notari, car li manava que no tingués ni pogués executar cap acte realatiu a aquell caseriu com no fossin els de mera senyoria. El bon Viciana prengué revenja quan, en parlar de tota la noblesa veguícola, ometé el nom del seu antagonista.

El prestigi de l'illustre notari anava, mentrestant, creixent, com ho demostra el fet que assistís, com a representant de les viles reials, a les Corts d'Aragó, Catalunya i València. Tres vegades va ostentar aquesta representació. I hom té noves falagueres per la seva personalitat de les esdevingudes a Monçó l'any 1542.

Però no havien acabat els processos. L'any 1543 intervenia la Reial Audiència de València en un assumpte ja intervingut pel Justícia Civil de la mateixa ciutat. Es tractava d'una rendició de comptes demanada per Cosme de Viciana al seu cosí germà Rafael Martí de Viciana. Això ha servit perquè alguns escriptors deduïssin que el notari no estava massa bé de cabals: deducció combatuda per altres escriptors. De totes maneres és desconeguda la sentència.

Encara va unit el nom de Rafael Martí de Viciana a un altre procés. Aquest era de mena distinta, car el va promoure el Tribunal del Sant Ofici. Fou acusat Viciana de propalar les virtuts miraculoses que, per la curació de malalties, tenien les aigües d'un pou de Sant Mateu; però l'acusasió, probablement, seria sobreseïda.

Altra de les coses que demostren que no vivia completament confinat

a Burriana, és el fet que en un llibre de distribució d'impostos corresponent a l'any 1552, es dóna com a tenint arrendada l'alqueria de Na Carcellera, situada en la rodalia de la Ciutat de València, a la vora del camí de Quart.

Cal esmentar així mateix, l'acord pres pel Consell que la vila de Nules va celebrar l'any 1566 acordant donar-li una estrena per les seves gestions pacificadores entre Nules i Burriana i per haver escrit en lloança de l'actitud presa per Nules durant la guerra de la Germania. Això també ha estat interpretat com una mostra de la precària situació econòmica de l'historiador, a la qual hauria arribat, entre altres coses, per les despeses ocasionades en l'estampació dels seus llibres històrics, feta a la Ciutat de València, per la qual cosa haurien de mitjançar viatges.

Vers l'any 1474 féu un d'aquests viatges a la urbs valentina per estampar l'obreta en llaor de les llengües, de la qual parlarà hom més endavant.

I poques noves resten de la seva vida. Havent mort Sant Lluís Bertran, va escriure en 1581 una lletra a Fra Vicents Justinià Antist, també dominicà, demanant-li dades de l'ocorregut i alguna relíquia. Antist li va contestar trametent-li un tros d'escapulari i dient-li que trobaria les dades en una devota vida que del sant pensava redactar. I Viciana tornà a escriure manifestant que els pobles tenien moltes ganes que comencés el procés de canonització de Sant Lluís i expressant que esperava veure'l als altars malgrat la seva edat octogenària.

No va trigar gaire la mort. Un biògraf, sense fixar data, diu que va esdevenir a Barcelona, on Rafael Martí de Viciana va anar per estampar un llibre seu. Altre escriptor la fixa el dia 31 de maig de 1582 a la vila de Burriana, en una finca del raval de València, on no feia molts anys que vivia i que era voltada d'una ufana verdor.

Així es desprèn del que diuen, entre altres, Joan Rodríguez Condesa en l'estudi bio-bibliogràfic "Rafèl Martí de Viciana" (València, 1911) i Vicents Forner i Tichell en el gros volum, ple de noves dades, titulat "Familia de los Viciana" (València, 1922).

* * *

En parlar de les obres escrites per Rafael Martí de Viciana cal esmentar les que ell anomena "Recreación de los días calurosos de Julio" i "Libro de la Nobleza e Hidalguía, Armas y Blasones", de les quals únicament sap hom amb certesa que foren escrites originàriament en valencià i traduïdes posteriorment al castellà, com totes les obres de Viciana. També suposa hom que la primerament publicada fou l'es-

mentada en primer lloc, si bé la hipòtesi recolza tan sols en el fet que el tema sembla més frívol que el de les altres obres. El llibre nobiliari és indubtablement anterior als restants, dels quals hom parlarà, car és citat en ells.

Però, prescindint d'aquestes obres desaparegudes, cal fixar-se en la "Crónica de la inclita y coronada Ciudad de Valencia y de su Reyno".

L'obra és dividida en quatre parts.

La primera part no l'ha vist ningú que hagi donat detalls precisos d'ella. Gregori Mayans i Siscar va oferir vint-i-cinc doblons a qui la hi ensenyés; Francesc Cerdà i Rico va oferir que faria una reimpressió de l'exemplar que hom li facilités. Però la primera part no va aparèixer, la qual cosa ha induït a alguns a suposar que mai no ha existit, suposició destruïda per les moltes vegades que Viciana es refereix concretament a la primera part en les parts següents. El mateix Viciana, en l'epíleg de tota la Crònica, diu que a la repetida primera part es contenen la descripció de la Ciutat de València des del fundador i primer nom, i l'enquesta que en va fer el benaurat rei En Jaume, i tot el bo i digne de saber-se'n, i els anals de pròspera i adversa sort per més de tres cents anys. Aquest primer volum venia, doncs, a ésser com una preparació de caient general per la matèria més especialitzada dels altres volums.

La segona part fou editada en 1564 a la Ciutat de València per Joan Navarro. Hi ha altres edicions del mateix segle. I l'any 1881 la va editar novament la "Sociedad Valenciana de Bibliófilos" en la impremta de Manuel Alufre, afegint-li, a tall d'apèndix, el "Viciana resucitado", d'Onofre Esquerdo. Aquesta segona part és realment un nobiliari de les famílies més importants del regne, amb relació de fets realitzats per individus de la noblesa. Aquesta no va rebre amb unànime agraïment aquella obra destinada a glorificar-la, per la qual cosa va produir mal-de-caps a l'historiador. I hi ha qui explica la desaparició de la primera part com a conseqüència de l'actitud adoptada pels nobles.

La tercera part fou dedicada a la Ciutat de València, per Joan Navarro, l'any 1563. Hi ha una variant que porta data de l'any següent. I l'abans esmentada societat de bibliòfils va fer-ne una restampació, també a càrrec de Manuel Alufre, l'any 1882. Aquesta tercera part comença parlant dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona fins arribar als Reis Catòlics. Això es complica amb extenses genealogies i altres estudis. Però la secció més important i característica és la dedicada a descriure viles reials com Morella, la mateixa Burriana, la imprescindible Vilarreial, Castelló de la Plana, Xàtiva, Alacant, Alcoi...

La quarta part fou editada en 1566 a la Ciutat de Barcelona, per Pau Cortey. No hi ha cap reimpressió. Aquesta part té una vàlua especialíssima per quant és una història molt nodrida de la Germania de València. Cal tenir present que Rafael Martí de Viciana pertanyia a la noblesa i que el seu pare, essent majordom de la casa de Ferran d'Aragó, arquebisbe de Saragossa, fou mort per agermanats. Això explica a bastament que l'historiador, prescindint de la imparcialitat, apliqués la seva excellent informació en favor d'una causa determinada.

La Crònica de Viciana, en resum, no és quelcom orgànic, però és quelcom útil. Tracta de les coses enumerades i de moltes altres, com fundacions de monestirs, ordres militars, escoles de llatinitat, collites agrícoles, indicacions cinegètiques fetes amb coneixement de causa, car l'autor era un caçador constant, despeses que comportaven les còpies de llibres, indicacions sobre el millor tocador d'arpa, manera d'extraure el sucre de la canya, etc.

L'estil és dolent. Aquesta dolenteria potser sia deguda al fet de la traducció del valencià, llengua en la qual fou primerament escrita l'obra, al castellà, llengua que Rafael Martí de Viciana, malgrat la correntia castellanista ja iniciada, coneixia malament. Ell mateix, al pròleg de la tercera part, havent demanat perdó per altres defectes, diu: "La segunda falta será mía é aquella en una de las dos maneras. O en la lengua, que por ser yo Valenciano, no escribiré tan polido Castellano qual se habla en Toledo e quanto en esto merezco perdón: porque la lengua castellana es diferente entre sí, por tener los reynos diversos é espaciosos: é si no escrivo toledano, a lo menos escrivo en todo Castellano é tanto mejór que no fueron scriptos los antiguos libros propios Castellanos." Però malgrat aquest conhort afegia: "ya que yo no puedo vestir mi hystoria de otra hermosura, trabajaré cierto, y assi lo prometo de escrivir verdades, contentándome con lo que acerca de Ciceron dice Catullo, que no es menester ser orador para escrivir hystoria, que basta no ser mentiroso." Rafael Martí de Viciana, després de la traducció, renunciava generosament al bell estil...

El seu cas, en el referent al canvi de llengua, no és únic en la nostra historiografia.

Sovint esmenta hom el cas de Jeroni Pujades com a eminentment significatiu. Pujades estampà l'any 1609, a Barcelona, el primer volum de la "Crònica Universal del Principat de Catalunya". Aquell volum era en català. Però la continuació—que restà inèdita fins que el segle passat va publicar-la el bisbe Torres Amat—fou trobada en castellà. Hi ha qui creu que aquesta continuació castellana no va sortir així de la

mà de Pujades; però, fet i fet, aquesta creença no recolza en una base ferma. I esdevé majorment estranya l'actitud del cronista català tenint en compte que, en prologar el volum primer havia dit que malgrat desitjar alguns que escrivís l'obra en castellà per ésser llengua més estesa i entesa, l'havia escrit en català per no ésser ingrat a la pàtria i nació, per referir-se a Catalunya i per les persones i entitats a les quals anava dedicada.

Altres casos semblants esmenta Antoni Rovira i Virgili en la introducció a la seva "Història Nacional de Catalunya".

I no cal oblidar Pere Anton Beuter, qui en 1538 començà de publicar una Història de València—la primera—escrita en llengua valenciana. Per iniciativa dels mateixos jurats de la ciutat fou publicada una versió castellana en els anys 1546 i 1550.

* * *

Però l'obra més característica per jutjar la posició de Rafael Martí de Viciana és el "Libro de las alabanzas de las lenguas Hebrea, Griega, Latina, Castellana y Valenciana".

Aquesta obreta, la va escriure, segons declara l'autor en la dedicatòria a l'Ajuntament de l'inclita i coronada Ciutat de València, "porque veo que la lengua castellana se nos entra por las puertas de este reyno, y todos los valencianos la entienden y muchos la hablan, olvidados de su propia lengua" i "porque los no advertidos tornen sobre sí y vuelvan a su lengua natural, que con la teta mamaron, y no la dejen por otra del mundo, pues en su propiedad a muchas otras excede".

Però malgrat l'objecte de l'obra, havent-se escrit originàriament en valencià, l'havia traduït al castellà, per la qual cosa demanava perdó a l'Ajuntament, dient que ho havia fet—l'excusa de sempre!—perquè l'obra fos entenedora en altres províncies...

Comença parlant de les llengües hebrea, grega i llatina.

La llengua hebrea es lloada dient, per boca d'ell o per boca d'autoritats, que fou la primera de totes i la parlada per tota gent fins que va esdevenir-se la confusió vora la Torre de Babilònia; que, per raó d'ésser la primera, serà així mateix la darrera, ço és, la del Judici Final; que és la més honesta, per la qual cosa en ella fou educada la Verge Maria; que fou l'emprada per Jesucrist, de la melliflua i reverendíssima boca del qual sempre va sortir la veritat; que difícilment pot hom trobar en ella paraules vils i descorteses i de mala criança...

La lloança de la llengua grega consisteix a dir, entre altres coses, bé per compte propi o bé per compte d'altri, que cal per a la coneixença

de moltes lleis que en ella foren ordenades i que és la més subtil, per la qual cosa, en trobar un escrit en vàries llengües, convé atenir-se a aquesta.

Per la llengua llatina, comparada amb les dues anteriors, ja no resten gairebé floretes.

L'autor, després d'una digressió referent a la dispersió de les llengües, diu que la llengua basca fou una de les setanta dues originades en la descomposició babèlica. Més avant foren introduïdes a Espanya la llengua que anomena romana llatina i la llengua àrab. Pelai i la seva gent parlaren ja la llengua castellana, corrupció de la romana llatina. L'autor la tracta de cortisana, graciosa, molt polida i estimada en tot regne i en tota província del món, per ésser molt intel·ligible i a propòsit per a la conversa.

Per cert que la tal llengua era gran barreja als llocs que limitaven amb Aragó, Navarra, Biscaia, Galícia, Portugal, Granada i València.

I també és llastimós—diu—que la llengua castellana hagi pres tants de termes i tants de noms a la llengua aràbica. No hi ha a Castella milers de barons savis qui, en lloc de manllevar paraules àrabs, podrien manllevar-les al llatí? No ocorre el mateix a la llengua valenciana, malgrat haver aleshores un terç de conversos que parlen aràbic. Aquests, quan hom els diu que abandonin l'algarabia i adoptin la parla valenciana, responen:—Per què voleu que deixem la llengua aràbica? Potser és dolenta? I si és dolenta, per què la parlen els castellans barrejada amb la seva llengua? Si ells deixaven nostra parla, la deixaríem nosaltres poc a poc—. I un altre convertit explicava aquest fenomen dient que els castellans, mancats com estan de certs vocables (sartén, aceite, candil, alcuza, arrayán, azahar, adelfa, azufaifo i molts altres), els han de pendre a la llengua aràbica, així com ocorre amb gairebé tots els noms de riu.

Altra barreja de la llengua castellana pervé de ço que, com que els castellans van per diverses bandes servint als reis, quan tornen duen alguns senyals de ferides que els honoren. Però els que, tot i les aventures han sortit indemnes, en tornar, porten, per acreditar els serveis, dues dotzenes de mots que afegeixen a la llengua castellana.

Tot seguit diu Viciana que hi ha tres maneres de parlar qualsevol llengua. La primera és la que parlen els homes de ciència i lletres i la que serva la propietat del terme en significació, pronúncia, ortografia i accent. La segona és la que parlen els cavallers, la gent cortisana i els principals ciutadans. Aquests, que generalment parlen bé, solen cometre algunes mancances, com escurçar les frases, menjant-se, per exemple,

la paraula *vuestra* en la frase *vuestra señoría;* com duplicar la *s* dient *cassa* o *cossa* en lloc de *casa* o *cosa;* com emprar la *ch* dient *chuan* i *chente;* com pronunciar *en* i no *em* la lletra final de *templum* i *dominum.* La tercera manera de parlar una llengua és la de la comuna gent, la qual és origen de corrupcions.

I Viciana abandona totes aquestes teories i disquisicions per contar un certamen esdevingut a Roma, davant el papa valencià Alexandre VI. Hi eren quatre ambaixadors: el dels Reis Catòlics, el del Rei de França, el del Rei de Portugal i el de la terra de Toscana. I el dia de Sant Joan, de 1498, conversaven sobre quina llengua dels sengles ambaixadors era la millor. Coincidiren a lloar la llengua llatina, per ésser universal. Per tant, la llengua que palesés més proximitat a la llengua llatina, seria tinguda com a millor. I aleshores l'ambaixador dels Reis Catòlics proposà que cadascú confegís una oració en la seva llengua. L'oració que fos més llatina, guanyaria avantatge sobre les altres.

En arribar la festa de Sant Pere, dia fixat per l'examen de les oracions, es congregaren els quatre ambaixadors davant del Pontífex, de molts cardenals, de gent de gran doctrina. I l'ambaixador dels Reis Catòlics digué la seva oració, no veritablement en llengua castellana, sinó més bé en un llatí molt conjuminat perquè semblés castellà. En acabar, l'ambaixador del Rei de França es va declarar vençut; l'ambaixador de Portugal, considerant-se membre d'Espanya, feia seves les paraules dites; i l'ambaixador de la terra de Toscana, bo i elogiant l'oració feta, va manifestar que aquell dia no tenia temps per a demostrar les excel·lències de la llengua pròpia i va demanar un ajornament que, com no fou a data fixa, va ésser indefinit, restant, per consegüent, l'ambaixador dels Reis Catòlics com a senyor del camp.

El Pontífex, essent valencià, sentia en el cor que ningú, ni els cardenals Vera, Serra, Lopiz i Loris, valencians residents a Roma, respongués per la llengua valenciana. Per això parla ara Viciana.

I diu que l'any 1238 fou presa València pel rei En Jaume i poblada per gent de diverses llengües, car hi havia italians, francesos, alemanys, catalans, aragonesos, navarresos, biscaïns i castellans. Però com que el rei, els de la seva casa i cort i molts dels seus vassalls parlaven llengua de Provença, va prevaler aquesta, no sense mixtura d'altres llengües, conjunt anomenat llengua llemosina, en la qual foren escrites les Lleis Forals del Regne, les Obres d'Auziàs March i molts altres llibres.

València, sortosa en produir coses perfectes i delicades, ha rebut de Déu una llengua polida, suau i molt bufona que expressa els secrets i profunds conceptes de l'ànima amb brevetat moderada i deixonda l'en-

giny a vius primors, d'on li pervé un llustre molt refulgent. Aquesta llengua es val de la *e* i de la *s*, que són les lletres més dolces de l'alfabet. I per la consideració d'una llengua és condició principal que sia dolça en compte d'aspra.

Al cap d'uns anys, els valencians ja nadius de València, bandejaren de la parla llur els vocables bàrbars, impertinents i grollers i formaren la llengua que ara parlen amb el millor de la llemosina i l'ajuda de les tres llengües millors del món. De l'hebreu prengueren, per exemple, les paraules sac, tou, petit, safa, de gom a gom; de la grega, bastar, tapí, golp, colp, esquinçar i gos, entre moltes altres; i de la llatina prengueren tot el restant que els calia. D'on no pregueren res fou de la llengua aràbica, per ésser els que la parlen enemics de la religió cristiana. Un baró que va tenir durant dos anys el govern de certa baronia amb més de cinc centes cases de vassalls, tots els quals parlaven aràbic, mai va voler emprar aquesta llengua, malgrat saber-la i ésser-ne pregat.

Altra excel·lència de la llengua valenciana és que en veure's mancada d'alguna paraula, acut a la llengua llatina que, com a mare bona i rica, li dóna els termes que fretura. Per tant, no li cal emprar circumloquis ni afegir al nom un verb pel costat ni augmentar una síl·laba als mots per inflar la veu.

Altra gràcia—sempre segons l'autor burrianenc—de la llengua valenciana, rau en ço que si un valencià comunica amb alguna llengua estranya, dintre d'alguns dies la parla com si l'haguessin criat en ella. En canvi, si algun estrany ve a viure a València, per molt d'esment que posi a parlar la llengua valenciana, mai ho aconsegueix perfectament. En això s'assembla a les donzelles virtuoses, les quals, encara que siguin vistes, no es deixen tocar.

Altra bona condició de la llengua valenciana és que en poques paraules comprengui gran sentència, ço és, la brevetat: condició triomfadora entre els romans, per a la qual cosa posa Viciana alguns exemples.. I després diu, sense propòsit d'ofendre l'eloqüència dels castellans, que, si de la Ciutat de València i d'una ciutat castellana del mateix tipus escollís hom sengles barons molt savis que parlessin una hora cadescú davant persones doctes i neutrals, veuria hom quina de les dues llengües se'n portava l'avantatge. En això—diu literalment Viciana—perdoni Castella si la llengua valenciana defensa el seu partit.

I tot seguit passa a comparar les dues llengües amb el llatí.

Primerament—diu—les tres coincideixen en algunes paraules com justícia, misericòrdia, prudència.

Però hi ha més de tres mil vocables en els quals la llengua valencia-

na és pura llengua llatina, mentre la castellana afegeix una darrera lletra, com veu hom en sermo, sermó i sermón; en oratio, oració i oración; en devotio, devoció i devoción.

A més, la llengua valenciana té molts vocables iguals que la llengua llatina, mentre la llengua castellana ha de desfigurar-los o valer-se d'altres. Heus ací uns exemples, amb l'ortografia de Viciana.

LLATÍ	VALENCIA	CASTELLA
Ansa	Ansa	Asa
Avia	Avia	Agüela
Bova	Bova	Yerva de agua
Calx	Calx	Cal
Charta	Charta	Hoja de libros
Cistella	Cistella	Cestita
Falx	Falx	Hoz para segar
Fel	Fel	Hiel
Flama	Flama	Llama de fuego
Glans	Glans	Vellota
Mica	Mica	Migaja de pan
Stora	Stora	Stera de esparto
Scala	Scala	Escalera
Vespa	Vespa	Avispa
Os	Os	Huesso
Porca	Porca	Tierra entre dos sulcos
Porcella	Porcella	Lechona
Mustella	Mustella	Comadreja
Mola	Mola	Muela de molino

Finalment, la llengua valenciana pren de la llengua llatina amb poca mutació i la llengua castellana amb moltes, un bon nombre de paraules. Heus ací uns exemples que Viciana pendria, com els anteriors, del vocabulari català-llatí de Nebrija, segons insinua Salvador Guinot i Vilar a la part corresponent del seu treball sobre "Fuentes para el estudio de la lengua valenciana", publicat als números d'octubre i novembre de 1922, quaderns XXX i XXXI del "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura".

LLATÍ	VALENCIA	CASTELLA
Argentum	Argent	Plata
Coxa	Cuxa	Nalga o anca
Fames	Fam	Hambre
Fenestra	Finestra	Ventana
Fimus	Fem	Stiércol

Frumentum	Forment	Trigo en general
Gibba	Geppa	Corcoba
Hamus	Ham	Anzuelo
Morsus	Mos	Bocado o mordedura
Nasus	Nas	Nariz
Ora	Vora	Orilla de mar
Ordeum	Ordi	Cebada
Pomum	Poma	Manzana
Pruna	Pruna	Ciruela
Scandalum	Scandil	Tropezadero
Sucus	Suc	Zumo
Talus	Talo	Calcañar de hombre
Timus	Timo	Tomillo
Vesper	Vespre	La tarde
Virus	Veri	Ponzoña
Viscum	Visc	Liga

En acabar posa Viciana una oració, entre llatina i valenciana, per satisfer la prova demanada per l'ambaixador del Reis Catòlics als altres ambaixadors que amb ell eren davant Alexandre VI.

En aquest judici, on pretén la llengua valenciana precedir les altres llengües, cal tenir—diu Viciana—un jutge competent i no sospitós. Per això la llengua valenciana presenta el seu procés davant la llengua hebrea, tot dient que ha provat ésser la llengua llatina més universal i descendir ella de la llengua llatina per línia directa, mentre que la llengua castellana procedeix de mare bastarda, per ésser composada de la llengua romana-llatina, que fou llatí corromput. Altrament, la llengua castellana té vocables llatins que provenen d'una tercera llengua, cosa que no ocorre en la llengua valenciana. Per això demanava aquesta que li fos donat el primer graó als peus de sa mare, avantposant-la a les altres llengües que creuen tenir part de la llengua llatina.

Aleshores, la llengua hebrea, tenint en compte diverses circumstàncies, proveí que la llengua valenciana i la llengua castellana s'entretinguessin en la reputació que, segons parer dels lectors, deguessin tenir fins que hom pogués sentenciar definitivament la collocació dels seients de totes les llengües de l'univers. Això s'hauria de fer després d'una reunió solemne a Jerusalem. I l'encarregat de la convocatòria seria el vent Meridià...

Ací finex l'obra de Rafael Martí de Viciana. Com que la recensió ha estat llarga no cal remarcar l'escassa vàlua científica de l'obra i l'entusiasme valencianista que hi batega.

L'opuscle ha tingut sort.

L'autor el va dedicar a l'illustre senat de l'ínclita i coronada Ciutat de València. I en la reunió del dimecres, 22 de desembre de 1574, fou presentada al magnífic consell una proposició en la qual, per quant Viciana havia fet i estampat certa obra en llaor de la llengua valenciana, s'indicava la conveniència de deliberar amb l'objecte que, per a ajuda de costa de la dita obra, hom li pogués fer gràcia i mercè de vint-i-cinc lliures reials de València. I el dit magnífic consell, oïda i entesa la dita proposició, en unitat i concòrdia deliberà, proveí i ordenà que per l'honorable Miquel Pallarès, clavari comú, fossin donades i pagades al dit Viciana vint-i-cinc lliures reials de València en subvenció i per ajuda de costa de la dita obra composada en favor de la llengua valenciana. Així consta al Manual de Consells i Establiments corresponent a l'any esmentat i al 1475.

La primera edició de l'opuscle va ésser feta aquell mateix any 1574, en València, en casa de Joan Navarro.

Prop de dos segles s'escolaren sense que tornés a estampar-se. La segona edició és la feta per Salvador Faulí a València l'any 1765.

Josep Sancho Rayón, bibliògraf de Madrid, manà fer, l'any 1873, una reproducció fotogravada de l'edició primera.

La quarta edició, de caràcter popular, és la de Francesc Aguilar, feta a València l'any 1877.

FRANCESC ALMELA I VIVES

MARINA DE LLUCHMAJOR

EL MON POETIC DE MARIA ANTONIA SALVA

Coneixeu la illa de Mallorca? Certament, el seu pla no ofereix la riquesa de perspectives, les sorpreses, els màgics espectacles de la serra. No té olivars fantàstics, boscatges prestigiosos, torrents pregons, gorgs blavissos encantats al peu del cingle, pins escabellats damunt els penyals rogencs de la costa brava. No presenta tampoc la ratlla nua i desolada de les grans planúries continentals. Les altes muntanyes de ponent, o la serra d'Artà, o la de Son Salvador i de Santueri, o bé el puig de Randa, visible de per tot, es dibuixen sempre en l'horitzó pròxim o remot de la plana mallorquina. Les tanques i les partions s'hi multipliquen, amb llurs marges de pedra seca per on creix l'esparreguera. Turonets amables, a voltes formant cadena, la trenquen ací i allà—per més que no manquin indrets on la perspectiva es dilata i la vasta horitzontal de les costes rima amb la ratlla del mar en l'últim terme.

Un d'aquests indrets és la Marina de Lluchmajor, on s'alça el solitari i vell casal de l'Allapassa. Na Maria Antònia Salvà n'ha cantat l'auster paisatge i les gràcies escondides. Ella és la fada que hi trobareu, sota el rònec sostre d'aquell casal, si hi arribéssiu un dia, guiats sobre la planura sense fi pel llumenaret blau de les rondalles.

Ningú anomenarà *comarcals* els poetes de Mallorca, però cap d'ells voldria negar la influència o sostreure's a la inspiració d'un *genius loci*. La gleva romana de Pollença, els cingles de Formentor, entre el cel i la blava mar, i els de Ternelles, semblen haver comunicat a l'obra d'En Costa i Llobera llur sabor i llur qualitat excelsa. La poesia de Mossèn Riber, feixuga d'olors denses de sembrats en primavera, rep l'alenada dels camps nadius de Campanet i de les muntanyes de Lluch, qui es drecen al seu davant i conegueren la infantesa del poeta.

Per fer una obra igualment bella, no ha calgut a Na Maria Antònia Salvà moure l'esguard del seu clos familiar, on tot li parla el llenguatge de la intimitat més exquisida. Per traduir-lo en versos adorables,

n'ha tingut prou amb "la senzillesa discreta, la naturalitat sense vulgarisme, la correcció sense esforç, el gust exquisit, el fons de bondat ingènua i el sentiment delicat sense exaltacions insanes" que Mossèn Costa assenyalava com a dots de la seva musa en el pròleg del seu primer llibre. "Per produir poesia personal i pròpiament seva—deia encara l'insigne Mestre—, per trobar tema propi, no li calgué cercar res: li bastà obrir els ulls de la seva contemplació reposada a la solellosa planura de les Marines lluchmajorenques, on passava bona part de la vida. Així s'apoderà d'un domini poètic exclusivament seu, qui constitueix la part més personal de la seva obra: la humil i gran poesia d'aquella àrida planura...

"Observem que els poetes mediocres o vulgars, per atènyer o fingir la inspiració, necessiten pompes, gales, grans espectacles de la natura, temes remuntats i pretensiosos. És que la poesia, com no la tenen dins, l'han de cercar en allò que sembla poètic per defora... En canvi, les ànimes verament poètiques, extreuen al més senzill i ordinari meravellosa essència de poesia, i del terrer més secà fan brollar fonts d'inspiració no sospitades..."

Així Na Maria Antònia, del pla monòton i de l'àrida Marina en treu les seves delicioses inspiracions; així són per ella temes exquisits les feines del camp, la flora humil, les coses casolanes més modestes. "Talment l'oronella, segons l'imatge de Lamartine, mai dóna a conèixer millor la gràcia del seu volar que quan passa arran del terrer en gentilíssimes giravoltes."

El seu darrer llibre, on ha tancat la flor sencera de la seva obra, porta el títol tan escaient d'*Espigues en flor*. En aquest llibre, que Mistral hauria estimat, trobem, convertides en substància de poesia, totes les notes del paisatge, tots els accidents de la vida rústica, totes les gràcies més amagades a l'ull distret, del pla de Mallorca: la joia humil i perfumada de les petites flors camperoles; l'alfàbrega arran del pou on degota la cadena; la pica fresquejant sota l'enramada; el niu de buscarets vora la barrera; la virtut miraculosa de l'herba de Sant Joan; l'*aiguera* portant la gerra als segadors, amb la finor gràcil de Mireia, nimbada per la *souleiado blanquinouso;* l'alegria geòrgica de l'estiu; l'abundància tardoral sota els cels ventats de l'octubre; els jocs infantívols vora la llar; l'albor dominical de la nevada damunt els camps qui germinen; la dolça sonada del flabiol i de la xemeneia llunyana; el cant malencònic del llaurador corbat sobre la terra molla; el lliri morat obert al sol de Quaresma dins el claper en runes...

Un dia, en la solemnitat d'un aniversari familiar memorable—els

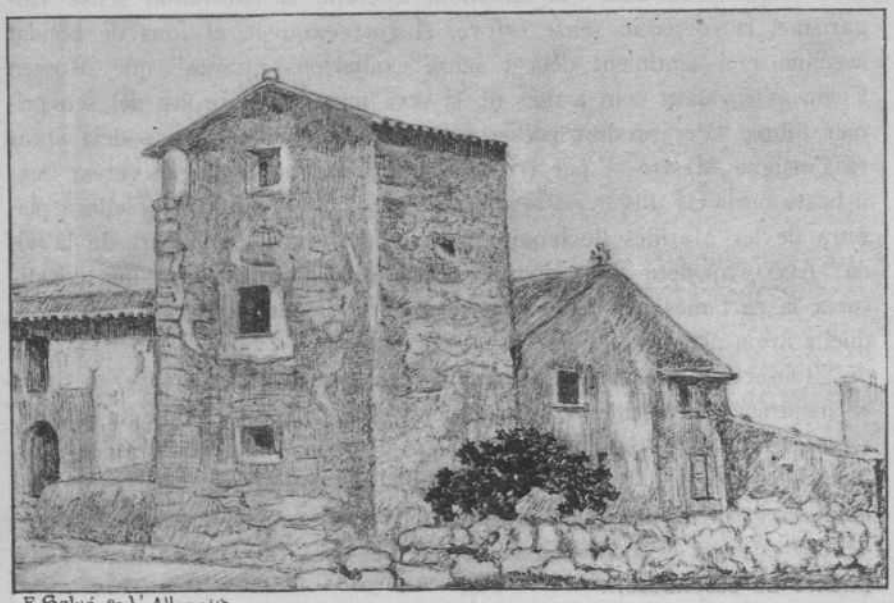

L'Allapassa. - Antiga torra, avui enrunada

L'Allapassa. - Camp

seus s'eren aplegats per commemorar el cinquè centenari de llur establiment a la Marina en casal i terres pròpies—, heus aquí que les costes desolades i les garrigues taciturnes i els camps patriarcals de l'heretat paterna semblen haver concentrat llur ànima secular per revelar-la-hi tota amb el llenguatge de l'emoció profunda en aquell *Poema de l'Allapassa*, en el qual un paisatge de vastes i nobles perspectives, esdevingut per sempre més clàssic, s'incorporava al nostre univers poètic familiar.

El llapis amorós d'En Francesc Salvà, germà major de la poetessa, ha vingut a ilÍustrar el poema, veritable peça d'antologia, amb unes interpretacions directes i fidels d'aquest paisatge.

A.

RESPOSTA A UNES OBSERVACIONS DEL R. P. FRANCESC MARXUACH, S. J.

QUAN ens decidírem a contestar a les observacions que el Rnd. P. Francesc Marxuach, S. J. féu a un article que havíem publicat a les pàgines d'aquesta revista [1], ens vingueren a la ment unes paraules que el mateix Pare estampà a la important revista catalana de filosofia, *Criterion*.

"Per acabar, deia l'autor, manifestarem que el fet de veure el P. Stufler tan convençut que el concurs simultani de Déu és clarament rebutjat per Sant Tomàs, ens ha provat una vegada més que és impossible que tots els teòlegs entenguin d'una mateixa manera la ment del Doctor Angèlic." [2]. Cert; per arribar a conclusions d'aquesta mena, ens sembla que és miserablement perdut el temps que s'esmerça en compondre un article. I, precisament per a no perdre el temps, ens ha semblat que no era prou convenient escarrassar-nos a regirar llibres i rellegir a Sant Tomàs per tal de donar una demostració documentada de la tesi genuïnament tomista de la distinció real de l'essència i l'existència en els éssers contingents.

Tenim el ple convenciment que el nostre treball no havia de fer decantar al P. Marxuach, ni a cap dels seguidors de Suàrez, envers la tesi constantment admesa per tota l'escola tomista. I, francament, no ens plau predicar en desert; som un xic més cobdiciosos. A més, en empendre la publicació dels articles encaminats a divulgar la filosofia tomista a casa nostra, estava molt lluny de nosaltres la pretensió de promoure una polèmica que no s'adiu gaire amb el caràcter de la revista.

Per aquests motius, ens concretarem a dir només quatre mots breus, brevíssims, a les observacions del Rnd. P. Marxuach, i seguirem la tasca que voluntàriament ens havem imposat.

"El bon sentit del lector ja haurà entès que les paraules un xic fortes del Rnd. P. Collell no volen dir que el P. Suàrez tingués gust a apartar-se sempre que pogués de Sant Tomàs, ni tan sols de la interpretació que ja en el segle XVI era obligatòria dins l'escola dominicana." (Rnd. P. Marxuach, S. J.) No li puc dir, P. Marxuach, si Suàrez

[1] Vegeu LA PARAULA CRISTIANA, agost i setembre de 1927.
[2] *Criterion*, any II, núm. 5, pp. 158-159.

tenia gust a apartar-se sempre que pogués de Sant Tomàs, però el fet és que s'aparta de la tesi cabdal, de la més bàsica, de la que podríem anomenar *la medulla del tomisme*. I, encara ho repeteixo, divorciat de Sant Tomàs en aquesta qüestió, que és el segell de l'ortodòxia tomista, es constitueix en un enemic seu. Perquè Suàrez s'aparta també de Sant Tomàs en explicar la noció de l'ésser, de l'existència, de la subsistència, de la substància, de la matèria primera, del finit i l'infinit, nocions que són vertaderament fonamentals en la metafísica; i també se n'aparta en explicar la demostració de l'existència de Déu i la creació del món, i respecte el principi d'individuació i la influència de la Causa Primera sobre les causes segones. I com que Pius X ha dit que separar-se un xic de l'Angèlic, sobretot en qüestions de metafísica, és cosa perillosa i perjudicial [3], per això deia que l'eclecticisme de Suàrez no val gaire la pena de què hom s'hi engresqui massa.

Emperò a vós us sembla "que si bé els principiants no poden ésser eclèctics pel seu compte, i la unitat de doctrina és molt recomanable a tothom; podent-se obtenir suficientment l'esmentada unitat amb un prudent eclecticisme, aquest és preferible a un sistematisme tancat, que doni per certes totes les opinions i tots els arguments d'un autor o d'una escola, per respectable que sigui, i s'empenyi a donar a les veritats més certes un fonament discutible".

Aquestes mateixes paraules ja és que les escrivíreu en el vostre *Compendium Dialecticæ, Criticæ et Ontologiæ* (Subirana, Barcelona, 1926) [4]. I un metafísic força autoritzat us féu una observació que és digna de tenir-se en compte: "A nosotros—deia el P. Ramírez—nos basta esta simple reflexión: la obra presente está destinada a los jóvenes, y, sin embargo, está escrita con criterio ecléctico... Vea, pues, el lector, si *commendanda videatur*" [5].

A més, sens dubte que alguns prefereixen el *prudent eclecticisme* de Suàrez, com també n'hi ha d'altres que tenen predilecció pel neo-idealisme de Croce i Gentile, per exemple, emperò nosaltres, certament, preferim el sistematisme de Sant Tomàs, que no és tan tancat com voleu suposar i que és el que recomana la Santa Església. Qüestió de gustos. Ja sabem

---

[3] "Itaque omnes qui philosophiae et sacrae theologiae tradendae dant operam, illud admonitum iam voluimus, *si ullum vestigium, praesertim in metaphysicis, ab Aquinate discederent, non sine magno detrimento fore*" (Pius PP. X, Motu proprio *Doctoris Angelici*).

[4] En la p. 148 es llegeixen aquestes paraules: "Systematismus commendandus videtur tironibus, dummodo ampleotatur systema rationale; nam unitas doctrinae et principiorum valde utilis est ad solidam formationem intellectualem. Pro hominibus jam excultis praeferendus videtur prudens ecclecticismus systematismo absoluto".

[5] *La Ciencia Tomista*, julio-agosto, 1927.

que no hi ha res escrit sobre d'ells. "En quant a l'argument de Suàrez que reprodueix el P. Collell (sense dir on l'ha llegit)...". Al P. Marxuach, segons deixa entreveure en el parèntesi, li ha estranyat que un dominicà s'hagi entretingut a llegir les *Disputationes Metaphyssicae* del cèlebre jesuïta. Aquest text, deveu haver pensat, el P. Collell el deu haver llegit en algun manual de filosofia o en l'obra del P. del Prado. No, aquest text el vaig llegir i el vaig copiar jo mateix de l'obra del P. Suàrez editada a Colònia, any 1608, tom II, pàg. 123, Disp. XXXI, sect. V, i l'he comprovat amb l'edició Vives, París, 1866, tom XXVI, pàg. 241. I, si vaig callar la cita, no fou per oblit ni perquè no la tingués a mà, sinó simplement perquè, com podeu comprovar en els articles anteriors, no acostumo a posar-les-hi.

I ara que ja sabeu on l'he llegit, continuem amb les vostres observacions: "...observàrem el següent: 1er. És innegable que *si en la segona proposició el verb ésser significa actualitat*, és el mateix dir l'*home existeix*, que dir *l'home és (actualment) home*, però no recordo que Suàrez dedueixi d'aquesta sola igualtat la impossibilitat de la tan coneguda distinció real". Ara sóc jo, qui s'estranya que no us recordeu que Suàrez dedueix d'aquesta igualtat la impossibilitat de la tan coneguda distinció real. Permeteu-me que transcrigui el text íntegrament. (El lector, *que té molt bon sentit*, ja em perdonarà la desmesurada transcripció de textos.)

Heus-el ací tal com l'escriví el P. Suàrez: "Ad confirmationem respondetur, quod secundum rem idem est hominem esse, et hominem esse hominem, si in utraque propositione esse dicat actum et non solam aptitudinem, aut veritatem propositionis. Et similiter reipsa idem est hominem esse hominem, et esse rationalem, vel animal, etc., quia haec omnia in re idem sunt. Quapropter ab eadem actualitate et ab eadem re haec omnia praedicata sumuntur, sive illa res vocetur essentia actualis, sive esse actuale ejus, solumque per rationis præcisiones et compositiones haec omnia distinguntur. Non est ergo in una re nisi unum esse quo constituitur ens actu, et illud ipsum est esse existentiæ" (Disp. XXXI, sect. V). No veieu com Suàrez dedueix d'aquella igualtat la impossibilitat de la distinció real entre l'essència i l'existència en els ésser creats? Suàrez no veié perfectament, car immediatament després d'aquestes paraules comença la secció VI dient: "Si ea, quæ diximus, satis a nobis probata sunt, non est difficile ex eis colligere quid sit in proposita quaestione... Dicendum est enim primo, *essentiam creatam in actu extra causas constitutam non distingui realiter ab existentia, ita ut sint duae res seu entitates distinctæ*".

Per entrar de ple a la discusió de les vostres observacions, ens fóra

precís emprar un llenguatge estrictament tècnic, i comprenem que ens faríem pesats als lectors i claudicaríem també del nostre intent que exposàvem amb tota claredat en el nostre primer article. A més, els mots breus, brevíssims, que havia promès al principi, s'allargarien massa. I, finalment, per què discutir endebades sobre una qüestió que ha estat resolta per la Sagrada Congregació d'Estudis, en la qual figuraven metafísics tan eminents com el Cardenal Lorenzelli i el Cardenal Billot? Vós sabeu perfectament que entre les XXIV tesis contingudes en la doctrina de Sant Tomàs i aprovades per la Sagrada Congregació, la III diu així: "Quapropter in absoluta ipsius esse ratione unus subsistit Deus, unus et simplicissimus, *cetera cuncta quæ ipsum esse participant, naturam habent qua esse coarctatur, ac tamquam distinctis realiter principiis, essentia et esse constant*".

Vós podeu servir-vos lícitament de la dispensa obtinguda pel vostre Rdssm. P. General Ledochowski del Papa Benet XV per a seguir i ensenyar a dintre la Companyia la tesi contrària, amb la condició de no fer d'ella el fonament de la doctrina cristiana. Però nosaltres, i tots els qui no gaudeixen d'aquesta dispensa, si volem acatar les disposicions de la Santa Seu, hem d'afirmar la distinció real en els éssers contingents.

Per últim, tinc de dir-vos que estic plenament d'acord amb vós respecte la versió que feu de l'article 4, qüestió III, de la Primera Part de la *Summa Theologica* de Sant Tomàs, solament que en els claudàtors allí on vós hi poseu: *en sentit lògic*, nosaltres posem: *en sentit real*.

FRA ALBERT COLLEL, O. P.

LA BRANCA NUA

I

Cal desvetllâ el secret que tota cosa amaga:
és una cançó dolça que no coneix tothom.
Poeta: tu l'escoltes, aqueixa cançó vaga,
com l'infant que s'encanta de sapiguer un nom.

Mes l'esperit, poeta, guarda el secret millor.
Escolta i sentiràs, si tens l'ànima pura,
entre el gaudi que et bressa i el dolor que et tortura
com sona, lliure i fàcil ton càntic interior

II

MALLORCA

Sota el cel de les Illes, estesa la mirada,
he contemplat la joia dels tarongers fruitats,
el dispersar-se plàcid d'una blanca ramada
i els castanyers que estenen els braços torturats.

I he contemplat la mar que rera els pins fulgura.
Ni una nau. Ni una boira hi estenia son vel.
Mes després he aixecat els meus ulls vers l'altura:
passaven naus d'ensomni per la blavor del cel.

III

HOMENATGE A JEAN MORÉAS ....

Autumne, ja passada l'estival ubriaguesa,
sent com un paternal amor per tota cosa
i ses mans, ja cansades, amb una igual tendresa,
saben encerclâ un cos i collir una rosa.

S'encanta dels ponents amb la rojor estranya,
arrenca les magranes de les branques colltortes
i als sons desacordats de sa flauta de canya,
mira, com un infant, dansar les fulles mortes.

IV

No vull saber d'on vens ni vull saber on vas.
Sols sé que ens hem trobat per la infinita via,
que ens estimem avui, que marxaràs un dia
vers unes terres llunyes d'on mai retornaràs.

A dins dels teus ulls verds la llegenda fulgura.
M'has dit unes cançons estranyes i fatals,
has emplenat ma vida d'enigmes eternals
i has callat el teu nom, que em fóra una tortura.

V

POETES DE PROVINCIA

Entre un sonar constant de parroquials campanes,
bressoleu la delícia d'una eterna inquietud
i una set infinita per les coses llunyanes,
dins la Ciutat, relíquia d'un esplendor caigut.

Tardor. Són erts els arbres dels passeigs solitaris.
Envolt a dins la boira s'aixeca el pont ombriu.

Floreixen nous ensomnis als fronts dels visionaris
sota el màgic consorci de la lluna i del riu.

VI

DOVER

Blancura de moltons en la grogor
de la tarda opalina,
i en l'aire de la prada esmeragdina
la transparència dels fruiters en flor.

VII

WEST-END

Tota fredolica, l'aire emporuguit,
passa amb el seu gràcil caminar d'ocell,
mentres en la corba que fa Regent Street,
esquinça la boira l'autobús vermell.

Un sweater d'Escòcia va cenyint sa línia
i emmarquen la jada del seu ull serè
els cabells d'un ros de tabac Virgínia
i la faç pigada de taques de te.

Sosté un pom d'anèmones l'enguantada mà.
I en l'hora en què marxa cap a treballâ,
pensa que en la joia del dissabte humil

correrà per l'herba tota enjogassada,
sentint en la nuca la dolça besada,
quan la tarda groga mori a Putney Hill.

VIII

Oh aqueixes hores lentes de l'espera en la nit!
S'arrauleix un captaire al llindar d'una porta.

Les estrelles són llànties vetllant la lluna morta.
Se sent un cant de clotxes i el pas d'un esperit.

Els sorolls en la nit són aguts i subtils.
Tot dorm. Jo resto en mig la vasta solitud.
Oh com és dolorós bressolâ una inquietud
sobre els somnis d'argent de les vides humils.

IX

Jo no sé pas per què va acabar aquella amor.
Fou el seu acabar una cosa tan blana,
com l'estroncar-se humil d'una oculta fontana,
com el morir suau d'un dia de tardor.

Era dolça la joia de saber-se estimat,
mes sobre aquella joia va passar el destí.
Jo no sé pas per què nostra amor va finí,
i avui no sé tampoc, amor!, per què has tornat.

X

No cenyeix el teu front la vetusta olivera,
ni la daurada palma sosté la teva mà,
ni volten les abelles d'or de ta cabellera,
ni cobreix tes espatlles el mantell sobirà.

Mes en aquest matí de tendresa infantina,
mentre juga amb les boires el sol jove i rialler,
et veig tota nimbada d'una clarô ambarina
i en tes mans hi ha una branca florida d'ametller.

XI

Jo de l'ànima meva vaig fer-ne una cançó,
i li vaig dir: "Mon ànima! Camina a ton albir

i detura't on vulguis: sobre el pòl·len d'un llir,
en uns llavis qui es besen o en una alba il·lusió.

I ha retornat mon ànima. No eren pas trasmudades
ses notes, mes sonava més llunyana i més pura
i amb quelcom que m'ha omplert d'una estranya paüra:
un torbador aroma de coses ignorades...

XII

Havíem llegit junts els llibres dels poetes
—la teva testa blonda vora ma testa bruna—
mes sobre els llacs d'ensomni de nostres vides quietes
varen passar els vents de la vària fortuna.

I ara que tu ets llunyana, jo voldria evocar,
i no puc, les cançons de les hores passades,
i penso que tu, lluny, deus assajà endebades
de repetir les rimes que ton cor va oblidar.

XIII

No sóc res, no tinc res, no valc res, per al món.
Entre el dolor i el tedi passa la vida mia.
El riure de les gents és com una ironia
en les desesperances de mon sofrir pregon.

Ma germana la Mort és de sos goigs avara.
Oh aquest sentir el cor com glateix dins el pit!
Mes, no! Dins tot dolor resta una joia encara:
sé que una ànima blanca prega per mi en la nit.

XIV

Com és trista i pesanta la calma del migdia!
Fins la blavor del cel és avui insolenta.

Al lluny, una parella de bous camina lenta.
Mon pensament, en tant, ni pensa ni somnia.

Mes tal repòs de mort s'és estroncat tot d'una:
he vist sola una flor de magranê en la branca,
ha tornat a mos llavis una cançó oportuna
i ha tallat l'aire blau una coloma blanca.

XV

Anima! Si les coses són totes encalmades
en la dolçor d'aquests dies primaverals,
si hi ha ocells en l'atzur i si damunt les prades
els seus cristalls difonen les flautes pastorals,

si en tu mateixa, o ànima! no perdura inclementa
una culpa d'ahir, si és tot ple d'alegria,
per què sota un suavíssim mantell de melangia
hi ha una quietud eterna dins teu que t'aturmenta?

XVI

No digueu "vull amar-la" per retenî un amor.
L'amorosa fadiga un gran repòs demana.
L'aigua que ja ha rajat no torna a la fontana.
La rosa no recobra son perdut esplendor.

Obriu el vostre cor a tot amor novell,
que si l'antic retorna dels altres triomfarà.
Com és lliure pels aires el vol de tot ocell,
no es pot saber la ruta d'un amor que se'n va.

XVII

Les idees batallen dins ma pensa inquietantes
per a cercâ una forma que'ls hi doni la vida:

les paraules són lentes i no són prou vibrantes,
la inquietud resta sempre sota un vel escondida.

I el misteri també. La joia i la tortura
que en ma pensa ara lluiten, tenen un nom igual.
Quan pensava en el crim ma paraula era pura,
Senyor, i ara que et prego té quelcom d'infernal.

XVIII

Cançó que sones dolça en un idioma estrany:
de les teves paraules no en vull sabê el sentit:
Sé que ets frívola i gràcil com les cançons d'antany,
conec que ets trista i parles d'amor i de neguit.

Dona'm el teu perfum com invisible rosa.
Fes reviure altra volta els deliris d'ahir.
Oculta els mots com una daurada porta closa:
Val més el que desvetlles que el que poguessis dir.

XIX

Un pallasso cantava: "Jo estimo aquella estrella".
I un altre: "Les estrelles que cauen a la nit
al florir en els arbres són magnòlies". "Mon pit—
demanà Colombina—vull ornâ amb la més bella."

I els pallassos alçaren una escala d'argent
per abastar l'estrella. Sota la llum perlina
de la lluna, Arlequí llançava son lament:
tornaven a besar-se Pierrot i Colombina.

XX

Crespuscle. A dalt del cel brilla una estrella sola.
Han trobat els pallassos un paller tot daurat,

i salten i l'enronden en una farandola.
"Són monedes d'or", diuen, i en llencen un grapat.

A la nit han vetllat entorn de llur fortuna
i han entonat a cor la seva serenata.
Mes prompte han emmudit, tristos, perquè la lluna
els havia tornat tot el paller de plata.

VICENTS SOLÉ DE SOJO

LLIBRES & REVISTES

ELS LLIBRES

En aquesta secció es faran recensions crítiques de totes les obres que ens siguin trameses en doble exemplar

LOS ORÍGENES DE LOS EJERCICIOS ESPIRITUALES DE SAN IGNASIO DE LOYOLA, estudio histórico por el *P. Arturo Codina, S. J.* - "Biblioteca Histórica de la Biblioteca Balmes". - Barcelona, 1926.

L'autor d'aquesta obra, fill de Palafrugell, és un especialista de reputació europea ben merescuda en qüestions de crítica-històrica sobre els Exercicis Espirituals de Sant Ignasi de Loiola. El volum *Exercitia Spiritualia S. Ignatii et eorum Directoria,* que publicà en 1919 dins la magna col·lecció *Monumenta Historica, S. J.,* pot anar ben bé al costat de les publicacions estrangeres com el *Corpus Catholicorum* o el *Monumenta Germaniae historica,* per l'examen aiençat dels manuscrits inèdits, l'abundor de literatura en totes les principals llengües modernes que l'autor coneix, i l'aparell crític diligent que acompanya el text. Actualment prepara per la mateixa col·lecció el text crític de les Constitucions de la Companyia de Jesús i un estudi sobre la seva gènesi.

En els prolegòmens del volum de 1919, el P. Codina es demostrà obertament i d'una forma que podria semblar intransigent i incisiva contra propis i estranys, jesuïtes i benedictins, en la qüestió tan debatuda de les dependències dels Exercicis respecte d'altres fonts ascètiques anteriors, com l'*Exercitatori* de Garcia de Cisneros i el *Manual del soldat cristià* d'Erasme, i altres representants de les escoles septentrionals.

Com que l'afició a veure dependències literàries en els Exercicis ha perdurat posteriorment, l'autor ha insistit en les idees de 1919, primer en un discurs pronunciat en alemany en l'Assemblea d'Exercicis d'Innsbruck en 1924, i ara en l'obra que la Biblioteca Balmes ens presenta com a primera pedra de la seva Biblioteca Històrica, editada amb la pulcritud i senzilla elegància que és ja el distintiu de les seves publicacions.

El contingut de *Los orígenes,* que és una nova elaboració dels treballs anteriors, però aprofitant altres textos inèdits o desconeguts, pot destriar-se ben bé en tres parts, que comprenen XVII capítols i cinc apèndixs.

Estableix la primera que la substància dels Exercicis fou escrita a Manresa en 1522, i molt probablement, en part si més no, a la Santa Cova (c. II); que ja aleshores tenia totes les peces principals que ara integren els Exercicis, si treiem alguna de les primeres anotacions, les regles per sentir amb l'Església i els Misteris de la Vida de Jesucrist, posats com apèndix en forma de punts per meditar (c. III); que no desfan aquesta afirmació, diguin el que diguin Tacchi Ventu-

ri i Rosi, els testimonis de Sant Ignasi al P. Càmara i de Nadal en l'Apologia contra Pedroche (c. IV).

La segona, exposa les causes d'influx primari en la composició del llibre dels Exercicis: la unció de l'Esperit Sant, és a dir, les illustracions sobiranes del Cardoner (c. VI); la intervenció de Maria Santíssima, que no s'ha de pendre precisament com a dictat (c. VII); l'experiència espiritual pròpia i en els altres (cc. VIII i IX); finalment, la Sagrada Escriptura coneguda pels llibres i sermons als començaments de la seva conversió, entesa d'una manera superior en les illustracions sobrenaturals, i ampliada en estudis posteriors (c. X). Al capdavall s'examina també què hi ha degut a la psicologia natural i humana de Sant Ignasi en la composició dels Exercicis (c. XI).

En la tercera, l'autor es posa a determinar quina importància cal donar als factors, que anomena ell secundaris, els estudis (c. XII), i la literatura ascètica anterior (c. XIII). Aquí, fent ostentació d'una erudició sòlida i abundosa, emprèn l'autor una comparació detallada amb el text dels Exercicis de les obres, que n'han estat presentades com a fonts d'alguna manera; el *Vita Christi* del Cartoixà en la traducció de Montesinos i el *Flos Sanctorum de Voràgine* (c. XIV), el *Gersencito* o *Imitació de Crist* (c. XV), l'*Exercitatori* de Cisneros, tan discutit (c. XVI), i d'altres autors com Zutphen, Mauburn, Erasme, Werner, Savonarola, Sant Anselm, Sant Bernat, etc. (c. XVII).

Els cinc apèndixs ben plens són presentats, analitzats i discutits pacientment en tots els detalls, els textos aludits en els capítols de la tercera part.

Completen l'obra un índex bibliogràfic esplèndid de veritat i un índex de noms de persones i coses, amb algunes addicions i esmenes.

El crèdit de l'autor i la importància de l'obra, han obtingut llargues recensions bibliogràfiques en revistes nacionals i estrangeres, como ara *Razón y Fe* (desembre, 1926), *Manresa*, revista tècnica d'Exercicis (gener, 1927), *Estudios*, de Buenos Aires (maig, 1927), *Revue d'Ascétique et de Mystique* (gener, 1927), *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques* (abril, 1927), etc., si bé cal afegir que no totes han sabut mantenir la serenitat i la ponderació de judici que hom pot esperar de publicacions especialitzades o d'alta cultura general. L'autor ha cregut necessari aclarir conceptes en una llarga rèplica que publica *Manresa* (juliol, 1927).

Fins els crítics més desfavorables han reconegut que el llibre del P. Codina tindrà el bon resultat de fer més mirats els autors en assenyalar fonts literàries dels Exercicis. La crítica que fa dels procediments moderns de filiació, és un bon alliçonament que mereix ésser conegut:

"Ha arribat a tal extrem, diu, el daler de trobar fonts dels Exercicis, com de les altres obres antigues, que amb tota la raó escriu el P. Delehaye tractant-se d'un llibre sobre les fonts del martiri de Sant Policarp: "En així ja no es pot dir ara que un hom travessa el llindar d'una casa o que alça els ulls al cel, sense copiar-ho d'un autor que ja digué abans això mateix".

"Hi ha cosa més vulgar entre predicadors i ascetes cristians de tots els temps, que excitar l'afecte de temor tractant de les penes de l'infern? Doncs, "convé notar, diu el P. Watrigant, que Sant Ignasi dóna [la meditació de l'infern] igual que Gerard de Zutphen per excitar el temor, *timor*, cosa de què explícitament no parla Garcia de Cisneros". Segurament fou distracció o oblit afegir que Cisneros expressament no esmenta el temor en la meditació de l'infern, com sigui que hi posa al capdavall aquestes paraules: "i amb afecte d'humilitat o de temor", i tot

l'altre que copiem en l'Apèndix II, 7, encara, per excitar l'afecte de temor amb la meditació de l'infern, no és necessari dir expressament que s'ha de treure; difícil serà fer o proposar la meditació de l'infern sense tenir aquest afecte.

"Una altra equivocació no menor, és, al nostre entendre, suposar en Sant Ignasi maneres de veure i de procedir pròpies dels erudits dels temps d'ara. El P. Watrigant, tractant de les relacions possibles entre Sant Ignasi i els Germans de la vida comú, a París, i dels quals potser ja en tingué referències a Espanya, afegeix: "Si el Sant va llegir l'Abat de Montserrat [l'*Exercitatori* de Cisneros], és quasi impossible que no sentís ganes de llegir directament les fonts que s'hi esmenten". Sant Ignasi ni era erudit, ni tenia l'esperit dels nostres temps, per sentir aquestes ganes. Si va llegir el Cisneros, ho féu per profit espiritual seu i res més. Dels milers d'homes que han llegit i llegeixen el Kempis, quants n'hi ha que hagin pensat de llegir les fonts del Kempis? De Sant Ignasi podem ben bé dir que no, que una vegada conegué el Kempis, "no va voler llegir cap altre llibre de devoció".

"Hi ha encara un altre fenomen curiós en la investigació de les fonts, i l'hem d'apuntar aquí. Un investigador troba algun punt de semblança entre una paràbola atribuïda a Sant Bernat i la meditació de les dues banderes, i fa constar que bé podria ésser que Sant Ignasi s'hi hagués inspirat. Fins aquí no hi ha res a dir, perquè ni s'estableix una semblança gran entre totes dues, ni la imitació, ni el fet de la inspiració. Però en vindrà un altre i dirà que Sant Ignasi va pendre d'aquí la idea de les dues banderes...

"De vegades no és un investigador diferent, sinó el mateix, el qui conscientment o inconscient evoluciona de la forma indicada. De primer, fa present l'existència d'una mateixa cosa en dos autors no contemporanis; després, sospita si l'autor més modern tingué coneixement de l'autor més antic, i darrerament estableix que aquell deu aquella cosa particular a aquest. I tot això sense que de part de l'objecte hi hagi nous arguments per explicar aquest procés subjectiu de les opinions i judicis. Aviat trobarem exemples d'això, no gens dessemblants de l'autosuggestió." (c. XVII.)

La posició que pren el P. Codina en l'examen detallat de les fonts pressumptes, ell mateix la defineix preocupant una dificultat: No veiem, diu, que autors de primera nota, no titllats mai de plagiaris, han aprofitat els treballs dels seus antecessors i assimilant-se'ls n'han fet ús en profit propi i dels altres, i les seves obres no han perdut pas el mèrit per això, ni els autors la pròpia originalitat? Què hi perden, doncs, Sant Ignasi i els Exercicis, aprofitant tal o tal autor, no fent-ho Sant Ignasi com un plagiari vulgar, sinó com ho fan els grans genis? També l'abella pren el suc de les flors, però en fa un producte tan original com la mel.

"Cap dificultat tindríem d'admetre com a cert o com a probable que Sant Ignasi prengué d'un o de molts autors, tot quant es vulgui, sempre que amb arguments certs o probables es pugui demostrar que fou així. Però, si com passa sovint en aquesta matèria, es dóna com un fet una cosa i no se'n dóna cap argument per provar-ho, o els que es posen, no ens semblen gens provatius, alesshores no podem admetre la tal cosa ni com a certa ni com a probable. I això no precisament perquè així ho demana la glòria de Sant Ignasi, o el mèrit dels

Exercicis, sinó perquè en història, com en les altres ciències, cal provar allò que s'estableix." (Cap. XVII.)

Entrant després en l'examen detallat, en cap font anterior pot trobar-se, ni tan sols en l'*Exercitatori* de Cisneros, allò que és típic dels Exercicis; un ordre de meditacions, reglamentat dia per dia, per espai d'un mes d'intens exercici espiritual, per assolir un efecte concret en l'escala del propi perfeccionament, és a saber, la victòria d'un mateix i l'ordenament perfecte de la vida.

Ni tan sols pot provar-se que Sant Ignasi hagi tingut davant, per copiar-la o beneficiar-la, cap de les fonts literàries que s'han proposat.

Un dels crítics, a qui desplau de bon tros la severitat analítica del P. Codina, li reconeix que ha assenyalat amb molta raó exageracions en les fonts literàries dels Exercicis, i que cal rebaixar certes enumeracions de fonts inflades a pler per la ploma del plorat P. Watrigant.

Altres crítics, tot reconeixent que si hom parla de fonts literàries directament aprofitades per Sant Ignasi, el P. Codina prova prou que no se'n pot presentar cap amb fonament, desitjarien, però, un estudi d'una altra mena; basat en un principi que el mateix P. Codina recorda parlant de la Dependència que els Exercicis tenen del *Cartoixà* i del *Flos Sanctorum* (c. XI i V), i que el crític formula així: "No cal figurar-se aquesta dependència a la manera d'una transcripció o d'imitació literària, sinó per un camí més psicològic i amagat, com una assimilació i transformació personal, on les lectures anteriors, la direcció oral, i l'ambient religiós, l'experiència pròpia i les llums del cel s'agermanen i es fonen en el gresol depurador i sintetitzador de l'admirable *reflexió ignasiana*." [1].

Desitjarien, doncs, aquests crítics i amb ells també nosaltres, un estudi de les influències que en aquest aspecte més psicològic i indirecte poden haver-se exercit en la gestació personalíssima i sobrenaturalíssima dels Exercicis. El problema aleshores entra, és cert, en un nou camp, en la història del pensament ascètic en els segles XV i XVI; però tindríem també panorames històrics més amples, podríem veure amb més claredat si hi va haver o no punts de contacte importants i providencials entre els Exercicis i els corrents ascètics que recollia i distribuïa per la península la reforma de Montserrat.

Per un altre aspecte encara seria interessant aquest estudi, per la interpretació mateixa dels Exercicis. La terminologia espiritual que Sant Ignasi hi empra, té quelcom d'inusitat i misteriós en la terminologia nostra, i vindria a plena llum comparant-la amb la terminologia ascètica dels temps de Sant Ignasi i dels llibres o de l'ambient espiritual, amb què tingué contacte. Que Sant Ignasi no s'inventaria pas els termes i la fraseologia espiritual, sinó que pendria la que havia llegit i sentit, donant-li la força significativa que era corrent aleshores.

* * *

Un altre capítol de rèpliques que alguns crítics han trobat per l'obra del P. Codina, neix segurament d'unes paraules que ell estampa en el pròleg i diuen així: "El fi principal que ens proposem és deixar ben fonamentat històricament l'origen sobrenatural dels Exercicis de Sant Ignasi... Considerem el llibre dels Exercicis com un benifet extraordinari de Déu a Sant Ignasi i per ell a la

[1] *Manresa*, gener 1927, pàgs. 54, 55.

Companyia de Jesús i també a la Santa Església, i fóra una mena d'ingratitud tenir aquest do en més poc que no és. Enunciar una tesi a provar al començament d'un estudi històric no ha de caure bé als historiadors moderns, que en l'estudi de la història cerquen només l'objectivitat deslligada de tota tesi preconcebuda. De fet, en el llibre del P. Codina la tesi és posterior a l'estudi i redactada una vegada l'estudi fet. Així ho endevinava algun dels crítics i ho ha confessat el mateix autor en la rèplica [2]. Però sospitant el contrari, crítics hi ha hagut que han vist arreu de l'obra un abús de dialèctica per portar els textos històrics al sentit favorable a la tesi, i una absència de sentit psicològic, per saber-ne deduir tot el contingut històric real que la seva comparació sense interessos preconcebuts podia descobrir. Això certament és una exageració, com és també exagerat l'anàlisi fet sota aquesta aprensió del capítol que el P. Codina dedica a la intervenció de Maria Santíssima en la composició del llibre dels Exercicis.

Té raó el P. Codina, quan diu en la rèplica, que el crític al·ludit va ometre el que era principal en dit capítol, va presentar el que és secundari com si fos essencial, va pendre les coses al revés, hi va veure el que no hi ha, no va capir ben bé el que s'hi diu, va refutar una cosa en lloc d'una altra i va presentar com inconciliables coses que ho són bé prou. Qui tingui gust pot llegir en *Manresa*, número de juliol de 1927 (pàg. 233 a 240), la comprovació d'aquestes apreciacions.

Però no dissimularem que el P. Codina puja de vegades a la tribuna de defensor, potser inconscientment, al discutir els textos històrics, és a dir, que es preocupa potser més de palesar que dels textos no es pot deduir res contra la concepció tradicional de la composició dels Exercicis, que de deduir-ne positivament tot el contingut històric, que poden donar estudiats en conjunt i amb els crítics històrics moderns.

Ben cert que hi ha molta via a fer encara fins a fixar en detall el què contenia la primera redacció de *Manresa*, i quins afegitons, o retocs, o canvis de disposició vingueren després i quan els hi posa Sant Ignasi.

Però és un mèrit gran del P. Codina haver escomès l'estudi dels Orígens dels Exercicis de Sant Ignasi, tocant directament tots els problemes que hi vénen complicats i posant al servei per a solucionar-los tot un tresor d'erudició sòlida, tot quant fins ara s'ha pogut trobar que pugui aclarir-los, si no és potser la llum que podria donar l'estudi de les lletres anteriors a les redaccions més antigues del text, que conservem.—Josep Calveras, S. J.

Obras completas del Dr. D. Jaime Balmes, Pbro. - Efemérides e Indices. - Biblioteca Balmes, 1927.

Pocs escriptors hauran tingut la fortuna de trobar un editor tan il·lustre i infatigable com ha trobat Balmes en el nostre P. Casanovas. Amb un esforç verament gegantí donà en un any trenta dos volums contenint les obres completes del gran filòsof i apologeta vigatà, i ara els completa amb aquest volum d'Efemèrides i Indexs que és una meravella d'estudi, de paciència i de documentació curosa i adequada. Comença amb unes *Efemèrides balmesianes*, fixació cronològi-

[2] *Manresa*, juliol 1927, pàg. 229.

ca dels fets més notables de la vida de polígraf, treball que, a més de la innegable utilitat que reportarà al lector, té el mèrit d'ésser basat quasi completament en dades inèdites extretes de l'epistolari i d'altres documents autèntics. Per tal d'ajudar més a la comprensió dels escrits de Balmes, quasi tots inspirats en les circumstàncies polítiques, vénen després unes *Efemèrides històriques* que corren des de les Corts de Càdiz de 1812 fins a la terminació de la guerra dels matiners o montemolinista en 1849. I en tercer lloc ve l'*Index alfabètic de noms i coses,* que és la mota grossa del llibre. Paraula per paraula van recollint-se totes les que en les obres de Balmes ofereixen un interès religiós, filosòfic, històric, biogràfic, etc. i cadascuna d'elles és illustrada, no solament amb la cita dels llocs on Balmes en parla, sinó amb tota mena de clarícies que puguin situar el lector. Treball verament ingent, que corprèn d'admiració i de gratitud envers el seu autor, que, segons es declara en el pròleg editorial, és en gran part l'escriptor Jaume Raventós. Mercès a aquesta recerca i catalogació minuciosa, no solament pot un orientar-se fàcilment en la lectura d'un escriptor tan frondós com Balmes, ans pot en un moment saber què pensava sobre una matèria determinada, sense necessitat de fullejar pàgines i més pàgines de les seves obres. Segueix darrerament un *Catàleg bibliogràfic de les edicions balmesianes* que han servit d'original a aquestes *Obres completes* i un breu *Index sinòptic* dels XXXIII volums per tal de facilitar el trobament d'allò que es cerca.

La Biblioteca Balmes, i sobretot el seu illustre director, mereixen l'agraïment de tota persona amant de la cultura per aquest monument editorial a l'insigne Balmes, tan ben reeixit, i molt especialment per aquest darrer volum, que n'és coronament avinentíssim.—C.

El Teosofisme, per *Joan Tusquest,* prev. Pròleg del P. *Miquel d'Esplugues* (Volum III de la "Biblioteca Horitzons"). Barcelona.

Aquest llibre té la gran oportunitat de venir a fer llum, i llum cristiana, sobre una de les modes del dia: el teosofisme. La fortuna que ha fet entre els esperits malaltissos d'altres terres i la que comença de fer entre els de la nostra, feia necessari un manual orientador que donés en poques pàgines una idea justa dels orígens, doctrines i credencials de la nova secta i de les seves connexions amb altres, i la situés en el seu lloc junt a la llum de la veritat cristiana. El Dr. Tusquets ho ha fet ben reeixidament. Amb un to objectiu, sense cap més passió que la de la veritat, posa en palès els tèrbols orígens i les encara més tèrboles doctrines d'aquesta secta pretensiosa que es vana no pas menys que d'haver fet la síntesi de totes les filosofies i de totes les religions i d'ésser la religió del pervenir.

Que una religió acostada a la simplicitat purament natural tingués aquestes pretensions, seria humanament explicable; el que arriba al grotesc és que es forgi aquestes illusions una fantasmagoria oriental mal aclimatada a l'Occident. L'autor doctíssim fa veure amb admirable perspicàcia com la traducció occidental del panteisme d'Orient fou l'estoicisme, més antropocèntric, menys encaboriat, més preocupat de l'aspecte moral de la religió i de la filosofia.

Conegut de prop, desfet el prestigi del nom, el teosofisme és una confluència dels corrents ocultistes que treballen sempre la humanitat, els quals davallen de

la màgia antiga, del gnosticisme, dels misteris pagans de l'Egipte i la Grècia (Isis, Eleusis, etc.) i de la complicada mitologia hindú, bé que mal compresa. Aquesta barreja sense solta, que no respon a cap clima espiritual, ni a cap mentalitat lògica robusta, es vol presentar amb el misteriós prestigi de l'Orient com la doctrina salvadora de la humanitat, accentuant molt assenyaladament la seva rancúnia al catolicisme. I no ha mancat escriptor de diari que s'escandalitzés de la nostra resistència a aquest orientalisme, allegant que el Cristianisme, fet i fet, ve de l'Orient. No val, entre gent assabentada, a judicar aquestes coses amb un criteri simplement geogràfic. Orient i Occident en matèria de Filosofia i Religió, no són pas denominacions geogràfiques, sinó ideològiques. Orient és, al nostre entendre, l'encís de la creatura sota l'atracció de l'Infinit qui l'absorbeix i se la identifica, d'on ve el panteisme teocèntric (per dir-ho d'alguna manera) i la caiguda de tota cosa, home i tot, en el xuclador de Déu, per mitjà del son nirvànic. Occident és l'antropocentrisme. És Grècia que dóna forma humana als déus, és Roma que divinitza les funcions de la naturaleza *en quant presta utilitat a l'home* (la casa, el foc, la porta, la germinació dels fruits, la naixença dels infants, etc.), és, si voleu, el panteisme estoic que dóna tota la importància a l'home fins a fer-lo encarar amb Déu i sentir-se-li igual i àdhuc superior. El Cristianisme no és ni una cosa ni altra, ans participa de totes dues i les refon en una síntesi veritable. Déu és el primer Esser, l'Esser essencial i necessari; les creatures depenen d'Ell per creació del no-res (i ja no es pot posar més dependència), però aquest Déu *es fa home* per a salvar i governar l'home. Orient? Occident? Caldria respondre: Zenit brillant de sol de migdia! Orient i Occident i Nord i Migdia alhora. És Déu qui parla! Que aquesta religió hagi nascut a l'Orient (a l'Orient pròxim), és un simple detall geogràfic que no té cap importància.

El doctíssim catedràtic de Filosofia del nostre Seminari, que ja s'havia revelat pensador i bon escriptor a les planes de *Criterion* i de *Juventus*, en aquest llibre, obra de maturitat, es revela escriptor de raça, com diu molt bé en el seu pròleg nerviós el P. Miquel d'Esplugues. És un llibre ben fet, ben ordenat, ben escrit, amb gràcies d'estil, amb batecs de cordialitat envers el lector (cosa no gaire corrent a casa nostra), amb troballes d'idioma, amb un cert regust arcaic, i sobretot amb entrellucs intel·lectuals que el posen en primer rengle dins l'abundant producció del llibre català.

Voldríem remarcar, tanmateix, que la part crítica del teosofisme hi ha vegades que fluixeja, potser per massa confiança en la perspicàcia del lector, que sabia compendre la força filosòfica de certes expressions condensades. Ho atribuiríem a distinció ingènita del temperament del jove autor, fort posseïdor de l'esperit de mesura i d'ironia, però cal tenir en compte el nivell mitjà del públic. A més, voldríem remarcar certs gal·licismes que van introduint-se prou en el nostre idioma escrit, perquè siguin denunciats: *depassar* per avançar o passar al davant, *llord* per feixuc, tota vegada amb sentit adversatiu (*toutefois*), *amàs* per munt o amuntegament, i alguna rarissima incorrecció gramatical com *violentment* per violentament. Són petites tares que l'autor corregirà amb gran facilitat.

A ell i a la Biblioteca Horitzons la més cordial enhorabona.—C. CARDÓ, prev.

LA DONA BEN EDUCADA, per *Myself*. "Col·lecció Popular Barcino". Barcelona, 1927.

Aquest llibre és la segona part del que duia per títol *L'home ben educat* (Vegeu LA PARAULA CRISTIANA, agost de 1926). L'autor, "per evitar repeticions que perjudicarien el nombre de punts a tractar, en aquest volumet ha suprimit aquells consells relatius a l'art de menjar correctament, de conversar en societat, etcètera, que són d'aplicació per a tots dos sexes". Com en el volumet anterior, el propòsit de l'autor és limitar-se a aquelles regles externes i mudables que tothom desitja saber per no fer papers ridículs, i que també poden fer la convivència més lleugera i agradosa. La molèstia d'apendre i practicar un bon capteniment, sovint evita molèsties pitjors.

L'autor mai no oblida, a través de les fórmules i costums transitoris, l'intent immutable a què obeïen. Sovint hi ha allusions lleugeres, aquells retrets suficients, perquè no oblidem l'essencial per l'accessori. I així aquests dos llibrets, no solament tenen la gràcia de l'estil, del bon humor, a més de llur utilitat immediata, sinó que, a través d'aquella parenceria de frivolitat hi albirem sempre l'intent espiritual d'on naixien les fórmules frívoles, i que fa que no ens en puguem riure com d'una cosa ridícula i sobrera. "En la urbanitat—o civilitat, com deien els antics—hi ha una part si fa no fa immutable i una part que fluctua a impulsos de la moda. La primera podríem dir que es basa en els preceptes evangèlics: "El que no vulguis per a tu, no ho vulguis per als altres. Estima el proïsme com a tu mateix", i que és una sistematització de la caritat cristiana. L'altra part, la que canvia amb els segles i de vegades amb els anys, es fonamenta en supersticions passatgeres, en convencionalismes superficials, en concepcions estètiques o polítiques". I en el mateix pròleg, d'on fem la cita, l'autor també diu: "Per ésser agradable no basta de tenir bona voluntat. Tampoc no basta de saber de memòria les regles de l'etiqueta. Cal que aquests dos elements es completin. A l'home de cor tendre i generós però ignorant de les fórmules, li costarà molt poc de caure en el ridícul i àdhuc en la grosseria. Al jovencell que coneix a la perfecció les fórmules, però manca d'una sòlida formació moral, li costarà menys encara de cometre amb magnífic aplom les incorreccions més execrables."

És curiós que per l'home ben educat diríeu que l'autor ha seguides les normes de l'educació francesa, i que per la dona ha preferides les tendències nordamericanes. Potser les maneres masculines ianquis en el nostre país són temibles? Tal vegada. I més havent-se-les apropiades els idòlatres de l'èxit.

Algú, en aquest llibret, podria trobar amb raó que l'autor generalitza excessivament el cas que el matrimoni no sigui sinó un esvaniment de totes les illusions. Naturalment que en el món burgès n'hi ha molts casos, perquè el diner és l'únic que hi senyoreja, i en canvi hi ha una fretura deplorable de religió i d'amor. Ens permetrem d'insinuar que si manca l'amor i una educació profundament religiosa, una cortesia externa pot tan poqueta cosa! L'autor ho sap bé; la cortesia externa és buida i frívola sense els principis evangèlics que la informin. També en el capítol de la gelosia podria semblar que l'autor aconsella la doblesa; la simplicitat és preferible, és més sana i clara, i al capdavall és més eficaç, en el cas de l'amor, que no la coqueteria: "la que ha començat jugant amb foc, a fi de bé, pot acabar cremant-s'hi."

El capítol sobre la maternitat és un capítol que ell sol compensaria d'aquells

jocs equívocs que abunden en aquest llibret. Per raons de moral, de patriotisme i fins de benestar, caldria combatre, com fa l'autor amb molta sagacitat, aquella temor a tenir gaires fills que en terres de burgesia i de culte a la petita comoditat s'estén de pressa i esdevé un perill públic.

Cal afegir només que aquests dos opuscles de Myself es fan llegir com una novella, que estan escrits amb exquisidesa. I que, cenyits com són, volgudament a la mundanitat, els podria fer companyia la lectura d'obres, també de sociabilitat, vista sota un aspecte més íntim i més permanent: llegir, per exemple, l'*Esperit de Sant Francesc de Sales*, que completaria aquells dos tractadets de captenir aclarint-ne de més en més l'esperit de les fórmules.—JOSEP MARÍA CAPDEVILA.

ON VA CATALUNYA?, per *Marcelí Domingo*. Pròleg de *Gabriel Alomar*. Llibreria Catalònia. Barcelona, 1927.

Marcelí Domingo ha cregut oportú deixar sentir la seva veu en aquests moments de sedimentació de valors, de meditació d'actituds, indicant la seva posició davant el problema de Catalunya. Prologuen el llibre unes breus paraules de Gabriel Alomar en les quals el pensador ens descriu el caràcter de Domingo, a l'ensems que assenyala la germanor de la doctrina que ell sosté amb la de l'autor: el liberalisme és el problema de la vida individual i collectiva, de les classes i estaments i de les nacionalitats; és el problema de Catalunya.

En l'exposició de les seves idees, Marcelí Domingo ens assenyala les directrius de la seva teoria en una, diguem-ne, introducció sota l'epígraf d'*On va Catalunya?* Afirma que el problema de Catalunya no és problema individualista, sinó que és un problema eminentment lligat amb tots els problemes d'Espanya; el problema català és un problema espanyol. Per a solucionar-lo rebutja dues actituds: la de màxima intransigència, la de separació, i la de l'ajut màxim representat per la collaboració ministerial. Pitjor és, encara, la posició de l'indiferent, del tant-se-me'n-dóna. On va Catalunya? Va amb tots els que tinguin programa de llibertat, de democràcia; va a la república, en la qual, amb plenitud de sobirania, podrà decidir la seva futura sort.

Amplia aquestes directrius en el capítol primer: afirma l'existència d'Espanya com una realitat innegable; tanmateix, l'Estat espanyol no existeix, ja que en veritat és incapaç de resoldre els problemes vitals de la seva organització i desenrotllament; és un òrgan mort, un òrgan que, tard o d'hora, ha de desaparèixer. És comprensible, doncs, l'actitud dels que no volen amb l'Estat espanyol coincidència de cap classe, però el separatisme és inadmissible i injustificable com a doctrina política. Què ha de fer Catalunya? Polir el que el moviment català ha tingut i té de conservador i burgès; convertir el problema de Catalunya en un problema liberal, i procurar la difusió d'aquest problema, així plantejat, dirigint-se a tot quant dintre de l'Estat espanyol constitueixi un ambient propici a concordàncies. No ha de desentendre's dels altres problemes d'Espanya; l'adhesió a aquests portarà com a conseqüència l'adhesió al propi. La solució millor apareix, doncs, en la concepció d'una república federal ibèrica en la qual Catalunya trobi no sols una sobirania, sinó, en definitiva, un progrés en el camí de la humanitat. De moment, i com a objectiu, pot trobar Catalunya camp abonat per a l'ajut en les colònies catalanes d'Amèrica, i, estenent-ho, en tot el proletariat sudamericà.

Per a tota aquesta obra no ha de preocupar al català l'idioma. Els idiomes avui tenen la transcendència de les idees que amb ells s'expressen.

En el capítol segon reprodueix algunes cròniques publicades en *El Poble Català*, en les quals presenta diverses tares del governament espanyol; es ratifica en un criteri de liberalisme i assenyala com a principal defecte la manca d'educació i instrucció, la incomprensió del paper que s'ha d'atorgar a la instrucció pública.

Finalment, en el tercer i últim capítol, reivindica el parlamentarisme i diu que el fracàs no és d'aquesta institució, sinó de la mala interpretació dels seus principis bàsics; el Parlament ha de recolzar en la realitat d'una opinió popular; si l'opinió popular no existeix, caurà, fracassarà el Parlament. A més, en general, avui no fracassa el parlamentarisme; trontolla únicament, com trontolla tota institució després d'un canvi d'idees com el que encarna la post-guerra. A Espanya ha fracassat el Parlament perquè no ha tingut mai opinió. Catalunya, Espanya, doncs, ha de girar els ulls al liberalisme, al republicanisme, al federalisme, que encarnen els principis de la seva salvació.

La tesi de Marcelí Domingo es destaca ja de bon principi, i es veu com vigorosament tendeix a definir-la. L'exposició, ben sistematitzada, fa el seu camí sense cansar la intel·ligència, amb delectança del lector. És un llibre que—fent salvetat d'alguna opinió un xic aventurada—serenament exposa opinions que convenia sortissin a llum en aquesta temporada de ja massa perllongat quietisme.—JOSEP M. CASASSAS.

LEXICOGRAFIA CATALANA.—La publicació del "Diccionari Aguiló" [1], empresa per l'Institut d'Estudis Catalans, posa a l'abast dels estudiosos un tresor lexicogràfic inestimable, i presta una contribució valuosíssima a la formació del què ha d'ésser un dia el Diccionari de la Llengua Catalana.

Aquesta publicació consagra mig segle seguit d'esforços realitzats per un illustre vident, a fi de formar l'"Inventari"—com així era anomenat mentre romania inèdit—de la llengua malmesa i escampada. Si el desús en els plans de la vida cortesa i ciutadana havia operat una retracció dels elements lingüístics, la visió profètica de l'Aguiló havia ideat els mitjans de percaçar-los, adés fòssils dins les obres escrites, adés vius i aletejants dins llur enfonys rurals.

No fou sol l'Aguiló a la tasca; però gairebé es pot dir que tampoc tingué companyia.

L'obra fou d'ell i d'algun altre solitari; malauradament no era arribada l'hora de les col·laboracions i de l'esforç mutual. No genys menys, per bé que accidentals, l'obra de l'Aguiló tingué els seus col·laboradors, com pot comprovar tothom qui hagi passat per les seves mans les paperetes del famós "Inventari", car sovint aquelles presenten no sols el senyal de l'escriptura, sinó àdhuc el nom de l'amable corresponsal. No, però, havem de deixar de considerar essencialment l'"Inventari" com l'obra d'un sol home.

---

[1] DICCIONARI AGUILÓ. Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster, revisats i publicats sota la cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu. Biblioteca filològica de l'I. d'E. C.—El darrer volum eixit fins ara és el cinquè (Lletres M a O). És d'esperar l'acabament d'aquesta publicació, interrompuda l'any 1924.

Paral·lelament a l'Aguiló, un altre home, de robusta formació científica i políglota, el Dr. Balari, l'autor d'obres tan valuoses com *Los orígenes históricos de Cataluña* i *Etimologías catalanas*, dedicava una part important dels seus estudis i de les seves diverses recerques, principalment lingüístiques, a la compilació d'un altre inventari lexicogràfic català.

El Dr. Balari, professor a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona, traspassava a primer de juliol de 1904, deixant, ultra les obres publicades, un gran nombre de manuscrits. La dita Facultat es proposà aleshores editar de tots ells els que trobés en condicions adequades. Una de les primeres obres que hem tingut el goig de veure impreses, és, sens dubte, la més important i la més voluminosa entre el munt enorme de papers inèdits.

Avui tenim, doncs, començat a publicar amb els esments necessaris per a ferlo utilitzable, el segon dels dos grans Inventaris de la llengua catalana, que tendiren a fixar la valor filològica de l'abundosa florida del Renaixement [2].

Dins el primer dels tres fascicles apareguts fins ara i que comprenen fins al mot "coltell", ens és advertit el curs preliminar d'aquesta publicació.

La Facultat aconseguí, de primer antuvi, de la germana i hereva del Dr. Balari, la cessió temporal de tots els manuscrits, així com la cessió definitiva de la Biblioteca de l'illustre polígraf.

Començaren els primers treballs els Drs. Banqué i Segalà, ex-alumnes d'aquell mestre.

L'any 1915 fou anomenada amb igual objecte una comissió formada per aquells dos senyors, i pels Drs. Daurella i Barjau. Retardada per causes diverses la realització del propòsit, la concessió per l'Estat de subvencions a la Universitat de Barcelona, d'ençà de 1920, afavorí el projecte. En 1922, començà el treball preparatori d'ordenació de paperetes. Finalment, en 1924, fou confiada al professor auxiliar Dr. Montoliu, redactor del *Diccionari Aguiló*, la publicació del *Diccionari Balari*, així com la classificació de tots els manuscrits d'aquell professor. Aquesta classificació comprèn fins a 58 títols, dels quals n'hi ha 17 relatius a la llengua catalana. Molts d'altres es refereixen a vocabularis especials de la llengua castellana, estudis de baix llatí, grec, germànic i altres llengües, amb altres d'història, dret i filosofia.

Una comparança superficial entre els inventaris d'En Balari i de l'Aguiló, podria donar-nos la idea d'una innecessària duplicació d'esforços. Ens enganyaríem, però, no tenint en compte la magnitud de l'obra d'arreplega, que exigeix ésser molts a la tasca, i els diversos punts de mira dels dos doctes aplegadors.

Pel que es refereix a la llengua moderna, mentre veiem la preocupació principal de l'Aguiló posada en la recerca dels diversos parlars catalans, ço que afavoreix la valorització del dialectalisme dins la llengua literària d'avui en dia, en Balari pervé a collaborar dins el mateix resultat amb l'aportació del lèxic dels escriptors de la Renaixença. Així, *L'Atlàntida*, aquella densa tirallonga mètrico-geologica sublimitzada per l'alè terral de la Plana de Vic, és transvasada gairebé sistemàticament, pel que sembla deduir-se dels primers fascicles, dins l'arreplega d'En Balari. No cal insistir sobre la valor d'aquest fet. Verdaguer,

---

[2] DICCIONARI BALARI. Inventario lexicográfico de la lengua catalana, compilado por el Dr. D. José Balari y Jovany, y dispuesto para su publicación por el Dr. D. Manuel de Montoliu. - Universidad de Barcelona. Facultad de Filosofía y Letras. - Imp. Elzeviriana y Lib. Camí, S. A.

dins el panorama del renaixement de la llengua catalana, conreador de l'esperit i de la terra, poeta enamorat de tot caient popular, és un collaborador, potser poc conscient encara, de l'obra dels folkloristes empeltats de filòleg, com l'Aguiló, i dels filòlegs afectats de terralisme, com En Balari. Calia que un dia algú s'hagués emprès l'obra de catalogar a consciència el lèxic d'En Verdaguer, com a contribució indispensable a l'obra de redreçament que ell acomplí tot volant pels espais de les seves fantasies líriques i èpiques. El Diccionari d'En Balari ens porta feta una part d'aquesta obra amb la mateixa sàvia amor amb què aquell docte filòleg recollia els vocabularis, inèdits encara, del Mio Cid, Berceo, Juan Manuel i d'altres autors castellans.

* * *

Les aportacions dels mestres Aguiló i Balari, són no gens menys obres parcials, i ens apareixen tant més reduïdes com més distants del desplegament actual del llenguatge. Llur bàsica valor, llur contribució inestimable, no abasten a la idea d'arreplegar tot el lèxic català.

L'any 1901 va iniciar-se l'obra del *Diccionari de la Llengua Catalana,* forjada dins la Ciutat de Mallorques per la ment entusiasta de Mossèn Antoni Maria Alcover. Aquesta obra, a través d'un seguit d'alts i baixos, de collaboracions de totes les terres de llengua catalana, tan fervoroses com inconstants, d'esplendors d'apoteosi i d'incidents de tota mena, ha tingut la seva eclosió al cap d'un quart de segle. Tal és l'aparició dels primers fascicles de l'anomenat *Diccionari català-valencià-balear* [3].

El canvi de nom és justificat a la "Introducció" de l'obra amb arguments tan inconsistents com el de sospesar aquella realitat segons la qual "hi ha moltes persones de les Balears i moltes més del Regne de València, qui no estan convençudes de que llur llenguatge sigui una modalitat catalana y rebutgen la denominació de *català*". No creuríem mai que la ignorància del públic hagués de pertorbar la justa determinació dels mots dins una obra científica.

Es clar que tampoc sabríem explicar-nos que un autor creï per al seu ús un sistema ortogràfic propi, apartant-se en alguns detalls del sistema o sistemes corrents, si no hi hagués qui nega a la llengua pròpia l'exigència d'una vestimenta exterior única, la manca de la qual en altres llengües fóra pel mateix antiuniformista titllada d'anarquia.

Deixant de banda la discussió del títol i altres singularitats de l'autor, que puguin revelar recents variants de criteri, cal agrair a Mossèn Alcover el generós esclariment segons el qual el seu sistema ortogràfic no té per objecte una imposició, ni per causa la creença d'ésser l'únic legítim, sinó que sols és adoptat per creure'l més pràctic dins els límits de l'etimologia.

Fixant-nos ara en la significança de l'obra de Mossèn Alcover i el senyor Moll,

---

[3] DICCIONARI / CATALA-VALENCIA-BALEAR / això és / de la llengua que parlen Catalunya espanyola y francesa, l'antic / Reyalme de València, les illes Balears, el Principat d'Andorra / y la ciutat d'Alguer de Sardenya / redactat de / Mn. Antoni M.ª Alcover y Sureda / iniciador y director de l'obra / y / en Francesch de B. Moll y Casasnovas / ab el concurs de nombrosos colaboradors, / y illustrat ab dibuixos de en Francesch de B. y en Jusep Moll y Casasnovas. / Barcelona. Dipòsit: Llibreria Verdaguer, Rambla del Centre, 5. / Palma de Mallorca. Dipòsit y Administració: St. Bernat, 5, pral.

recollim el propòsit d'ésser un *Thesaurus* complet de la llengua, en tota la seva extensió geogràfica i històrica.

A bona hora arriba aquest esforç formidable, aquest vessament dins un cos científicament ordenat de tres milions de paperetes, aplegades darrera anyades i viatges, enquestes, compulsacions, aclariments, converses, provatures i consultes a prestigis filològics mundials.

Els redactors d'aquest Diccionari declaren les fonts del lèxic abundosíssim, arreplegat; tota la gestació de l'obra i totes les explicacions circumstants en donen bon testimoni. Demés dels treballs lexicogràfics ja existents, la replega ha estat feta: *a*) "per la investigació directa entre la gent del poble català, valencià y balear" (llenguatge viu), i *b*) "en part, per l'estudi directe y acurat dels documents escrits en català, en part per la còpia global en cèdules de les paraules contingudes dins les obres literàries, comanades a un còs de transcriptors anostrats segons sistema preestablert" (llenguatge escrit).

Ja sabem que aquest Diccionari vol ésser obra de replega, i de selecció; ja sabem, per pròpia declaració dels redactors, que "el Diccionari és una obra científica, però també una obra nacional que el poble demana y ajuda no per ferla patrimoni exclusiu dels erudits, sinó per poderse'n servir tots aquells qui estimen y volen conèixer la nostra llengua".

Tanmateix, creiem que els redactors han pres massa al peu de la lletra llur afirmació: "no posam limitació a lo contingut dins el Diccionari". Bé estan totes les variants fòniques, morfològiques, i, fins, si voleu, gràfiques dels mots; però entenem que un prudent esperit de selecció, no sols hauria llevat una extensió innecessària, ans hauria alleugerit l'obra de formes de llenguatge que cap interès no tenen per als erudits com per "a la gent menys lletruda" d'entre els consultors. Tals són, per exemple, aquelles formes que no constitueixen palesament altra cosa sinó transcripcions errades o barroeries de copista.

Tot el cabal lèxic d'un document antic, llibre, ordenació, ban, lletra, inventari o escriptura, és absolutament aprofitable per al Diccionari de la Llengua? Això és la pregunta que cal que es facin tots els aplegadors de lèxic. Així com una obra que pretengués copsar el resultat d'una selecció qualsevulla, no podria ésser redactada sense tenir en compte totes les fonts damunt les quals la selecció hagi d'ésser operada, tampoc un mer índex, o quelcom més científic, com és un Diccionari, pot passar-se d'un treball selectiu, exigit per la mateixa depuració del criteri que ha d'haver presidit la concepció i la gestació de l'obra.

Dins un cabàs (o calaixera) de barreja, on la qualitat de les peces va de la gemma al guixot, una bona tria és tan necessària per a l'aprofitament, com la classificació i la individualització més acurada i més ben compulsada amb tota mena de manuals científics.

Es clar que el Diccionari de Mossèn Alcover (anomenem-lo així, per pura tradició, malgrat les darreres ampliacions de títol i d'autor), prestarà un servei valuosíssim als devots de la llengua, sobretot als qui estiguin en condicions d'extreure substància del gran cabal d'anotacions i referències que tendeixen a exhaurir objectivament els temes.

Ço que ens dol no és precisament aquesta abundor informativa, ans l'entestament dins el criteri directiu, del qual tota l'obra es ressent, al nostre parer. Aquest criteri es manifesta en aquelles ratlles de la Introducció que transcrivim,

com sempre, amb llurs propis mots i llur pròpia ortografia: "La idea de formar un diccionari de la llengua literària, un altre dels dialectes y un altre de la llengua antiga, és, en l'estat actual de la nostra filologia, una utopia que sols els prejudicis academistes poden encobeir. No és possible d'establir un criteri real y objectiu qui senyali les fites entre la llengua literària i la no literària, entre la llengua antiga y la moderna, ni entre els dialectes y la llengua general. Fins a cert punt són factibles tals delimitacions referintles a la pronúncia, a la morfologia y a la sintaxi; però en cap manera ho són tractantse del vocabulari o lexich, qui és l'obgecte principal dels diccionaris" [4].

Perfilant la tesi dels autors, tampoc fóra possible una delimitació entre dues llengües germanes, ni de bon tros la individualització de les parles dialectals, ni l'estudi especial, per exemple, del francès antic, no essent que establíssim una arbitrària partió cronològica.

Segons el criteri dels senyors Alcover i Moll, resulten, doncs, una absurditat els diccionaris literaris que totes les llengües tendeixen a formar, i que amb més o menys perfecció—i amb més o menys precisió—les llengües més cultes posseeixen.

Per acabar, una observació encara. Si considerem factibles la delimitació i per tant fixació de la pronúncia, de la morfologia i de la sintaxi d'una llengua, per què no ha de tendir el català a la fixació de l'ortografia, essent aquest un accident de llenguatge que no ens ve imposat com els altres, sinó que és, en gran part, patrimoni del lliure acord dels homes d'estudi? Si Mossèn Alcover, signant un dia d'una fórmula d'avinença, que ell ha preterit quan arreu triomfava, volia emprar una micoia del seu zel apostòlic a requerir aquesta simplificació ortogràfica que ell i el seu collaborador preconitzen, trobaria segurament bons escolans. Es clar que amb la condició de no aportar una suma de simplificacions diverses, les quals donarien, fatalment, una absurda complicació. Si no ens guia a tots el criteri d'acatar sense reserves una fórmula d'avinença, farem ultratge, per tant com duri el desgavell, a la unitat de la llengua parlada—i escrita—a Catalunya, València i Balears.—EMILI VALLÉS.

ESTRATEGIA DE LA VOLUNTAD O LOS CARACTERES, pel *Dr. Lluís Pont i Tubau*. Editorial Políglota, Barcelona, 1926.

Cal reconèixer que l'autor d'aquesta obra es lliurà, en fer-la, a un treball pacientíssim i documentadíssim, que, per això sol, mereix elogis llargs. Molt és estat escrit sobre el tema que el doctor Pont descabdella en el seu llibre; car el tema es suggestiu i ha temptat tostemps els escriptors, pensadors i filòsofs. Sembla difícil afegir res més a les consideracions que sobre la voluntat i els seus actes han fet molts tractadistes; però el doctor Pont, després de recapacitar-hi molt, ha sabut expressar noves modalitats i registrar matisos que cal tenir en compte.

[4] Com pot veure el lector, l'autor de les incomparables "Rondayes Mallorquines" ha tingut l'encert de substituir el pintoresc llenguatge farcit de dialectalismes, que solia emprar, àdhuc en obres científiques, per un de tipus corrent, en aquesta mena d'escrits. Mereix, per tal canvi, una expressiva enhorabona, tant si és efecte d'una espontània convicció, com d'una injecció normalitzadora del seu collaborador, senyor Moll.

El llibre, ultra la seva condició d'estudi científic, té l'atractiu de la seva varietat i de la multitud de casos que analitza, car són no menys de 121 els caràcters que tracta. Realment, l'estesa de caires psicològics i tipus és profusa i un hom quasi que no sabria com fer-s'ho per fixar un tipus nou. L'anàlisi és acurat i escrupolós; potser algun cop diríeu que és nimi; però ja és sabut que els primfilaments psicològics menen a punts on, moltes vegades, la distinció subtil costa de veure. Els estudiosos, i sobretot els directors de consciències o caràcters treuran de la lectura d'aquest llibre bon profit.—J. M.

EN TORN DEL RENAIXIMENT LITERARI VALENCIA, per *Joan Beneito Pérez;* Memòria llorejada en els Jocs Florals de València, de 1926.

Hem tingut el plaer de llegir aquest treball del nostre car amic, senyor Beneito Pérez, en el qual desenrotlla amb el seu saber el tema, ben important, que l'enunciat declara. Comença amb una lúcida introducció i una "noticia" en les quals fa un resum de les figures literàries valencianes més cabdals; tracta després de com s'inicià i s'ha desplegat el renaixement, i per fi de la necessitat del cultiu de la literatura valenciana i mitjans per assegurar-la. No ens sabem estar de transcriure aquests breus fragments que segueixen:

VILLARROYA.—En 1839 se creà el centre "El Liceo" sobre el que campejà Tomàs Vilarroya (1812-1856). Villarroya és, realment, el precursor de nostra renaixença. Teodor Llorente, al endressar son *Libret de versos* a Aguiló li parla d'aquells universitaris que seguien ses normes i aludix a que ja havien escoltat "en la mateixa València aquell precursor qu'es nomenava Tomàs Villarroya, digne de figurar al costat del gran Aribau i que fa ja quaranta anys cantava versos tendríssims

en la oblidada llengua dels meus avis,
més dolça que la mel..."

Villarroya mantingué la puritat del llenguatge, i sostingué el desmoronament llingüistic. Gràcies a ell els poetes posteriors encontraren algo que normara els seus desijos, facilitant l'expressió de lo que bategava en sos cors ardents i febrosos. El catedràtic Sr. Ventura Traveset en un bell resum diu que a la restauració iniciada en Barcelona donà València un contingent amb les poesies inspirades i sèries de Villarroya i les de sos continuadors D. Pasqual Pérez i Joan A. Almela. A éstos ajudaren L. Lamarca, J. Orga i Vicent Boix.

LA INFLUENCIA DE MARIAN AGUILÓ.—Era Aguiló—escriu lo P. Blanco García—un "espíritu genial, refractario a la imitación, no educado en las aulas, sino en la soledad de su propio pensamiento y en la incesante contemplación de la naturaleza y de la historia". Ses llibres i treballs demanen un lloc preeminent, però si això no bastara pera vore sa trascendència i la necessitat de qu'es vulgarise sa tasca, hi ha que dir que Aguiló intervingué de manera definitiva en el renaiximent valencià. Vicent W. Querol i Teodor Llorente, els dos més ferms soports de nostre renàixer, foren guiats en sos passos

per Aguiló, al que veneraren sempre apassionadament, a lo que'l gran autor corresponia, com tantes voltes evidencià.

El gènesis de la renaixença valenciana està ingent en estes línies de Llorente: "Quan la campana del Colege del Patriarca, amb ses badallades tan argentines tocava l'hora d'eixir del aula, dos estudiantets, separant-se del bullenguer estol del seus companys, pujaven corrent l'escala de la biblioteca, com s'ils mancara'l temps; entraven, i sens aturar-se en les taules dels lectors penetraven resolts en lo departament reservat, hon se guarden les joyes bibliogràfiques, los eixemplars únics, los incunables, los còdices primorosament illuminats, los pergamins antiquíssims" i alli, evocant atres temps, dolit per l'abandon de nostra llengua, Marian Aguiló, el fill ínclit de l'illa dorada, va forjar l'ideologia de aquells dos universitaris: Querol i Llorente, images les més representatives de la moderna literatura valenciana.

VICENT W. QUEROL.—Vicent Wenceslau Querol (1836-1892) fou un aristòcrata de les muses. "Poc escriu—día atre renaixentista—mes les flors de son enginy son com les de aquelles rares i nobilíssimes plantes que de tart en tart floreixen en los jardins per a sorprendre més al jardiner amb sa belltat meravellosa." Les seues *Rimes* tenen un insòlit valor; fins al punt que'l illustre literat que recullgué *Les cent millors poesies de la llengua catalana,* n'inclou no poques del gran poeta valencià. I aixi mateix entre sos rims castellans destaquen com a valiosa pedreria esquisides perles que posen molt alt lo nom de son orfebre, un home que sabia conèixer i selleccionar la bellesa...

TEODOR LLORENTE.—Es sens gènero de dubte nostre més genuí representant. Els seus *Llibrets de versos* eleven la llengua ja decaiguda i postrada. Llorente canta al verb:

> En ést noble llenguage mos reys, en altres segles
> donaren a son poble bons furs i sàbies regles;
> en ést noble llenguage, pel Senyor benehit,
> senyalant a la terra la salvadora via,
> per la boca brussenta del meu Vicent un dia
> parlà'l Sant Esperit.

Pel nostre gust, si no ens haviem de cenyir als límits d'espai, reproduiríem encara d'altres fragments que contenen estimulants ensenyances.—L. B.

REVISTES

Les reproduccions i reduccions d'altri fetes en aquesta secció, tenen només caràcter documental; la inserció d'elles no implica, doncs, conformitat plena amb llur contingut.

ESTILÍSTICA COMPARADA, pel Reverend P. *Josep Calveras*, S. J., a la revista *Ciutat*, de Manresa.

L'ordre de les paraules.—L'ordre de les paraules és un senyal de conèixer si un escrit ha estat redactat pensant en català o en castellà, que no falla. Parlem per experiència. Sovint hem de repassar gramaticalment i literària articles escrits en castellà de persones catalanes. De vegades no podríem assenyalar un barbarisme de paraula o de construcció en tota una plana, però allò no és castellà. No sona ni raja com les tirades castellanes, i un hom no sap endevinar d'on ve. És que qui l'ha escrit pensava en català tot escrivint, i el pensament català, quasi diríem que és al revés del pensament castellà. Per fer que aquella plana tingués el dring legítim de Castella, caldria fer-la de bell nou.

Encara més, també ve que de vegades hem de posar en castellà coses escrites en català. N'hi ha que traduïdes exactament, sense treure de lloc les paraules, donen un seguit de castellà, que ni un escriptor de mena el treuria millor. Però també n'hi ha que no comporten la traducció literal ni l'ordre exacte de les paraules. Perquè reïxin en castellà cal una redacció tota nova prescindint de l'original i conservant-ne les idees només. És que aquests escrits estan redactats pensant en català, i aquells ho eren pensant en castellà, o amb una mentalitat deformada per la literatura castellana.

Comparant originals amb originals i traduccions amb traduccions hem pogut comprovar moltes coses que són distintius del pensament català i castellà, i una de les primeres és l'ordre de posar les paraules diferent. Com això pot ésser instructiu, en direm uns quans mots en aquesta nota i les que vindran.

* * *

Dintre de la proposició gramatical podem considerar el nom i el verb principals i els determinatius i qualificatius que els defineixen i expliquen.

I. Comencem pels determinatius i qualificatius del nom, sigui ara aquest el subjecte, ara el predicat, ara el règim o algun complement. El català i el castellà es diferencien aquí essencialment, *perquè el català posa primer el determinatiu i després el qualificatiu, i el castellà al revés, posa primer el qualificatiu i després el determinatiu.*

Els exemples ens ho aclariran:

1. Zapatos blancos para niños.
2. Zapatos para niños blancos.
3. Sabates de nen blanques.
4. Jocs de nens entretinguts.
5. Jocs per nens entretinguts.

En 1, *blancos* és un qualificatiu, perquè ens explica com són les sabates, *blanques* i no *rosses* o *negres;* i *para niños* és un determinatiu, perquè ens diu de quines sabates es tracta, és a dir, de *sabates de nen* i no de sabates *de nena* o *de dona.* La construcció normal castellana és posar primer el qualificatiu i després el determinatiu: *Zapatos blancos para niños.* Tant és així, que la inversió de l'ordre faria un altre sentit com en 2. *Zapatos para niños blancos,* en bon castellà, vol dir que els blancs són els nens i no les sabates.

En català passa al revés. En 4: *Jocs de nens entretinguts, entretinguts* s'entén no dels *nens,* sinó dels *jocs*: perquè normalment el qualificatiu va darrera del determinatiu; *entretinguts* qualificatiu de *jocs,* al darrera de *de nens,* determinatiu de *jocs.* Si volíem que *entretinguts* fos qualificatiu de *nens,* caldria canviar la construcció com en 5: *jocs* PER *nens entretinguts,* on *per nens* ja no és un determinatiu immediat propi de *jocs,* sinó un complement de destí més llunyà.

Que la construcció 3: *sabates de nen blanques,* sigui la normal catalana, oposada a la castellana, ho comproven algunes traduccions que se'n fan, que en castellà de vegades donen i tot un sentit ben ridícul: *cama para matrimonio de hierro,* traducció de: *llit de matrimoni de ferro; sombreros para niño de paja,* traducció de: *sombreros de nen de palla.*

Una altra manera tenen els nostres botiguers i magatzemistes de traduir la construcció catalana, que en castellà és un barbarisme. A tot arreu podreu veure rètols com aquests: BLUSAS-NIÑA *superior,* MANTAS-LANA *extra finas,* VÁNOVAS-MATRIMONIO *última novedad.*

Però així com estrebant en la construcció catalana resulten dolentes en castellà aquestes traduccions, així igualment resulten dolentes en català les traduccions que estreben en la construcció castellana. Partint del patró *zapatos blancos* PARA *niños,* avui van escampant-se en el nostre públic de ciutat i en escrits fins i tot literaris, maneres de dir com aquestes: *objectes artístics* PER A *regal, mobles moderns* PER A *escriptori, llibres útils* PER ALS *joves.* En així la manera castellana *per a,* va envaint el camp del *de* nostre tradicional: *mobles* D'*escriptori, llibres* DE *regalar, estampes* DE *primera comunió,* etc. Però en protesta aquest rètol castellà: *Salón* DE *limpiar calzado,* de mentalitat catalana, que ens ha fet gràcia ensopegar al costat mateix de les Cases Consistorials de Barcelona a l'entrant de la plaça de Sant Miquel.

La construcció *salón de limpiar. útiles de escritorio* en castellà antic era corrent també, i encara n'hi ha restes en el castellà modern: *máquina de escribir, papel de carta, sello de correo,* etc. En aquesta construcció es diu també en bon castellà com en bon català: *máquina de escribir segura, rápida,* etc.; *papel de carta superior, sello de correo timbrado.* Això ho advertim, perquè tota regla té les seves excepcions, i perquè ningú vagi massa enllà en l'aplicació de les indicacions dels gramàtics i filòlegs. Sobre totes les observacions i sobre totes les regles, i més si aquestes són de forma popular i simplificades, cal tenir compte de la parla viva i del sentit de la llengua i de l'ús general.

* * *

Un altre cas de l'ordre en l'ús dels qualificatius i determinatius el tenim en els noms dels carrers.

1. Calle de Santa Clara vieja.
2. Calle de Santa Clara nueva.
3. Carrer alt de Sant Pere.
4. Carrer baix de Sant Pere.

Aquests títols, tal com són aquí, són dolents tots, tant els castellans com els catalans. En 1 i 2 no es tracta de Santa Clara vella o nova, sinó de carrer nou o vell de Santa Clara. En bon castellà caldria posar:

Calle nueva de Santa Clara.
Calle vieja de Santa Clara.

o també abreujant:

Nueva de Santa Clara.
Vieja de Santa Clara.

Tal com van més amunt són una traducció literal del català: *Carrer de Santa Clara vell, Carrer de Santa Clara nou.* Abreujats en català donen: *Santa Clara vell* i *Santa Clara nou,* que el poble fa *Santa Clara vella* i *Santa Clara nova,* prescindint del carrer i que és masculí.

Al revés: *Calle alta de San Pedro* i *Calle baja de San Pedro* de patró castellà legítim, han donat: *Carrer alt de Sant Pere* i *Carrer baix de Sant Pere.* Però això és una denominació molt moderna influenciada del castellà. Hem conegut persones que parlant d'aquests carrers de Barcelona vella, tan trepitjats dels catalans de tot arreu en la centúria passada, deien: *Carrer de Sant Pere més alt, Carrer de Sant Pere més baix, Carrer de Sant Pere mitjà,* segons el patró legítim català, que posa primer el determinatiu i després el qualificatiu.

En així no tenen l'encuny prou català aquestes dites:

1. L'home cerca la ruta ampla i afressada del plaer.
2. *Per nens entretinguts,* és un complement més llunyà de destí.
3. L'ordre diferent de posar les paraules.
4. És un senyal, que no falla, de conèixer si l'escrit ha estat pensat o no en català.

Cal esmenar-les així, perquè tinguin tot l'agre de la terra:

1. L'home cerca la ruta del plaer *ampla i afressada.*
2. És un complement de destí *més llunyà.*
3. L'ordre de posar les paraules *diferent.*
4. És un senyal de conèixer si l'escrit ha estat pensat o no en català, *que no falla.*

Al revés, porta l'encuny català aquesta dita castellana:

Impulsado por un afecto del corazón latente.

No es parla del cor latent, sinó d'un afecte latent en el cor. En bon castellà caldria esmenar-ho així:

Impulsado por un afecto *latente* del corazón.

És notador aquest passatge del llibre dels Exercicis de Sant Ignasi, en el text original, que sembla portar una empremta tota catalana: "Quando el que da los exercicios siente al que los escribe, que es batido y tentado debaxo de especie de bien, entonces s propio de platicarle sobre las reglas *de la segunda semana ya dicha.*" (Audició 10). En castellà modern i ben construït caldria escriure: "sobre las reglas *ya dichas de la segunda semana*"; perquè alludeix no la segona setmana, sinó les regles de la segona setmana. Ara fent servir una construcció de patró ben català Sant Ignasi diu: *sobre las reglas* DE LA SEGUNDA SEMANA YA DICHA. Repareu encara, que hauria hagut de posar *ya dichas,* concertant amb *reglas;* però tal com el nostre poble diu: *Santa Clara* VELLA, per comptes de *Carrer de Santa Clara* VELL; així Sant Ignasi escriu: *reglas de la segunda semana* YA DICHA, per comptes de: *reglas de segunda semana* YA DICHAS.

* * *

II. En l'ús dels qualificatius, el català té un tirat cap a posar-los darrera del nom, al contrari del castellà que més aviat els posa davant. Aquí l'un i l'altre en comporten moltes més d'excepcions, però una habitud continuada en un dels dos sentits pot delatar també una mentalitat catalana o castellana.

Mentalitat castellana prou marcada té aquest fragment català:

"Mentre entre proletaris i rics existeix *l'esmentada lluita* sense treva per augmentar l'adversió dels que res no tenen, s'afegeix l'*immoderat luxe* de molts, unit a la *desvergonyida dissolució* de costums."

Dring més català portaria esmenat així:

"Mentre existeix entre el proletari i el ric *la lluita* sense treva per augmentar l'adversió dels que no tenen res, QUE HEM DIT, s'afegeix *un luxe de molts* IMMODERAT, unit a *una dissolució de costums* DESVERGONYIDA."

Repareu aquestes tres posicions del qualificatiu diferents:

1. L'*immoderat* luxe de molts.
   La *desvergonyida* dissolució de costums.
2. El luxe *immoderat* de molts.
   La dissolució *desvergonyida* de costums.
3. *Un* luxe de molts *immoderat.*
   Una dissolució de costums *desvergonyida.*

D'aquestes 1 i 2 són de patró més castellà; 3 és de caient tot català, amb l'article indefinit *un* per comptes de l'article definit *el.* És cosa sabuda la preponderància que el català dóna a l'article *un.*

Cal esmentar aquí aquelles traduccions del castellà molt escampades en la novella producció catalana: *la* SANTÍSSIMA *Verge, el* DIVÍ *Mestre, el* DIVÍ *In-*

fant, el DIVÍ *Redemptor, el* JOVE escriptor, i tantes d'altres, amb el qualificatiu davant.

El nostre poble quan s'exclama diu: *Verge* SANTÍSSIMA, *quin disbarat!; Reina* SANTÍSSIMA, *que n'és de grost,* sempre amb el qualificatiu *santíssima* al darrera. En així hauríem de dir: *La Verge Santíssima del Roser,* i no *la Santíssima Verge del Roser* o *Maria Santssima, Santa Maria, Nostra Dona del Roser,* si voleu. Semblantment cal dir: *el Mestre diví, l'Infant diví, el Redemptor diví, el nostre Capità diví* o *divinal.* Darrerament, *l'escriptor novell,* si ve a tomb indicar la qualitat d'iniciat fa poc en l'art d'escriure. Però caldrà esquivar el costum francès d'avantposar la paraula *jove* a qualsevol denominació d'ofici o professió, només perquè no vagi sol.

* * *

III. Si dos qualificatius o més fan referència a una paraula mateixa, el castellà troba bo de posar-los tots davant arrenglerats: *el* SIMPLICÍSIMO Y PURÍSIMO *querer de tu voluntad espiritual.* El català actual en fuig i té tendència cap a posar-los darrera: *el voler* SIMPLICÍSSIM I PURÍSSIM *de la teva voluntat espiritual.* El català antic prenia un terme mig; posava el nom entre els dos qualificatius: *el* SIMPLICÍSSIM *voler* i PURÍSSIM *de la teva voluntat espiritual.* N'Anfòs Par n'ha fet tot un recull. En posarem uns quants exemples.

"gran oració e solemnial" (Lull, "Phil. d'Amor", p. 130).
"divina natura e humana" (Lull, "Llibre de Déu", p. 338).
"longues carreres e dures e aspres" (Llull, "Amic e Amat", u. 346).
"per ferma constitució e perdurable es manat" (Const. Orde Mercè, c. XLV).

Aquí tenim l'explicació de la forma diferent que segueixen el castellà i el català en els adverbis en *-ment,* si se'n troben un parell o més de seguits. *Ment* o *mente,* que ara són acabaments, antigament sonaven encara com un substantiu diferent: el *mente* llatí: *bona mente, sancta mente.* El castellà que s'estima posar els qualificatius davant feia, tal como ara:

justa e fervorosa e sancta *mente.*

El català antic els entreverava:

justa *ment* e fervorosa e sancta.

El català actual parlat troba estranya aquesta construcció i no la fa, tot i veient-la en el català literari. Més s'hi adiu amb l'altra manera catalana també, que és repetir *-ment* en cada paraula:

justa*ment* i fervorosa*ment* i santa*ment.*

El català antic feia també la interposició si els dos membres o més enumerats eren un nom, i es trobaven depenent d'un adjectiu o verb; o si eren adjectius, o verbs, lligats per un altre verb, o un règim:

"generació *activa* e producció" (Lull, "Llibre de Déu", p. 316).
"molt car pare *meu* e senyor (Filla Emp. "Contastí", p. 162).
"altres servidors *meus* e domestichs" (Metge, "Somni", 1155).
"vera *cosa es* e certa" ("Crònica Rei Jaume", I).
"cert *es* e manifest" (Arnau de Vilanova "Confessió", I).
"fatigat *estic* e enujat" (Lull, "Blanquerna", IV, 9).
"dir *vol* et mostrar" ("Homilies Organyà", 14).
"loaren *Deu* e beneiren" (Lull, "Blanquerna", LII, 13).
"pont ab cadenes de ferro per alçar-*lo* e avallar" ("Tirant", III, 297).

Reintroduir tot d'una aquest procediment d'estil, tan típic dels nostres clàssics, sobretot fent-ho d'una manera notadora i cridanera, no ho aconsellaríem. Però el parlar viu encara en conserva alguna resta. Compareu aquestes dues variants d'una mateixa dita.

1. els *dos o més membres* enumerats són un nom.
2. els *dos membres o més* enumerats són un nom.

En 2 tenim l'interposició de *membres*: *dos* MEMBRES *o més*, tal com ho dirien els clàssics, i és forma popular d'ara, que escau millor a les nostres orelles que no la primera *dos o més membres*, que és la castellana.
Semblantment cal advertir en aquestes altres dites.

Dóna'm *dos o tres* ous.
Dóna'm *un* PARELL *o tres d'ous.*

En general podem assegurar que no són del gust català actual enumeracions d'aquesta mena:

1. Ho has de tenir en el centre *del teu cor i ànima.*
2. Tota *la glòria i formosor* de la filla del Rei.
3. *Aquells bruts i infernals ulls* dels dimonis.
4. En presència de *tan mala i abominable vista.*
5. D'aquí entendràs *el motiu i causa* perquè no ho vull.
6. Si tu *miraves i entenies les coses* com ells *les miren i entenen.*

Totes són traduccions literals de dites castellanes, que porten seguits dos noms, o dos adjectius o dos verbs lligats al davant o al darrera o per tots dos cantons per una paraula o dues, que es relacionen per igual amb els membres de l'enumeració. Caient més català tindrien, si les esmenàvem així.

1. Cal que no hi tinguis en el centre del *teu* cor i de la *teva* ànima.
2. Tota *la* glòria i *la* formositat de la filla del Rei.
3. Aquells ulls dels dimonis *bruts i infernals.*
4. En presència d'*una* vista *tan* mala i *tan* abominable.
5. D'aquí entendràs *el* motiu i *la* causa, perquè no ho vull.
6. Tu si *miraves les coses* i les entenies com ells *les* miren i *les* entenen.

Tret de 3, que l'esmena és una senzilla inversió, posant els qualificatius darrera, les altres no fan més que repetir l'article o el pronom o adverbi en cada membre de l'enumeració. Recordeu la solució: *justament, fervorosament* i *santament.*

LES IDEES I ELS FETS

VIDA RELIGIOSA I MORAL

UNA RELIGIÓ "NOVA".—Un dels dies primers d'aquest octubre passat, l'indi Jinarajadasa va donar a l'Ateneu Barcelonès una conferència tractant de Teosofia. En el decurs del seu parlament, va presentar l'"Orient" com la cosa summa i la solució; i ens va dir de la religió "nova"—la teosofia—dins la qual, cultura, ciència, filosofia, religions, calia sintetitzar: unitat suprema.

La conferència, llarga i enorme i difusa, va trobar a pocs dies la resposta en un precís article i tallant de J. Farran i Mayoral, a "La Veu de Catalunya", del dia 7. Recollim les afirmacions substancials, és a dir, la major part d'aquest article, que ha merescut l'assentiment unànime, car no li ha estat feta cap objecció de fons.

"Què ens va dir aquell bon propagandista—què ens diu tota *llur* saviesa més digna d'atenció—que no trobem de manera excelsa i profunda i clara i expressada en magnífiques beutats, en els nostres filòsofs de l'antiga Grècia, en tants de pensadors de tots els segles? Què hi ha en llurs religions de més digne de respecte que no trobem en la nostra, inspirat, aprofundit, sublimat, afinat, definit i ordenat amb puixança i amb intel·ligència insuperables?

"I, per no oblidar cap superioritat nostra, no els ultrapassem de molt en l'expressió i definició de les doctrines equívoques o inacceptables? Quina pobra figura el vague panteisme oriental, vora la poderosa intel·ligència, l'energia prodigiosa i la claredat d'estil d'un Spinoza; i aquell miseriós pessimisme còsmic, quina puixança no adquireix en les pàgines d'un art suprem, de Schopenhauer, de Nietszche; i aquella *sagesse* tan vantada, on queda vora la gràcia, la finor humanissima d'un Montaigne?; i la crida a la vaga abraçada universal, no té modernament entre els pensadors europeus representants altrament dignes d'atenció? I el vague creacionisme i el nebulós intuïcionisme filosòfic, no tenen en un Coimbra, en un Bergson, representants altrament illustres? I, amb tot, heus ací els plats ideològics que ens servia el bon professor Jinarajadasa. I amb ells les petites impossibles conxorxes amb la nostra ciència, i amb la nostra filosofia, i, sobretot,—no podem evitar un gest d'ofesa repugnància quan ells posen les mans damunt d'aquests tresors espirituals nostres—i sobretot, amb la sobirana filosofia de Plató. I encara, aquella *Ciència de Déu* tan vaga i qui amb tot i ésser tan vaga se sent prou pretensiosa per prescindir de la Gràcia, és a dir, la font

excelsa de la veritable moral religiosa; la realitat de la nostra dependència envers un Déu sobiranament just i amorós, exterior a nosaltres.

"El que fa més gràcia és aquella crida a la unió i conciliació de totes les religions. Ah, no! I ara, què s'han pensat! Imagineu Nostre Senyor i la Verge Santíssima dins d'un temple, on els facin costat la sèrie extravagant dels ídols i dels cultes—diguem-ne amb l'antic orgull de mediterranis—bàrbars! Què s'han pensat! Com si, per altra banda, sota la crida, plena de mauleria, a la germanor, no sabéssim veure la intenció amagada: que no es tracta d'una conciliació, que tampoc, és clar, no admetríem, sinó d'una voluntat d'absorció de totes les religions existents per la llur, és a dir, per aquell nebulós panteisme i narcotisme espiritual on tota personalitat, tota individualitat s'ha de perdre i dissoldre! Què s'han pensat! A penes si el nostre front creu ací haver de fer un petit gest d'altivesa, mentre el llavi finament somriu, menyspreador.

"Terreny d'entesa amb ells, amb tots els homes? Sí: el de la pràctica, de la política més concreta, de les relacions honestes i polides entre home i home, de la ciència més objectiva i rigorosa, de la moral més concretament humana. Quant a la religió, però, si els plau d'establir contactes i els troben, millor per a ells; però nosaltres, no cal dir-ho, al nostre lloc; igual, no cal repetir-ho, quant a la filosofia. És indestructible la nostra confiança en la força espiritual, en la puixança d'absorció mai desmentida de la cultura nostra."

I després d'algunes altres consideracions, breus, clares i concises, cap a l'acabament En Farran i Mayoral, en parlar de les desviacions que alguns pateixen, així deia:

"Cal, doncs, pensar en tot moment en els remeis: la intensificació de la cultura europea, de l'educació humanística, de la sàvia i fervent educació religiosa."

MOVIMENT INTERNACIONAL

UN CONGRÉS A GINEBRA.—Els 22, 23 i 24 d'agost darrer tingué lloc a Ginebra el III Congrés dels Grups minoritaris d'Europa, en el qual varen pendre part trenta cinc grups representant més de 40 milions d'homes.

Mentre els missatgers dels Estats no pensen en altra cosa que en la guerra futura—hom recorda el fracàs de la conferència sobre el desarmament—els representants de les races injustament desateses per l'imperialisme, s'han reunit en el mateix palau de la Societat de les Nacions, donant un bell exemple de pacifisme i de fraternitat. Ells, que haurien

de fomentar la revolta en contra dels seus odiosos adversaris, s'han limitat, serenament, a estudiar els seus problemes, assenyalant, però, el perill que representa per a la pau europea, la indiferència que certs Estats mostren—quan no és afront—per la reinvindicació dels seus drets.

La continuïtat d'aquests Congressos, el nombre de Grups adherits i la seva entusiasta aliança, hauria ja de fer pensar els homes d'Estat, car, la força que reuneixen aquests Grups creix cada dia, i hem de creure que a no tardar, es farà imprescindible per l'eficàcia de la política interior i exterior dels pobles.

La seva causa és una de les més importants d'Europa, i no és just que sigui mirada amb indiferència. No tenir compte del descontent de tants milions d'homes o el combatre els seus ideals, com es veu prou sovint, és una lamentable equivocació inadmissible, que no pot donar altre resultat que el desequilibri complet del nostre Continent.

Fa dos anys tingué lloc el primer Congrés d'aquests Grups minoritaris i els Estats que pretenen vetllar per la pau, no poden fer-los altre retret que el d'una sumissió pacientíssima. El seu desig de trobar una solució pacífica es palesada en tots els seus actes i acords. És hora, però, que els Estats es mostrin menys indiferents i cadascun, en particular, menys insultants. Dels resultats fatals d'aquesta política ells en seran responsables el dia de demà. Europa ha sofert massa durant la gran guerra perquè no siguin atesos i resolts amb urgència els problemes essencials com ho és el dels Grups, que sofreixen de la incomprensió de les puixances i del menyspreu dels qui s'han proclamat representants del dret i de la justícia.

És cert, però, que va renovant-se un poc la atmósfera de la política europea, la qual sembla que vagi tendint a voler resoldre les qüestions de caràcter internacional, jurídicament. La força que motiva aquesta renovació apareix sota diverses denominacions, tals com la Lliga per la Pau i la Llibertat, la Unió per la Concòrdia Internacional, el Congrés de la Pau Europea, Congrés de Grups nacionals organitzats, etc., etc. Tots, tenint una finalitat diversa, treballen per l'interès general que s'oposa al particular, l'únic que fins ara comptava per l'evolució del dret internacional.

"No fa pas molt temps—digué el president d'un dels Grups assistents—el leader d'un partit alemany preconitzà la reconeixença de Volksgemoinschaft, és a dir la legitimitat dels lligams que uneixen els grups separats de la mare pàtria, per les fronteres polítiques. La doctrina sobre la qual es basa aquesta proclamació, temps enrera s'hauria considerat encara com un atemptat a la integritat. Avui, però, veiem com la sostenen i protegeixen homes que oficialment representen aquests Estats.

"Mr. Poincaré, davant la qüestió alsaciana exceptuà aquesta terra de l'aplicació de les lleis laiques de la República francesa, autoritzant l'estudi i l'ensenyament de la llengua alemanya.

"I encara el comte Betlhem, va establir el principi que la fidelitat a la llengua materna no és incompatible amb la de l'Estat.

"Podríem multiplicar els exemples d'aquesta mena, si no ho consi-

deréssim inútil davant els convenis que substitueixen l'antiga independència de l'Estat per una efectiva interdependència.

"Quan després de la Revolució Francesa s'imposà la llibertat de crítica, totes les disciplines varen ésser envaïdes per l'opinió pública. El clos, però on es debaten les qüestions internacionals resta encara exclusivament dominat pels poders constituïts, malgrat que els pobles hagin decidit de penetrar-hi, moguts per la dolor que els ha deixat la gran guerra. Aquesta participació dels pobles privats d'una política activa, és tan transcendental que els factors tradicionals de l'evolució s'alteren, cada dia més, fent precedir els fets a les teories.

"Aquesta és, diu encara el delegat, la realitat actual: els acords de la Societat de les Nacions han canviat el concepte de sobirania; els tractats de Pau han reconegut la diferència que existeix entre la Nació i l'Estat i algunes constitucions polítiques han destituït la supremacia de les majories i han establert la collaboració dels Grups."

És ben palès que les nacionalitats europees volen resoldre els seus problemes per vies jurídiques, cosa essencialment moderna i pacifista.

Enumeraríem ara tots els grups nacionals que han près part al Congrés d'enguany si no ens en privessin l'espai i causes estranyes a la nostra voluntat. M'arriscaré a dir, però, que són tots aquells Grups menesterosos de garanties polítiques, solidaritzats per a lluitar en comú, i no sols per salvar la seva personalitat, sinó també per veure realitzades les seves aspiracions polítiques i intellectuals.

En el Congrés del 1925, es varen adoptar, entre altres acords, el de demanar que fos reconeguda i exigida la llibertat del patrimoni de cada raça, amb garanties de protecció per part dels Estats. L'administració i l'aplicació d'aquest principi són la condició essencial per una bona entesa entre els diferents pobles. Els Estats europeus dintre els quals viuen un o diversos Grups, han d'admetre i autoritzar la conservació i el desenvolupament de la personalitat d'aquests. Només així podrà subsistir la Pau. Per ço creiem que la Societat de les Nacions s'hauria d'ocupar eficaçment dels ideals dels Grups minoritaris, per tal de trobar una fórmula d'intervenció i una solució satisfactòria. En el Congrés de l'any passat, on també es deliberà sobre la igualtat econòmica, el dret de ciutadania, el dret electoral i el reglament del problema de les llengües, ja es va insistir sobre aquesta gravíssima i important qüestió de la independència política i intellectual.

El programa del Congrés d'enguany era el següent: resultats obtinguts després del Congrés de 1926; intolerància en matèria nacional i perill per la pau europea; collaboració nacional i internacional dels Grups; problema de les llengües; sobirania nacional i drets dels Grups; organització i propaganda.

La primera part d'aquest programa va ésser de seguida enllestida per tal com el president del Congrés, M. Wilfau, diputat italià i delegat del grup Croata-eslovè d'Itàlia, va declarar que només s'havia produït un fet que fos favorable als Grups. Aquest fet, era el d'haver-se reconegut oficialment, a Letònia, els interessos de les minories. Altra-

ment, declarà, que només s'havia topat amb actituds i manifestacions hòstils a les reivindicacions dels Grups.

El Secretari General del Congrés, M. Edward Ammende, donà lectura del seu raport sobre la intolerància nacional. Precediren aquesta lectura unes manifestacions del president M. Wilfau, recomanant que cada Grup en demanar justícia pensi, no solament en els seus interessos particulars, sinó en els de tots conjuntament. També és importantíssim—digué—de ben interpretar el punt de vista dels nostres adversaris per tal de convencer-los.

El perill que hom esmenta en parlar de la intolerància nacional és el de la guerra, el qual perdurarà fins i a tant que les majories disposin del lleure d'injuriar i malmenar els Grups.

En el seu raport, Mr. Ammende, constatà que ja abans de la gran guerra el problema dels Grups havia produït diversos conflictes. La guerra mundial ha remeiat certes situacions, és veritat. S'han reconegut amb tractats els drets d'algunes minories. Cal remarcar, però, que la protecció pràctica d'aquests drets es considerada si fa no fa, com una mena de caritat, i, encara, moltes minories es veuen arbitràriament governades pels Estats malgrat els convenis. Aquesta situació, fins i tot, ha estat rellevada per la Societat de les Nacions, qui manifestà unànimement el seu desig de veure protegits els Grups minoritaris, *encara que no existís cap tractat*. Aquest desig, però, no ha estat seguit ni de bon tros. Per damunt de tot, el dret de la majoria és el que preval i és a ell que els Grups, de bon grat o de mal grat, s'han de sotmetre. És així que l'odi dels pobles creix i posa en perill la Pau europea. Convé, doncs, repetir que la Societat de les Nacions ha d'estudiar aquest problema d'una manera eficaç, per tal de trobar una solució equitable.

Un altre delegat féu un remarcable discurs entorn del mateix tema, que sentim no poder-lo reproduir *in extenso*. Esmentà que la guerra mundial no ha pas resolt els problemes de les minories com alguns prohoms de la defensa d'interessos estatals ha volgut pretendre. Encara ha deixat gèrmens de discòrdia i n'ha creat de nous.

I continuà l'assemblea sobre les qüestions de sobirania, collaboració dels Grups organitzats, etc., fins que per unanimitat s'adoptaren els acords següents:

I.—El Congrés comprova que els drets dels Grups, reconeguts públicament i legal, així com l'exigència d'aquests drets, estan en perfecta harmonia amb la situació actual dels Estats. Una solució satisfactòria, per tant, és factible, mateix dintre el clos dels Estats que per mitjà del Dret internacional públic. Demés, essent les mesures de protecció insuficients, el Congrés creu necessari demanar a la Societat de les Nacions i a les seves Comissions, que siguin realitzats els drets previstos pels tractats.

II.—Sobre la intolerància nacional i el que això representa per la Pau europea, el Congrés, davant l'empitjorament de la situació dels Grups, acordà formular una enèrgica queixa per la violació dels drets vitals i dels principis dels tractats de protecció. La Societat de les Nacions que el setembre de l'any 1922 manifestà el desig que es mirin amb

interès els problemes de les minories, i essent ella el sol organisme competent per a tractar i resoldre les qüestions perilloses per a la Pau, té l'obligació d'ocupar-se d'una causa tan sagrada com la dels Grups minoritaris.

També a proposta d'una delegació s'acordà: 1) Insistir perquè es trobi una solució eficaç pels conflictes que atenyen els Grups protegits pels tractats; 2) Que és indispensable per les minories no protegides pels tractats, que formen, però, part d'un Estat membre de la Societat de les Nacions, que sigui un compromís jurídic efectiu, el desig que la Societat de les Nacions palesà, durant la seva II assemblea del setembre de 1922; i 3) La Societat de les Nacions, en la seva qualitat de Forum internacional i de garantia de la pau mundial, no pot desinteressar-se per més temps dels Grups existents en tots els Estats, tant si aquests formen part de la Societat de les Nacions com no. Convé que la Societat de les Nacions doni facilitats a les seves Comissions, als Instituts de cooperació intellectual i a la Comissió de Codificació del Dret internacional per tal que puguin assegurar-se de la collaboració dels Grups organitzats.

III.—Resolucions relatives a la collaboració nacional i internacional: 1) El Congrés considera que els Grups han d'esforçar-se a estendre, entre ells, les seves relacions, amicalment, per tal de lluitar tots per un mateix fi, i, sobretot, per a la participació als poders legislatius, han d'unir-se i sostenir-se mútuament. 2) El Congrés demana que els Grups s'entreajudin per la defensa dels seus drets, en tots els Congressos d'òrgans internacionals on les qüestions minoritàries siguin discutides. 3) El Congrés desitja que els leaders dels Grups, creïn òrgans oficials per a les reivindicacions jurídiques dels seus nacionals, inspirant-se en les assemblees del Grups.

Finalment, el Congrés deliberà sobre les qüestions d'organització i propaganda.

RÚSSIA, AL CAP DE DEU ANYS DE BOLCHEVISME.—Aquest octubre es compleix el desè aniversari de la revolució russa, que hom celebrarà amb festes i manifestacions. Mentrestant, és instructiu de referir en quina situació es troba actualment el govern soviètic, guiant-nos per l'estudi de Salvatore Aponte, aparegut al *Corriere della Sera*, de 22 de setembre.

Deu anys de govern, diuen els bolxevistes, constitueixen una nova "conquesta" de la revolució, perquè demostren la solidesa del règim i en garanteixen la permanència. Com més llarga experiència de governament es té, menys errors es cometen. Deu anys representen, com de fet, per a un experiment així, un respectable període històric. Durant les festes d'octubre, l'ull de les multituds congregades en les places de les grans ciutats russes veurà en gràfics gegantins expressada la trajectòria de les "victòries obtingudes en el front revolucionari".

Els de l'oposició s'obstinen a escatimar la vàlua d'aquestes victòries. El desè aniversari de la revolució troba el partit empantanegat en les crisis més greus que mai hagi sofertes. Els caps suprems no estan d'acord, i llurs dissensions afecta la valoració dels resultats pràctics d'a-

quests deu primers anys de règim. La polèmica de partit, que domina quasi totalment la vida pública russa, es fa com més va més aspra i més interessant. Val la pena de seguir-la, per la llum que estén a considerar la situació real de la Unió. L'experiment bolxevic no pot ésser considerat com un afer intern de la Rússia, àdhuc per ço com el seu objecte essencial és d'estendre la revolució als altres països; i tot quant s'esdevé en el gran "camp experimental" del socialisme interessa a tothom. Hi hagué un temps en què el gros públic europeu, que no arribava a fer-se una idea clara del real estat de coses rus, engegava al diable tant els que li parlaven de l'Edén revolucionari, com els que li descrivien l'Infern bolxevic. Ara no és tan difícil de crear-se una base de judici: n'hi ha prou amb escoltar allò que diuen els mateixos capitostos bolxevics de l'obra llur, i sobretot el que en diuen els contraris.

Els estalians són convençuts que si els contraris arribaven al poder provocarien estralls inaudits. És força probable. Però actualment l'obra de l'oposició es veu constreta a limitar-se a la crítica; i ningú no podrà afirmar que a homes com Trotzki, Zinovief, Kamenef, Kadek i Kakowski, que comptaren entre els factors més conspicus de la revolució d'octubre, manquin la competència o els elements per a formular un judici segur sobre la situació del règim.

Altrament, les paraules dels de l'oposició no tenen cap probabilitat de figurar aquest octubre en els murs de la Plaça Roja, per bé que es digui i que Trotzki prometi als seus amics de trabucar Stalin abans que s'acabin els dies de la gran commemoració. Ell ara es plany que les seves crítiques, exposades i tot en "legals" assemblees de partit, no es deixin arribar a coneixença del gran públic bolxevic. Del vivacíssim diàleg que es descabdella entre majoria i oposició, només es percep una veu. Però els bolxevics que polemitzen s'assemblen als personatges de les comèdies que, quan són al telèfon, repeteixen per comoditat dels espectadors ço que l'invisible interlocutor els diu a través del fil telefònic. En els innombrables discursos i articles polèmics dels caps de la majoria es pot trobar quant és prou per a reconstruir el pensament dels adversaris.

Fins fa poc, les dissensions bolxevics versaven essencialment sobre la política econòmica adoptada pel Comitè Central del Partit, o, com diuen els contaris, per la "fracció d'Staline". Ara els dissentiments han envaït tots els camps de l'activitat estatal i de partit. És incontrovertible, afirma l'oposició, que "tant en les ciutats, com al camp, els elements capitalistes es despleguen més ràpidament que no els socialistes" [1]. Al camp és evident el procés veloç de diferenciació social: els *Kulaki*, als quals eren ja estades fetes notables concessions, com, per exemple, el permís de pendre mà d'obra a sou i d'afitar la terra, ara han obtingut l'accés a les Cooperatives i als Soviets, i "llur pes polític augmenta així com augmenta llur potencialitat econòmica". Ja dominen les Cooperatives i guanyen terreny dins els Soviets; mentre la gran massa dels pagesos pobres roman estranya, i més aviat hostil, als esforços que fa el

[1] Les expressions entrecomillades que segueixen responen a judicis de l'oposició.

Govern per transformar la producció. És a dir, que l'agricultura russa es descabdella "en sentit capitalista".

Per altra part, "la minva de la influència social i política del proletariat ciutadà, enfront al desenrotllament de les classes no proletàries, és clarament visible als carrers, a les botigues i a les cases". L'actual règim de la indústria d'Estat russa està ben lluny de poder-se anomenar socialista. No es tracta sinó de "capitalisme d'Estat", puix que el pas de la propietat de la indústria de l'individu privat a l'Estat no ha mudat les relacions entre mà d'obra i administració. Les retribucions de treball "no solament no han augmentat d'ençà de l'octubre de 1925, sinó que tendeixen a abaixar-se, mentre damunt les masses obreres s'afeixuga l'opressió administrativa dels òrgans dirigents". Es mantenen les mateixes retribucions àdhuc si la productivitat del treball augmenta, i "tal política duu a l'exhauriment i a la invalidesa dels obrers". Acabat, la vaga forçosa va augmentant que esgarrifa, i afecta fins i tot els inscrits al partit. Ha de fer estrany si "en els obrers es nota un sentiment de desil·lusió i de malfiança vers el poder soviètic?". Els mètodes adoptats pel Comitè Central "provoquen en el proletariat un malcontentament cada cop més gran". I la G. P. U., òrgan creat per a la lluita contra la contrarevolució, "adreça la seva activitat contra el just malcontentament obrer, no menys que contra els de l'oposició", que es fan portaveu d'aquell malestar.

És a dir que la política d'Staline "va desprenent el Govern de la classe que li assegurà el poder". On és ja la dictadura del proletariat? L'actual Govern "està ben lluny de tenir caràcter proletari". "Tinguérem la dictadura del proletariat en els anys 1918 al 1920 (els anys del comunisme de guerra); però ara aquesta no existeix. Ara, quan el partit fa al pagès i al *nepman* una concessió després de l'altra, i quan les qüestions actuals de la industrialització cedeixen davant una política d'acords amb els *kulaki*, el poder existent a Rússia no es pot dir proletari." El Govern va esdevenint un mecanisme parlamentarístic, i "fluctua entre les vàries classes, acostant-se a l'una o a l'altra, segons l'oportunitat".

Per què succeeix tot això? Perquè a Rússia "no existeixen les condicions necessàries per a la instauració de la societat socialista". "L'endarreriment tècnic econòmic i cultural no permet el pas a una organització verament socialista de la producció, per la qual l'obrer de factor esdevé amo de la producció, i el caràcter comercial d'aquesta desapareix." A Rússia "manquen les forces que podrien assegurar en un temps més o menys llarg la solidesa de la dictadura del proletariat, el qual té un pes específic insignificant en aquest país de petita burgesia agrícola".

Perquè el socialisme pugui afermar-se a Rússia cal que la revolució s'estengui als altres països més avançats, el desenrotllament tècnic dels quals podrà contrarestar l'endarreriment rus. Per això l'objectiu immediat al qual han d'adreçar-se tots els esforços del partit i del Komintern és de provocar la revolució en els altres països. En comptes de fer-ho així, el Comitè Central del partit, aquest "estat major feixista" (tal és el nom que alguns li donen), "va cada vegada més frenant el mo-

viment comunista a l'Occident". El curs que Staline imprimeix a l'obra del Komintern no porta més que al desastre xinès i a la ruptura amb Anglaterra. "En comptes de valoritzar els elements revolucionaris de debò que hi ha entre els joves partits comunistes d'Occident, només se'ls demana una obediència incondicionada a Moscou, i els nuclis directius són formats per individus que fora de la docilitat no tenen cap altra condició."

La política del Comitè Central "s'és així permeada de tendències nacional-reformistes en forma de no trobar-se en condicions de resoldre no ja el problema de la instauració del socialisme, ni tampoc el del descabdellament necessari de les forces productives, i és constret a sufocar tota ardidesa revolucionària". El Comitè Central "ja no és l'òrgan del partit", sinó que s'aplica a transformar el partit "en arma dòcil de la seva política esguerrada", creant "un règim de terror inaudit per a tots aquells que gosen exposar les pròpies opinions". Adhuc aquí, en el partit, "les desavinences prenen cada vegada més el caire de la lluita de classes: al moment de la batalla serà per a Staline tot l'exèrcit dels buròcrates, i per a l'oposició tota la part obrera". El bolxevisme rus és al seu Termidor. "El Comitè Central, en la seva política d'opressió, ha ultrapassat aquell límit més enllà del qual comença la liquidació del partit." Els òrgans centrals "fan una política de traïció"; i el Comitè Central "es transformarà aviat en una mena de govern bonapartista". El que s'esdevé en l'exèrcit vermell és simptomàtic: "la influència del proletariat minva, el comandament és format en notable proporció de vells oficials i d'elements burgesos del camp; i l'exèrcit del proletariat amenaça de convertir-se en dòcil instrument d'aventures de caràcter bonapartista".

El programa del partit bolxevic comença solemnialment amb aquestes paraules: "La revolució d'octubre realitzà la dictadura del proletariat." Què es celebrarà en el desè aniversari, si els capitostos més illustres del moviment afirmen que aqueixa dictadura no existeix? Els comunistes alemanys dissidents, que Trotzki i Zinovief s'esforcen perquè siguin tornats admetre en el partit, han escrit que l'actual Comitè Central és format d'"oportunistes imbècils, de buròcrates irremisiblement ossificats i de politicaires que no s'aturen davant de res", que "el poder soviètic ha desaparegut amb la NEP", que "el govern d'avui no difereix del vell govern dels nobles i dels propietaris, i el Politburò ha pres el lloc de l'antic gabinet del Zar".

El periòdic "Rabotxiaia Pravda" ha suggerit ço que segueix: "Cal una terça revolució per a restablir la dictadura del proletariat."

Aquest número de LA PARAULA CRISTIANA ha passat per la censura governativa

TIPOGRAFIA OCCITANIA :: MALLORCA, 410 :: TELEFON 675 G. :: BARCELONA